

I R O D A L M I
M Ű V É S Z E T I
T U D O M Á N Y O S
É S
H E L Y T Ő R T É N E T I
S Z E M L E

Paksi Tükör

XXXI. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM, 2024 MÁRCIUSA

ÍZELÍTŐ

Paksi Tükör – 30 év

Jámbor Pál Baráti Kör a
Facebookon

Emlékezés a hős repülő
katonákra

Roger Schilling születésének
122. évfordulóján

Schilling János Roger
születésének emlékére

Ünnepi elismerések

A magyar kultúra napja
alkalmából, Szödemeter

Elnémulnak a paksi
tamburák

Csapó Dániel

Sorsfeladatunk: a kultúra

Vass György emlékkiállítás

Vass Napsugár
festménykiállítása

Napsugár fénye

Marika mandalája

Bekopogtató a színek és
vonalak világába

Takácsné Tóth Márta versei

Visszatapsolt költő

Donáczi Ilona versei

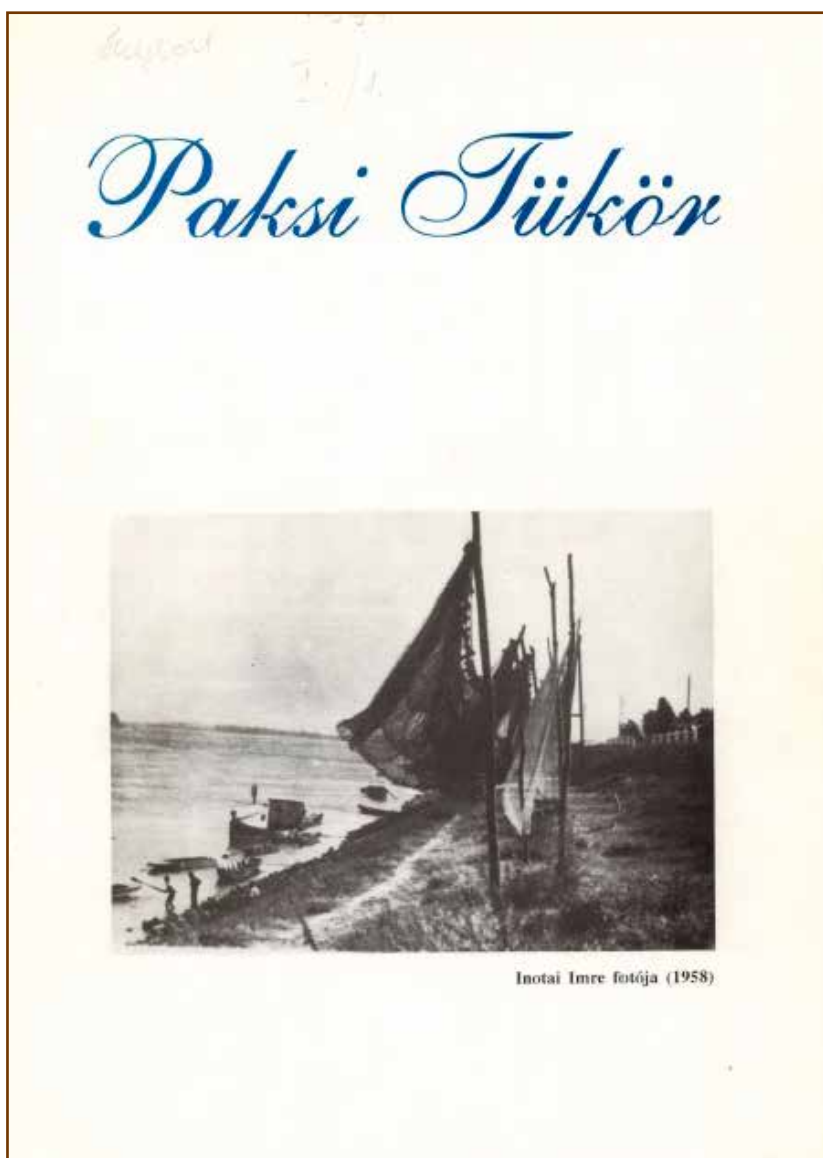
Bunkóczi András verse

Teller Ede Mátraderecskén

120 éve született Neumann
János, a „zseni” tudós

Neumann János nyilatkozata
a szenátusi bizottság előtt

30 ÉV

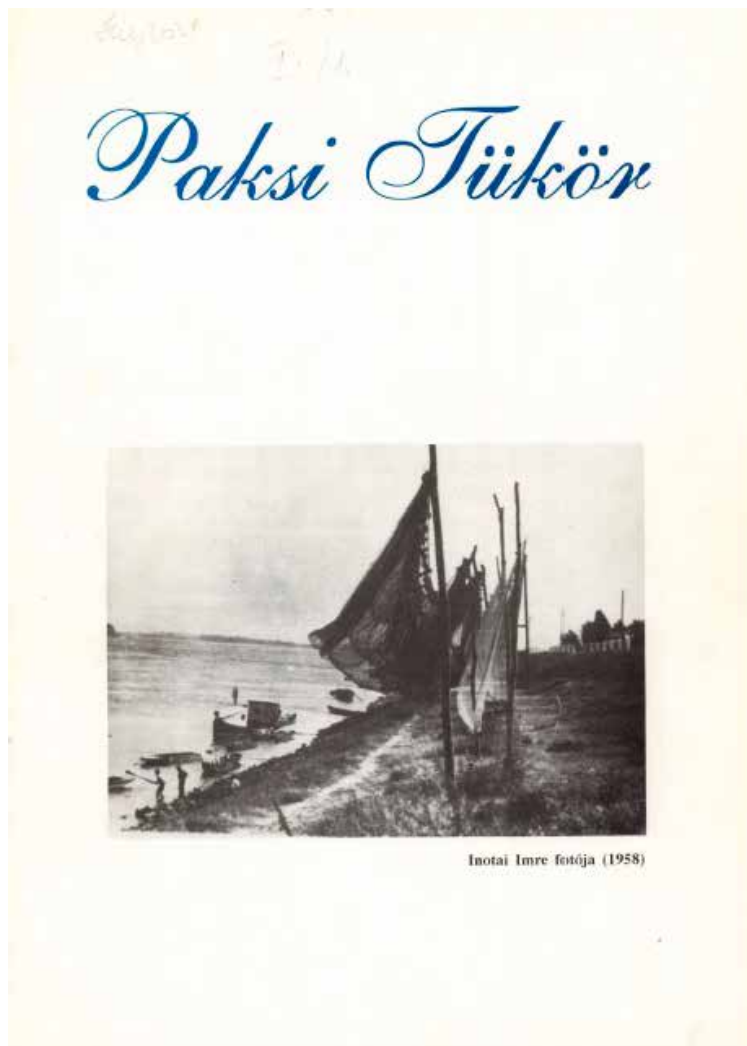
1994–2024

Lovásziné Anna

Paksi Tükör – 30 év

A Paksi Tükör legelső száma 1994 májusában jelent meg, és azóta is folyamatos a kiadása. Így idén a 30. évébe lépett a lap. Ez az év tehát jubileumi! Mint egy évforduló alkalmából szokás, visszatekintünk az eltelt időszakra, és vázoljuk a jövő terveit.

A Paksi Tükör (az 1984-ben létrehozott, majd beszüntetett) Paksi Mozaik alapjaira épült. Nem véletlenül, hisz a Paksi Mozaik c. lapnak is Beregnyei Miklós volt a felelős szerkesztője, aki a későbbiekben a Paksi Tükör megjelenésén munkálkodott. Az ő munkája így 40 évet ölel fel. A helyi értékeket és művészeteket támogató kis közösséggel 1988-ban megalapított egy társaságot, amely a Paksi Tükör kiadásáról gondoskodott. Ez a társaság a paksi születésű Jámbor Pál nevét vette fel. Jámbor Pál (Hiador) költő és író (aki Petőfivel kapcsolatban állt), pap, tanár és politikus, részt vett a 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban. A Jámbor Pál Társaság 1988-ban alakult. „A társulat célja: az ifjúság irodalmi-művészeti tevékenységének felkarolása, a magyar nyelv iránti szeretetük ébren tartása és ápolása. A társaság kutatja, gyűjti és propagálja a város szellemi örökségének írott és íratlan emlékeit. A társaság céljai megvalósítása érdekében kutatásokat kezdeményez, előadásokat, szakmai vitákat, kiállításokat rendez, irodalmi és anyanyelv ismereti versenyeket szervez.” A társaság által kiadott Paksi Tükör 1994-es 1. számában Beregnyei Miklós a következőket írta:

Tisztelt Olvasó!

Egy rég elfeledett negyedéves lap utódját tartja a kezében. 1984-ben jelent meg a Paksi Mozaik, majd 1986 nyarán - a 10. számánál - betiltották. Néhányan azóta is hiányoljuk ezt a helytörténeti, irodalmi és politikai folyóiratot, melyben terjedelmesebb írások, tanulmányok jelenhettek meg, vagy egy személytől egyszerre több vers is.

Tudjuk azt, hogy sokan írogatnak, ám a publikálási lehetőségek igen szerények és túlságosan kötöttek a közlési feltételek, hiszen 2-3 gépelt oldalnál több anyagot nem szívesen fogad a városi vagy megyei lap sem.

Ezért a következőkre gondoltunk: felélesztjük a "Mozaikot", most már Paksi Tükör címmel, és akár 15-20 oldalas írások-tanulmányok közlésére is vállalkozunk. Elsősorban irodalmi, művészeti és helytörténeti írásokat közlünk, de nem zárkozunk el más témájú cikkek közlésétől sem.

A Paksi Tükör a Jámbor Pál Társaság kiadványa, a költségeket a társaság igyekszik fedezni, de számítunk a helyi üzemek, intézmények és egyéni vállalkozók anyagi támogatására is.

Ebben az évben legalább két számot szeretnénk megjelentetni, majd 1995-től negyedévenként szeretnénk eljuttatni a Paksi Tükört a Tisztelt Olvasóhoz!

Beregnyei Miklós

A Paksi Tükör eszmeisége, mondanivalója a mai napig él. A lap ma is széleskörűen helyt ad különböző írásoknak a helytörténeti témától a tudományosig, és a helyi alkotók, valamint a művészeti események bemutatása által részese a város kulturális életének.

Jelentős változás, ami a háttérben történt, de a lap színvonalát nem befolyásolta, az a lap kiadásáról gondoskodó Jámbor Pál Társaság néven jegyzett civil szervezet 2021. év végi megszűnése. Helyét 2022 januárjában azonnal pótolta a társaság híveiből álló Jámbor Pál Baráti Kör, amelynek tagjai továbbviszik a lap ügyét és őrzik Jámbor Pál emlékét.

Köszönjük Beregnyei Miklós kitartó munkáját, hogy a lapot három évtizeden át felelősen gondozta, és a Jámbor Pál Társaság fennmaradását a végsőkig biztosította.

A Jámbor Pál Baráti Kör örömmel veszi a soraiba csatlakozni vágyókat, a lapot olvasó, kedvelő, támogató lakosságot.

Ez évi számainkban felidézzük a múltat, és foglalkozunk a jelennel, a jövővel. Ehhez kérjük Olvasóink támogatását! Kérjük, osszák meg velünk egykori élményeiket, melyek a Paksi Tükörhöz fűződnek! Mondják el véleményüket a lapról, mondják el, mit jelent Önöknek a Paksi Tükör!

Lovásziné Anna

Jámbor Pál Baráti Kör a Facebookon

Kedves Olvasó!

A Paksi Tükör 2021. évi 1. számában írtunk a lap kiadását gondozó Jámbor Pál Társaság esetleges megszűnéséről. Említést tettünk a társaság több mint három évtizedes munkájáról, eredményeiről... Valamint a folytatásról is, egy olyan baráti közösség megalakításáról, ami tovább viszi a társaság szellemiségét és gondozza a Paksi Tükör megjelenését.

A Jámbor Pál Társaság 2021-es megszűnését követően annak nyomdokába lépett a Jámbor Pál Baráti Kör, a helyi értékeket és kulturális életet figyelemmel kísérő és támogató csoport, közösség.

A Jámbor Pál Baráti Körbe továbbra is örömmel fogadjuk a csatlakozni vágyókat, immár egy internetes felületen, a Facebookon is, ahol tájékoztató anyagokat teszünk közzé.

Reméljük, nemcsak a Paksi Tükör lapjain keresztül és online térben, a közösségi oldalon, hanem különböző programokon személyesen is találkozunk!

Török László

Emlékezés a hős repülő katonákra

Az első kiadás tartalmából

A Paksi Tükör 1994. 1. számában felhívás, felkérés jelent meg az olvasók felé egykori történeteik, emlékeik megosztására, és egyúttal le is közöltek egy visszaemlékező, történelmi eseményeket dokumentáló írást. 1944. április 3-án Paks határában lezuhant egy katonai repülőgép, amelynek kétfős legénysége hősi halált halt. Rájuk emlékeztek a lapban 1994-ben, és megemlékezünk róluk 2024-ben, a tragédia után 80 évvel.

Tisztelt Olvasók!

Helytörténeti rovatunkban szeretnénk helyt adni mindazoknak a visszaemlékezéseknek, érdekes történeteknek, tudományos igényű munkáknak, melyek városunk és vonzáskörzetében élő emberek, szervezetek, közösségek múltjáról szólnak. Örömmel vesszük minden – a szerkesztőséghez küldött – témajavaslatot, szívesen segítünk kidolgozásukban. Természetesnek tartjuk és megköszönjük, ha a megjelent írásokhoz észrevételeket, kiegészítéseket tesznek. Ilyen esetben az eredeti cikk szerzőjével történt egyeztetés után az olvasói véleményeket is szívesen közöljük.

Szerkesztőség

Számomra az 1994-ben megjelent visszaemlékezés rendkívül figyelemre méltó. A mai napig vannak, akik megemlékeznek a hős repülősről, és felkeresik a tiszteletükre állított paksi emlékművet. Azért is értékelem ezt nagyon, mert véleményem szerint kevesen ismerik a katonai repülőgép tragikus történetét, és kevesen tudják, hogy hol található az emlékmű.

Egy kedves ismerősöm, Kókai Péter hosszú évek óta hirdet túrát, kegyeleti sétát az emlékműhöz. Családtagjaival, unokáival rendszeresen tiszteletüket teszik a hősök emléke előtt. A két hős repülő emlékműve a Hidegvölgy utca feletti dombos területen, a tragédia helyszínének közelében található

Az írások, visszaemlékezések szerint aznap délelőtt Zsámboki Dezső őrmester és Sallós Géza őrvezető rádiós-lövész Me 210-es gépükkel katonai parancsra Paks légtérben támadásba indultak egy 20-25 gépből

álló ellenséges bombázókötelék ellen. Hamarosan a bombázókat kísérő vadászgépek célpontjaivá váltak. Eltalálták őket. Gépük lezuhant és felrobbant. Katonáink 23 évesek voltak.

„Repülőgépük lövést kapott, a harcot azonban nem adták fel. Paksi szemtanú beszámolója alapján tudjuk, hogy a zuhanó gépükből Sallós Géza folyamatosan tüzelt az őket támadókra, a pilóta pedig közben próbálta letenni a gépüket, ami viszont a domborzati feltételek miatt lehetetlen volt. A két fiú Paks határában hősi halált halt” – idézte fel az eseményt Kókai Péter a 2022-ben Nemeshodoson, Sallós Géza szülőhelyén tartott világháborús emlékmű avatásakor, és sírján elhelyezte a paksi emlékműről készült fotót.

Pakson 1994. június 11-én, 50 évvel a tragédia után emlékművet avattak tiszteletükre. A paksi önkormányzat Farkas Pál szobrászművészt bízta meg a paksi repülő emlékmű elkészítésével.

Éz év áprilisában 80 éve lesz, hogy megtörtént a katasztrófa.

Idén Kókai Péter kezdeményezése alapján a szlovákiai Nemeshodos község és Paks város önkormányzata közös megemlékezést tart április 3-án 11 órakor a repülő emlékműnél. Ezen alkalomból Kókai Péter ismét emléktúrára, sétára hív minden emlékezni vágyót!

Találkozó 10 órakor a Hidegvölgy utca és az Üstökös utca kereszteződésénél (a kis hídnál). Kényelmes lábbeli javasolt, mivel földes úton és vízmosáson át kell haladni. A táv kb. 500 méter. Köszönet, ha valaki a tisztelet jeleként virággal érkezik a megemlékezésre.

Az emlékmű Pakson, a Hidegvölgy utca, Üstökös utca, Öreghegy utca környezetében található.

A Paksi Tükör 1994. évi 1. számában megjelent írás:

Egy légiharc története 50 év után

– avagy egy csík a Lightning vezérsíkján –

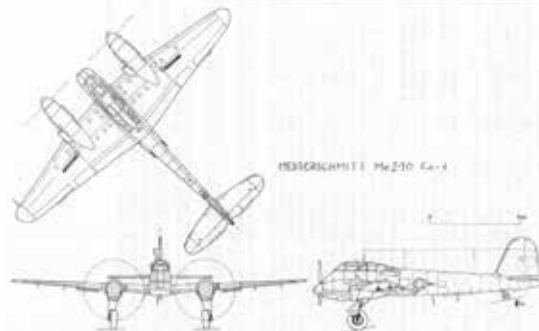
A rendszerváltással megjött a lehetősége annak is, hogy a magyar légierő II. világháborús tevékenységét bővebben és tárgyilagosan is megismerjük. Nagy várakozással vettem kézbe Pataky Iván, Rozsos László és Sárhidai Gyula Magyarországon kiadott "Légi háború Magyarországon felett" c. művének minden kötetét. Figyelmemet és egyébként is nagy érdeklődésemet ébrentartotta egy általam látott légiharc, melynek leírását, katonai vonatkozású körülményeit a műben megtalálni reméltem. Szégyenlem, de a nevekre már nem emlékeztem. A műben "A második kötet kéziratának lezárása után érkezett újabb adatok" (327. oldal) c. fejezet olvasása közben sem ébredt fel bennem az emlékezés, mert a két hős repülő halálának körülményeit a könyv másként, más géppel (Messerschmitt 110 F, vagy G2) és más helyen (a dunaföldvári hídfő magyar légvédelme tévedésből lelőtte a gépüket, mely éjszakai vadászgép volt nappali bevetésen) írja le.

Mivel így azt gondoltam, hogy az én élményem ismeretlen a könyv írói előtt, segítségzándéktól sarkallva utána jártam az esetnek. Ebben gyermekkori barátom, Varga Lajos nyugalmazott tisztviselő volt segítségemre. Szerencsémre a paksi halotti anyakönyvben megtalálható az esemény pontos időpontja és a magyar repülősök minden lényeges adata. Ezután tudtam csak a mű 327. oldalának 6. bekezdésében leírtakat az én tapasztalataimmal összevetni és beláttam a történet kiegészítésének szükségességét. Az alábbiakban közlésre kerülő leveletem eljuttattam Sárhidai Gyula úrhoz, aki a vonatkozó részt dolgozta fel és pontosítottam Zsámboki Dezső őrm. és Sallós Géza őrv. hősi halálának körülményeit. Sárhidai Gyula úr címét a Top Gun c. nemzetközi hírmagazin közvetítésével tudtam meg. Leírásomat a magazin közzé tette (1993/11. szám).

Ezzel egyidőben jutott tudomásomra, hogy a Reform hírmagazin "Ki tud róla?" rovatában, a VI. évfolyam 19. számában 1993. május 13-án jelent meg Zsámboki Dezső m. kir. honvéd repülő őrmester testvérének felhívása, melyben fivére halálának esetleges szemtanúit keresi. Erre felfigyelve megírtam az eseményt a Reformnak, mely cikkemet 1993. szeptemberi számában megjelentette. Ezt olvasva Sallós Géza fivére (Sándor) a következő levelet juttatta el a hírmagazinhoz, melynek fénymásolatát Matthaiedesz Konrád újságíró a lap egy példányával nekem megküldte:

"Tisztelt Szerkesztőség!

Az 1993. I. VI/35. számú lapjukat olvasva kicsit megdöbbentem a "Liberátorokkal csatázott" című cikkben, mert az én családomat is érinti, mivel a cikkben szereplő Sallós Géza őrvezető a testvérem volt. Haláláról az akkori paksi jegyző által küldött értesítésből és a temetésen a katonákat vezető századostól értesültünk. Mivel bátyám temetése a szülőfalujában történt, a Zsámboki családdal nem találkoztunk. A címük máig is ismeretlen. Szeretnék köszönetet mondani Török Lászlónak az információkért és a Zsámboki családnak is ismeretlenül üdvözlést küldeni. Ezért kérem a tisztelt Szerkesztőséget köszönetünk tolmácsolására. Tisztelettel: Sallós Sándor (és cím)"

Sárhidai Gyula úrnak írt levelem tartalma:

"Tisztelt Uram!

1944. április 3-án kb. 11.00 és 12.00 óra között Paks légtérében egy Me 210-es (Messerschmitt 210 Ca-1) utolért egy kb. 20–25 gépből álló B 24-es (Consolidated Liberator) köteléket, melyet 10–15 P 38-as (Lockhead Lightning) vadászgép kísért a bombázók felett. A Me 210-es kb. 500–600 méterrel alacsonyabban repült. Gyorsan emelkedve alulról támadta a köteléket. A támadást sok fegyverből leadott elhárító tűz dübörgése kísérte. A Me 210-es a B 24-esek magasságát el nem érve, azokat jól megközelítve jobb fordulóval levált a kötelékről. Manőverét – mintha maga után zsinóron húzta volna – 3 vadászgép követte. Egy szorosan a nyomában, kettő kissé távolabb fölött. Kb. 3–4 másodperces sorozat volt hallható és a Me 210-es egyre erősödő füstcsíkot húzott bal motorjával. A Lightningek leváltak róla. A gép meredekívű zuhanásban menekült, közben nagy félkört írt le Paks és a Duna fölött. (Támadás iránya: É-ÉK-ről D-DNy irányban, a menekülés jobb kanyarral ÉK, a Duna felett bal kanyarral NY, majd földközélen NY-DNy irányban.) Hasra próbált leszállni. Bizonyítja ezt a földhöz csapódás pontjától kb. 30–40 m-re kezdődő, egyre mélyülő, két (légcsvár által vágott) erősen forgácsolt szélű árok, mely a legmélyebb részén kb. 50–70 cm mély lehetett és a jobb szárny által hasított barázda. Itt felbukott és felrobbant. Ezer darabra szakadt.

A robbanás után kb. 30 perccel a helyszínen voltam. Láttam a közeli fán az ott lengedező ejtőernyő-cafatokat, rengeteg roncs, széthullot lőszer, a szél lengette az egyik repülő leszakadt hajcsomóját, gazdátlan csizma, erős égésszag. Emlékük megőrzése céljából több apróságot magamhoz vettem (lemez- és vezetékdarabok, lőszer hevederben, ejtőernyő darab stb.).

Egy-két nappal később a földbe fúródott motorokat kiemelő műszakiak vezetője a következőket mesélte: "Dunaföldvár magasságában utolérte a gép a köteléket. Ezt rádióján jelentette a repülésirányítónak. Azt az utasítást kapta, hogy támadja meg az ellenséget." Megtette. "A végzetes találat után jelentette: a rádióslövész megsérült, nem ad életjelt. Ezért ő nem ugrik. Megkísérli a gépet letenni."

Ezt a történetet soha nem felejttem el. Emlékezésemet ébrentartotta, hogy természetjáró kirándulásaim során azóta is minden évben többször megfordultam a helyszínen és a helyhez kapcsolódó emlékeim így mindig megújultak. A lezuhanás, illetve a földhöz csapódás pontos helyét ismerem. Beszámolóm igen nagy mértékben hitelesnek tekinthető. Már akkor jól ismertem a háborúban repülő géptípusokat; különösen a német, magyar vadász, romboló és bombázó, valamint az amerikai és angolszász vadász és bombázó típusokat. A vadászgépek biztosan P 38-asok voltak. Tudomásom szerint akkor még a P 51-esek (North American Mustang) nem kísérték. A gépeket jól lehetett látni, a látási viszonyok kifogástalanok voltak. A Me 210-est is magamban azonnal azonosítottam, hiszen sziluettje számomra összetéveszthetetlen volt már akkor is a többi kétmotoros géppel, amelyeket vadászfeladatra használtak (pl.: Messerschmitt Me 110, Junkers Ju 88, Dornier Do 217).

A halotti anyakönyvi kivonat alábbiakban idézésre kerülő adatait a Paks városi Önkormányzat hivatalában sikerült megismerni.

"**Zsámboki Dezső** m. kir. honvéd repülő őrmester. Budapest, Ostrom u. 31. Meghalt: 1944. április 3-án de. 11 órakor. 23 éves. Anyja neve: Pilis Anna. Meghalt: Pakson. A halál oka: robbanás okozta teljes szétroncsolódása a testnek. Hősi halált halt a hazáért Paks légtérében vívott légi csatában."

"**Sallós Géga** m. kir. honvéd repülő őrzetető. Nemeshodos, Hidegoldal. Meghalt: 1944. április 3-án de. 11 órakor. 23 éves. Születési helye: Nemestorda. Anyja neve: Karácsony Teréz. Meghalt: Pakson. A halál oka: robbanás okozta szétroncsolódása a testnek. Hősi halált halt a hazáért Paks légtérében vívott légi csatában."

A hősokeket nem Pakson temették el.

A két következtetésem a légi harccal kapcsolatosan:

1. Zsámboki Dezső pilóta a hasraszállás előtt valamilyen oknál fogva, vagy fizikai,

vagy lelki állapota miatt, vagy a mechanizmus sérülése miatt nem állította vitorlaállásba a légcsavarokat és így a forgó légcsavarok elősegíthették a gép felbukását.

2. A támadás gyakorlata – alulról emelkedő géppel – jellegzetesen éjjelivadász támadási mód. Ezt magyarázza, hogy a két repülő a ferihegyi 5/1 éjjeli vadász századhoz volt beosztva és erre kiképezve. Kiképzésük során ők Me 110 G2 éjjeli vadász és Me 210 Ca-1 gépen is repültek, mely utóbbi alkalmatlan volt az éjjeli bevetésekre. A "Légi háború Magyarországon felett" c. könyvben a géptípust illető tévedést az említett tény okozhatta.

A könyv vonatkozó részének írója (Sárhidai Gyula) jelezte, hogy az én általam leírtakat fogadják el hitelesnek.

A levél lényege: "Kétségtelen, hogy a halotti bejegyzések szerint Zsámbokiék utolsó légi harcát látta, így ez a pontos. Nekem sajnos csak nagyon bizonytalan adatok maradtak, mert hiteles okmány az esetről nem maradt fenn."

Ezek után minden (az esettel kapcsolatos) anyagomat megküldtem (a cikkek Lyon-mán jelentkező), Sallós Géza öccsének, hogy testvére hősi halálának körülményeit megismerhesse. Értesítettem, hogy várhatóan rövid időn belül a helyszínen emléket állítanak és kifejeztem azt a reményemet, hogy arra őt is meghívják.

Válaszlevelének lényege: "Tudatom Önnel, hogy a hozzám küldött, a bátyám halálával kapcsolatos iratokat megkaptam, amelyekért hálásan mondok köszönetet. Írja levelében, hogy a közeljövőben emléket fognak állítani. Amennyiben erről értesítést kapok, örömmel veszek részt a megemlékezésen. Akkor remélem személyesen is köszönetet tudok mondani a fáradozásáért." A Reform hírmagazin újságírója Matthaidesz Konrád úr a veterán repülősek közreműködésével, az Atomerőmű Rt. anyagi áldozatvállalása mellett az 50. évforduló ideje környékén emlékművet kívánnak állítani, a hősök tiszteletére.

Közben repülő kapcsolataim folytán áttekintésre kölesön kaptam az általam még soha nem látott kanadai Magyar Szárnyak egy évfolyamát, amelynek 1980. IX. évfolyam 9. számának 34. oldalán a 2. bekezdésben a következőket olvastam: "1994. április 5-én Zsámboki Dezső őrmester és lövésze Sallós Géza őrzető az 5/1. éjjeli vadász századtól lelőttek egy Liberatort, de a légi győzelmet igazoló parancs nem említi, hogy ez nappal, vagy éjjel történt."

Sajnos ez nem történhetett meg. Zsámboki Dezső őrmester és lövésze Sallós Géza őrzető halálának pontos idejét a Paks város Önkormányzat birtokában lévő, korabeli halotti anyakönyvi kivonat hitelesíti.

Hogy a hitelességnek megfelelően az eddig elmondottakat megírtam a kanadai Magyar Szárnyak kiadójának. (John Peterdi, 4 Beau Street, Norwalk, CT 06850-2437 USA)

Tudom, hogy az említett április 5-i légi győzelmet Zsámboki Dezső őrmester és Sallós Géza őrzető nevével leírják. Biztos vagyok abban, hogy ők is ezt akarják.

Az élete teljében lévő két fiatal magyar katona 1944. április 3-án de. 11.00 órakor Pakson életét adta a hazáért és végső nyugovóra tért.

Ezen a napon, az esti órákban valahol egy olaszországi légi támaszponton egy US pilóta légi győzelme jeléül egy győzelmi csíkot festett a P 38-as vezérsíkjára.

A nemzet pedig csak 50 év múlva tudott méltó emléket állítani hős fiainak.

Török László

Lovásziné Anna

Roger Schilling születésének 122. évfordulóján

A dunakömlődi születésű Roger Schilling ciszterci atyára emlékeztek születésének 122. évfordulóján.

A Paksi Német Nemzetiségi Önkormányzat és a dunakömlődi Szent Imre-plébánia 2024. október 22-én a dunakömlődi temetőben gyertyagyújtással kezdte a megemlékezést, majd emlék-misét tartottak a templomban, és megkoszorúzták emlékművét.

Dr. Németh Gabriella a templomban mondta el a Paksi Német Nemzetiségi Önkormányzat elnökének felkérésére az emlékezőbeszédet, amely hiteles források felhasználásával saját kutatásain alapul.

*Dr. Schilling János Roger budai tanárként – 1942.
Forrás: Zirci Ciszterci Apátság*

Fotó: Molnár Gyula

Dr. Németh Gabriella

Schilling János Roger születésének emlékére

Tisztelt Plébános Úr!

Tisztelt Elnök Úr!

Tisztelt Megjelentek, Hölgyek és Urak!

(Megemlékező beszédem adatai az anyakönyvi kutatásaimon, korabeli dokumentumokon és a Zirci Ciszterci Rend dokumentumain – Schilling Roger személyi anyagán alapulnak, ezúttal is köszönöm a levéltáros segítségét!)

122 évvel ezelőtt, ezen a napon – amely akkor egy keddi nap volt – , 1901. október 22-én hajnali 3 órakor fiúgyermek született itt Kömlődön; a kisfiú a Schilling családba született, a János keresztnvet kapta.

(2023. 10. 22., Dunakömlőd, Szent Imre-templom)

A születés tényét az édesapa, Albert jelentette be a kömlődi anyakönyvvezetőnek, Schnepfeld Jánosnak. Ez volt az egyetlen születés aznap Kömlődön.

A 70. számú anyakönyvi bejegyzés pontosan rögzíti azt is, hogy az édesanya a háztartást vezető, római katolikus vallású 32 éves Eigner Rozina, az édesapa Schilling Albert 35 éves szintén kömlődi, római katolikus földműves.

A kis csecsemő, János nem az elsőszülött gyermek volt a családban; a szülőknek ekkor már születtek gyermekei, hiszen ők ekkor már 14 éve házasságot kötöttek Kömlődön: 1887. február 11-én vette feleségül a 21 éves Albert a 18 éves Rozinát.

János a legfiatalabb a testvérek közül, egy szerető, sokgyermekes római katolikus vallású kömlődi családba születik.

A testvérei is itt születtek valamennyien.

Testvérek

A legidősebb testvér a szülők házasságkötése után három évvel született, 1890. június 15-én, ő Schilling Albertus, az elsőszülött, aki az édesapja keresztnévét kapta.

Két év múlva, 1892. június 16-án született meg a második gyermek, Schilling Antonius; aki azonban csak néhány hónapot élt, pontosan fél évet; agyhártyagyulladás volt a halál oka.

Egy év múlva született Jacobus, a szülők harmadik gyermeke, 1893. október 14-én, aki 26 évesen, 1919. február 24-én feleségül vette Duna-kömlődön Hildenbrandt Katalint. A feleség hét évvel volt fiatalabb férjénél, 1900. november 13-án született szintén Kömlődön. Jakab 35 éves korában királyi belügyminiszter 253. 169/1928. VIII. 4. döntése alapján Schillingről Sebőre változtatta a vezetéknevét.

Schilling Emma, a negyedik gyermek – lány – 1896. augusztus 13-án reggel 9 órakor született Kömlődön.

A család ekkor Kömlődön, a Hegy utca 19. szám alatt él; a német nyelvet beszélik jobban. (Emma születési anyakönyvi bejegyzése megjegyzést is tartalmaz, miszerint „a bejegyzés felolvastatván és németül megmagyaráztatott”)

Később ennek majd János tanulmányainál is szerepe lesz.

Emma sorsa is követhető az anyakönyvi bejegyzések alapján: 1917. szeptember 20-án Dunakömlődön feleségül ment Etessy Gábor István római katolikus gépészhez, aki 1890. június 17-én született Alsó-Ludányban, Nyitra megyében, amely település a Nyitra völgyében fekszik, szlovák,

német és magyar lakossággal, és amely a trianoni békeszerződésig a Magyar Királyság része volt.

Gyermekük, Gábor is Dunakömlődön született, 1918. június 8. napján.

Antal a szülők ötödik gyermeke: 1899. április 11-én született. (Ő egyébként János 2 évvel idősebb bátyja, a kis korkülönbség miatt is szoros az ő kapcsolatuk is, és amiatt is, mert mindketten a Paksi Kir. Állami Polgári Fiúiskola tanulói lesznek.)

A polgári iskola első osztályába csak olyan tanulót vettek fel, aki a 9. életévét betöltötte és az elemi iskola 4 osztályát elvégezte.

A paksi iskolát az 1892. évben alapították, és minden életpályára legjobban előkészítő intézet volt. Az iskola felügyelőhatósága a Vallás- és Közoktatásügyi M. Kir. Minisztérium, gróf Zichy János miniszter.

Ébbe a tudást nagyra becsülő, a gyermekeiket iskoláztató, a német nyelvet jól beszélő római katolikus családba született János, aki hamar kitűnik iskolatársai közül nagyon jó iskolai eredményeivel.

Nemcsak János és a testvérei, hanem a szülei és a nagyszülei is itt születtek Kömlődön.

Szülők

Édesapja Adalbertus Schilling 1866. július 3-án, édesanyja Rozina Eigner 1869. szeptember 18. napján született.

Kömlődön ezekben az években rendkívül sok volt a haláleset. Hetvenhárom halálesetet jegyeztek fel egyetlen évben a római katolikus anyakönyvekbe Kömlődön 1868-ban, ok a tifuszbajrány volt ez idő tájt Kömlődön is.

Nagyszülők

Ők is itt születtek.

Schilling Antonius/Antal 1843. március 5. napján.

Schilling Antonius/Antal nagypapa az édesapja második házasságából született, ekkora ugyanis édesapja már az első feleségét, nyolc gyermeke édesanyját eltemette, és a kis Antal születésekor – aki a tizedik gyermeke volt – az apa elmúlt már 42 éves.

Egy olyan családba született, ahol sokan voltak nagyobb testvérek.

Az 1843. évre, azaz a kis Antal születése idejére azonban már nemcsak édesapja első felesége halt meg és hagyott árván nyolc gyermeket, ha-

nem Máthé nevű bátyja is, azaz az édestestvére is elhunyt, csecsemőként, 4 napos korában, aki nem ismert már.

22 évesen nőszül.

1865. január 29. napján házasságot kötött a 21 éves Kornely Annával Kömlődön. Kornely Anna a nagymama.

A nagymama 1844. augusztus 15-én született Kömlődön, a születési anyakönyvi bejegyzés szerint: anyakönyvezve Mária (Anna). Ő is nagycsaládba született: Theresia, Julianna, Michael, Joannes, Georgius, Julianna, ismét Julianna és Joannes voltak a testvérei. Anna, a nagymama volt a legidősebb; szülei 1843. november 14-i házasságkötése után egy évvel született.

Az Eigner nagyszülők is itt születtek.

Eigner Antonius nagypapa 1845. január 19. napján született, Allmann Rosina nagymama 1851. január 12-én.

Az Almann családban nem Rosina születése volt az első születés; három évvel korábban, 1848. április 10-én a szülőknek már született egy szintén Rosina keresztnévű kislányuk, de ez a kislány meghalt; a halotti anyakönyvi kivonat szerint 6 hetes korában, 1848. május 26. napján.

Kömlődön is gyakori volt, hogy az elhunyt kisgyermek keresztnévét a családban egy később született testvér kapta meg.

1867. február 12-én történt a házasságkötésük, az 1867. évben Kömlődön ez volt az első házasság. A fiatalok ekkor 22 és 17 évesek voltak, és egy utcában, egymáshoz közel éltek Kömlődön. Az Eigner család Kömlődön a 101., az Almann család a 109. szám alatt élt ekkor az anyakönyvi bejegyzések alapján.

A dédszülők élete is nagyon érdekes:

Schilling Antonius – és a felesége Barbara Korellin, majd Blatt Katalin; Kornely Mihály – Schaffer Barbara/Borbála; Eigner Jacobus – Lang Catharina; Almann Adamus – Veigerding Magdolna.

A Schilling-ág

A dédapa neve Schilling Antonius/Antal. 1803. július 17-én született Kömlődön, a keresztszülei Antonius Hartmann és Theresia Löschein lettek.

1801. október 8. napján már született a szülőknek (Georgiusnak és feleségének, Catharinának) Antonius keresztnévű gyermeke, ráadásul ikerszületés volt az aznapi: ugyanezen a napon született az ikertestvér, Schilling Matthias. Az ikerszületést mindkét kisfiú szerencsésen túlélte,

az édesanya is, ami ebben az időben, 1801-ben még egyáltalán nem mondható általánosnak, sőt nagyon ritka.

Matthias később megnősül, 1823. január 21-én feleségül vette Kömlődön Veigerting Theresia 21 éves hajadont, a kis Antonius azonban nem élt sokáig ikertestvérevel ellentétben – kisgyermekként, 1803. március 16. napján meghalt, másfél éves korában.

1803. július 17. napján született Antonius dédpapa elhunyt testvére keresztnevét kapja, és egy nagy családban nőtt fel.

21 évesen nősült: 1824. január 13. napján házasodott: feleségül vette a 20 éves Barbara (Catharina) Korellint Kömlődön.

A feleség halála váratlan: Barbara/Borbála a nyolcadik gyermeke, Anna születésébe belehal, 1840. Szent Mihály hava (szeptember) 13. napján reggel 6 órakor, így a dédpapa egyedül marad a nyolc kisgyermekkel; emiatt hamar nősül, Mindszent hava 11-én (októberben) feleségül veszi a 27 éves római katolikus Blatt Katalint, Máté, majd Antal kisfia édesanyját.

Ükszülők, felmenők

Antal dédapa édesapja, Georgius Schilling még német földön született, és az első telepések egyikeként érkezett Magyarországra.

Ezt a tényt onnan is tudjuk biztosan, hogy Werner Hacker összegyűjtötte munkájában a 18. század során a Rajna-vidékről és a Saar-vidékről kívándoroltak adatait név szerint, ebben pedig megtalálható ő is.

Megtalálható Shilling János Roger doktori értekezésében, a Dunakömlőd és Németkér telepítés-, népiség- és nyelvtörténete doktori értekezésében is, illetve megtalálható az anyakönyvekben. 1770 körül született Waldstetten, Württemberg, Németországban Georgius Schilling, akinek a házastársa Catharina Seybold, és akik 1790. november 8. napján kötöttek házasságot.

Lautenbachból érkezett az első telepések egyikeként 20 évesen Georgius/György, és 1842. augusztus 12. napján hunyt el, a halál helye: Kömlőd falu, az oka aggkori elgyengülés. 75 éves ekkor a halotti anyakönyvi bejegyzés alapján.

Biztosan tudjuk azt is: Georgius/György Schilling ükapa a tesvérevel vagy a családja egyik másik férfitagjával érkezett Kömlődre 1785-ben, ahol először az 1794. évi kimutatásokban szerepel a nevük és adataik részletesen: Mihály és Georgius.

Georgnak és Catharinának, akik tehát még mindketten német földön születtek, a gyermekeik már Kömlődön látták meg a napvilágot, és ők

is számos kömlődi család gyermeke születésekor keresztszülők is voltak, feltehetően nagy baráti és rokoni kapcsolattal rendelkeztek Kömlődön.

Nassau-Saarbrücken. Innen indult el Schillin János Roger őse.

Felső-Lotaringia székhelye volt, amely 1322-ben már városi kiváltságokat kapott.

400 év múlva, 1782. szeptember 21-én II. József császár által kiadott telepítési pátens/nyílt parancs felhívta a Felső-Rajna vidékén lakott alattvalókat, hogy telepedjenek le Magyarországra, ahol néptelen vidékek vannak, és melyek német szorgalommal mívelve könnyű megélhetést biztosítanak.

A Rajna-vidéki lakosoknál a települési felhívás kedvező visszhangra talált; sok ezer földműves és mesterembernek ígért lelkiismereti és vallási szabadságot, lakóházat, földet, mesterembereknek készpénzt és szerszámokat, a legidősebb fiú részére felmentést a katonaság alól, minden családnak ingyen utazást Béctől egészen a település helyéig, egészségügyi ellátást, tíz év adómentességet.

A császár felhívása hatására indult el Schilling János Roger felmenője/őse, ükapja Georgius Schilling is német földről Kömlődre, egy jobb élet reményében, a török időszak után teljesen elnéptelenedett faluba Kömlődre, ma 238 évvel ezelőtt.

Akkor még senki sem tudta, hogy egyszer, 1947-ben a Ciszterci Rend Zircei Kongregációjának Névtára a következőképp összegzi Schilling János kömlődi szülőtt munkásságát:

„Bölcsészdoktor. Okl. középiskolai tanár. A bp-i Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karán a német nyelvjáráskutatás és német telepítéstörténet magántanára, a rendi Tanárképző Főiskola tanára, a bp-i tankerület gimnáziumaiban és leánygimnáziumaiban a német nyelv tanulmányi felügyelője, az Isteni Megváltó Leányai misézője és kápolnaigazgatója, a Szent Margit Leányinternátus és a rendi növendékek gyóntatója, az V. a osztály főnöke, az Ulászló utcai Szentlélek kihelyezett káptalanság lelkésze, a Bernardium növendékeinek gyóntatója.”

Ha röviden össze kell foglalnunk e hatalmas életpálya legfontosabb állomásait, ebből kell kiindulnunk.

Amint említettem, Schilling János Kömlődön járt elemi iskolába, majd Pakson tanult a Paksi Kir. Állami Polgári Fiúiskolában (I-III. osztály). Virág Ferenc paksi plébános (később pécsi püspök) támogatásával a pécsi ciszterci gimnáziumba került. A Ciszterci Főgimnázium Pécs (IV-VI. osztály), a Ciszterci Főgimnázium Eger (VII-VIII. osztály) tanulója lett. A Hit tudományi Főiskolát (Bernardiumot) is elvégzi, illetve a Pázmány Péter Királyi Tudományegyetem Bp., latin–német szakán is diplomát szerez, és

bölcsészdoktori minősítést. (1933) 1918. augusztus 14. napján lépett be a rendbe, ideiglenes fogadalmat 1922. július 15-én tett. Ünnepestes fogadalmat 1925. június 27-én, tehát szerzetesi fogadalmat tett, ekkor kapta a Roger szerzetesi nevet, 1925. július 5-én pappá szentelték. Szentelő püspöke Kránitz Kálmán veszprémi segédpüspök volt. Az újmise 1925. július 12. napján volt Dunakömlődön. 1926–36 között a gimnáziumban tanuló oblátusok prefektusa is.

Több diákja bekerült a zirci apátságba. 1941 nyarán felkéri Szegedre egyetemi tanárnak, de végzős gimnáziumi osztálya miatt nem fogadja el a felkérést, Budán marad. Ezután a felsőoktatásban is sokáig tanít, a PPTÉ egyetemi magántanára.

Tudományos tevékenysége is hiánypótló:

Dunakömlőd és Németkér telepítés-, népiség- és nyelvtörténete (1933)

Német nyelvatlasz Magyarországon (1938),

A németek letelepedése Rumlungarban/

Ansiedelung der Deutshchen in Rumlungar (1928)

Német népviseletek a letelepedés időszakában/Deutsche

Volkstrachten in der Siedlungszeit in: Heimatblätter I. Jahrgang (1929) 3. Heft

A kommunista hatalom nyomására neki is 1951-ben távoznia kellett, a magyar szerzetesrendek elnyomásának időszakában műszaki rajzolóként helyezkedett el és dolgozott több mint tíz éven át, 1951–1962 között.

Időnként Dolmány Vendel atyának segített ekkor Nagyvenyimben a lelkigondozásban, egészen a haláláig.

Befejezésként a Zirci Ciszterci Apátság levéltárából kapott anyagokból szeretnék idézni róla, ahol családtagjai, rendtársai, diákjai megemlékezései is megtalálhatóak:

A VIII. b. osztály, szeretett osztályfőnökéről egy emlékalbumban így ír: Szeretett osztályfőnök urunknak: „A fényképről Rád néző minden két szem a Mester égő, világító gyertyája. Ezek az apró lángok sugározzák majd szét az egész sötét világba azt, amit Tőled tanultak. Hiába jönnek majd viharos szelek, hogy elfújják a lángot; a Mester gyertyáját védi a ragaszkodás és a szeretet. Minden mosolygó száj az idealizmus örökfényű kacagását va-

rácsolja Eléd. Emlékeztetni fog állandóan arra, hogy akiket a sors Hozzád irányított, azoknak a lelke felvértezett, de egyúttal szabadszárnyalású. Minden, minden azt súgja a Lelkednek, hogy munkád nem volt a pusztába kiáltott szó, hanem bennünk beteljesedett való. Osztályai mindig az egyik legjobban teljesítők a gimnáziumban, érettségiző diákként németből és latinból is első helyen szerepelnek.

Nemcsak kiváló tanár volt, kiváló eredményekkel, sikeres érettségiző osztályokkal, tudományos tevékenységgel, hanem érzelmes, szenzibilis, figyelmes, finom lelkű ember is.

Rendtársa írja róla:

„Nagyon érzékeny. Az alpesi fény főhőse halálát csak könnyek között tudta felolvasni.”

Soha nem felejtette el a szülőföldjét, a gyökereit, a rendtársa írta róla, hogy nagyon lojálpatrióta:

„Vas Gereben Egy alispán című regényt – mely a reformkorban játszódik és leírja a Duna szabályozását – pontosan egy kanyarulat átvágását Dunakömlődnél – ezt hallva elkérte a könyvet elolvasásra.”

Életművét nemcsak számos hiánypótló írása, kutatásai, értekezései, könyvei, hanem családtagjai, rendtársai, diákjai megemlékezései is őrzik, éppúgy mint az emléktáblája itt Dunakömlődön, a templomkertben, egykori szülőházától nem messze, ahol minden elkezdődött 122 évvel ezelőtt, a mai napon, 1901. október 22-én.

Családja búcsúzott így tőle a gyásztáviraton, és ez maradjon is a zárszó, e hatalmas életmű előtt tisztelegve:

„Az értelmesek ragyogni fognak, mint az égboltozat fénye, s akik igazságra oktattak sokakat, tündökölnek örökkön örökké, mint a csillagok.”

(Dániel könyve, 12. fejezet, 3)

Dr. Németh Gabriella
(Fotó: Dr. Varga József)

Wollner Pál Ünnepi elismerések

Paks Város Önkormányzata az 1956-os forradalom és szabadságharc 67. évfordulóján megemlékezést, koszorúzást tartott és kitüntetések, diákelismeréseket adott át a nemzeti ünnep alkalmából.

A városi megemlékezésen Szabó Péter felidézte Kolonics János és Czuczor Antal emlékét, akik életüket adták a forradalomért és a hazáért. Tuba János paksi nemzetőrparancsnok bátorságáért tizenegy hónap börtönbüntetést járt. Szavai szerint a forradalom hősei vérükkel mindörökké dicsőségesen vésték nevüket nemzetünk történelemkönyvébe.

A városi megemlékezésen a hivatal, a pártok, intézmények, az iskolák elhelyezték a megemlékezés koszorúit az emlékműnél.

A városi megemlékezés Csengey Dénes Kulturális Központban folytatódott tovább, Szabó Péter polgármester mondott beszédet, majd átadták a Pro Urbe emlékérmeket.

Paks Város Önkormányzata ezzel az emlékéremmel ismeri el azok munkáját, akik tevékenysége a város életében kiemelkedő jelentőségűnek bizonyult. 1992 óta adják át a kitüntetést, amit idén ketten vettek át.

Bosnyák Zoltánné

Méltatás: Pályáját 1978-ban képesítés nélküli óvónőként kezdte a paksi Vörösmarty utcai óvodában. Diplomáját 1981-ben a Kecskeméti Óvónőképző Főiskolán szerezte. 1987-től már a III. számú óvodában dolgozott tagóvoda-vezetőként. 1999-ben sikeresen pályázott a Mesevár Óvoda, majd 2004-ben az összevonással létrejött Benedek Elek Óvoda intézményvezetői posztjára. A három tagintézmény különböző nevelési programjának összehangolása és egy közös egységgé formálása az ő irányításával valósult meg a tagóvodák autonómiájának megőrzése mellett.

A szakmai önképzésre nagy figyelmet fordított.

Tanult a hajdúböszörményi és a soproni óvónőképző intézményeiben is. Így alkalma volt megismerni a magyar óvóképzés bölcsőinek számító, nagy múltú iskolák szakmai profilját, sajátosságait. Ekkor került kapcsolatba a Soproni Pedagógiai Főiskolai Kar tanáraival, akikkel közösen tevékenykedett az „Óvodai nevelés játékkal, mesével” című országos, akkreditált nevelési program előkészítésében és megvalósításában. Megalapították a „Játékkal, Mesével Nevelő Óvónők Egyesületét”, amelynek eredményeként ma már 11 bázisóvodán kívül az ország számos települése vált e program elkötelezettjévé. Bosnyák Zoltánné 2023 májusáig, több mint 10 évig volt az egyesület elnöke.

Hitvallása szerint a játékkal, mesével nevelés mellett az óvodás gyermekek mozgásfejlesztésére is minden lehetőséget ki kell használni. Vezetői teendői mellett aktívan részt vesz a foglalkozások levezetésében is. 21 évig szervezte és bonyolította a város óvodásainak szóló olaszországi sítáborokat.

Nagy hangsúlyt fektetett nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítésére és ápolására is. Több alkalommal vezetett óvónői delegációt Paks testvérvárosaiiba, Reichertshofenbe és a finnországi Loviisába is, majd bekapcsolódott a nemzetközi, óvodai pályázatok világába. Először a Tempus Közalapítvány, majd később az Erasmus Program pályázatainak szerepeltek sikeresen. Írországtól Görögorszáig, Európa számos óvodájának programjába nyertek betekintést és szereztek szakmai tapasztalatokat, melyeket a mindennapokban kamatoztatnak. A nemzetközi pályázatoknak köszönhetően több mint 10 ország óvónőit látta vendégül az intézmény.

Munkája során szoros kapcsolatban áll a város kulturális intézményeivel, folyamatos résztvevője a rendezvényeiknek, mert fontos számára, hogy Paks kulturális értékeit is minél szélesebb körben megismerjék a családok és az óvodás gyermekek. Lokálpatriótaként több helyi civil szervezetnek is tagja.

Vezetőként mindig korrekt, döntéseiben következetes és átgondolt, amely vezetői tevékenységében határozottsággal és innovatív szemlélettel párosul. 2014-ben mesterpedagógus végzettséget szerzett, mára már közoktatási szakértői feladatokat is ellát.

Magas színvonalú szakmai munkáját több alkalommal is elismerték:

2016-ban Paks város képviselő-testülete Gyermekeinkért díjjal jutalmazta, idén pedig a Mesevár Óvoda saját szakmai elismerését nyerte el a kollégák jelölése alapján.

A Paksi Benedek Elek Óvoda az ő vezetése alatt kapta meg idén az intézmény színvonalas szakmai munkája elismeréseként az Oktatási Hivatal Bázisintézménye címet.

Bosnyák Zoltánné pályafutása 43 éve alatt sokat tett azért, hogy városunkban az általa vezetett óvodák magas szakmai színvonalon működjenek, és biztosítva legyen az óvodás gyermekek sokoldalú fejlődése, ezért Paks város képviselő-testülete a Pro Urbe emlékérmét adományozza.

Paks Város Önkormányzatának képviselő-testülete a város gazdasági, kulturális és társadalmi életében kifejtett kiemelkedő tevékenységéért Bosnyák Zoltánnénak Pro Urbe kitüntetést adományoz.

A díjat átadta Süli János országgyűlési képviselő úr és Szabó Péter polgármester úr.

Szintén Pro Urbe kitüntetéssel díjazta Paks Város Önkormányzata **dr. Váradyné Péterfi Zsuzsannát**, a Paksi Városi Múzeum nyugalmazott igazgatóját.

Méltatás: Diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerezte, a római kori régészetre specializálta magát. Pályáját a szekszárdi Béni Balogh Ádám Múzeumban (ma: Wosinsky Mór Múzeum) kezdte. A Magyar Történelmi Társulat, az Ókortudományi Társaság, a Pulszky Társaság, valamint a Pécsi Akadémiai Bizottság Régészeti Munkabizottságának tagja.

1994-ben csatlakozott a Paks város által alapított Paksi Városi Múzeumhoz, majd 1998-tól sikeres intézményvezetői pályázatát követően öt cikluson keresztül töltötte be az igazgatói posztot.

Tudományos kutatásainak fókuszába Paks város korai története került, így az általa végzett ásatások elsősorban az óváros területére, valamint a római kori településre koncentráltak. Tervátásokat végzett Lussoonium római erődjében, valamint római temetőjében, ezek révén jelentősen gyarapodtak az erőd beépítettségére, valamint a temető szerkezetére vonatkozó ismereteink. 2009-ben az ő ásatásán került elő Paks történetének páratlan emléke, a „császárláb” is.

Jelentős szerepet vállalt a dunakömlődi Bottyán-sánc bemutatásában és szakmai fejlesztésében. A 2003-ban megkezdett, 2008-ban átadott műemléki helyreállítás, majd a tematikus játszótérrel való kibővítés révén Lussoonium jelentős nemzetközi és turisztikai érdeklődésre tart számot. A Tolna Vármegyei Értéktárbizottság a római kori romkertet kiemelt megyei értéknek, azaz Tolnaikumnak minősítette.

A Paksi Városi Múzeumban több mint egy tucat kiállítást rendezett önállóan, illetve társrendezővel. A tárlatok a legkülönbözőbb tematikák mentén dolgozták fel Paks gazdag régészét, történetét és kultúráját, s tették közkincssé a Paksi Városi Múzeumban őrzött örökségemléket. E

kiállítások közül talán a legfontosabb a Paksi Városi Múzeum új állandó kiállításának, a Paksi Metszetnek a megalkotása, szinte valamennyi kiállítási egység megrendezésében részt vett, sikerét és elismertségét jelzi, hogy az „Év kiállítása 2016” pályázaton a Paksi Metszet elismerő oklevélben részesült.

Jelentős tudományszervezői tevékenysége is, számos alkalommal rendezett konferenciát a múzeumban, de kiemelkedő szerepet játszott a kultúra- és ismeretközvetítésben is. Az intézmény múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai kínálata rendkívüli módon kibővült az évek folyamán, az élményt nyújtó ismeretterjesztő előadások, gyerektáborok, speciális tárlatvezetések és divatbemutatók tervezésében, lebonyolításában és kommunikálásában különösen aktív szerepet játszott.

A múzeum kapcsolatrendszerének hatékony fejlesztése révén igazgatósága alatt a Paksi Városi Múzeum — rövid múltja ellenére — országos és a nemzetközi elismertségre tett szert. Jól jelzi ezt a Pécsi Tudományegyetemmel kötött együttműködési megállapodás, a Pulszky Társaság munkájába való bekapcsolódás, illetve a nemzetközi programokhoz való csatlakozás. Irányítása és a fenntartó intenzív támogatása mellett a Paksi Városi Múzeum kis múzeumból közepes méretű területi múzeummá vált, amely világörökségi részhelyszínné jelölt külső telephellyel és modern, XXI. századi prezentációs elvárásoknak megfelelő kiállító- és oktatótérrel is rendelkezik.

Múzeumigazgatóként számos közéleti feladatot vállalt. Kuratóriumi elnöke a Pákolitz István Alapítványnak, tagja volt a Paksi Települési Értéktárbizottságnak, a testvérvárosi kapcsolatok keretében pedig kezdeményezője a Zentai Városi Múzeummal való együttműködési programnak.

Pályafutása során több elismerésben részesült: 1987-ben Miniszteri dicséretet, 2007-ben Tolna Megye Kiváló Közalkalmazottja díjat vehetett át. Az irányítása mellett folyó múzeumi szakmai munkát a Pulszky Társaság 2006-ban Poroszlai Ildikó-díjjal ismerte el. Kulturális területen végzett kiemelkedő munkájáért 2010-ben a Paks Város Kultúrájáért kitüntetést kapta.

Dr. Váradyné Péterfi Zsuzsanna munkásságával elévülhetetlen érdemeget szerzett településünk hagyományainak és értékeinek kutatásában, megismerésében és széles körű népszerűsítésében, ezért Paks város képviselő-testülete a Pro Urbe emlékérmet adományozza számára.

A díjat átadta Süli János országgyűlési képviselő úr és Szabó Péter polgármester úr.

Folytatásként következett a Tehetséges Paksi Fiatalok Alapítvány díjátadója

Az alapítvány célja, hogy díjazza azoknak a diákoknak a teljesítményét, akik az általános iskola 5. osztályától az első diploma megszerzéséig az anyanyelvi kultúra, a művészet, a tanulmányi munka és a sport területén kimagasló eredményt értek el, elismerje a velük foglalkozó felnőttek tehetséggondozó munkáját.

A kiváló eredményt elért fiatalok részére felsőfokú tanulmányaik folytatásához ösztöndíjat biztosítson.

A korábbi évekhez képest jóval több pályázatot nyújtottak be, és több kiemelkedő teljesítményt nyújtó diákot is díjazhat a kuratórium.

Az alapítvány kuratóriumának tagjai: Dávid József, a kuratórium elnöke, Szabó Béla kuratórium titkár, Bedecs Ferenc, Keresztes Éva, Kernné Magda Irén, Prosek Zoltán és Simon Péter.

Díjazottak:

1. Kollár Kristóf (Általános iskolai tanulmányok kategóriában)

A Paksi Vak Bottyán Gimnázium tanulója.

Egyéni eredményeit fegyelmezett, kitartó munkával, tudásának folyamatos fejlesztésével érte el. Ugyanakkor ötleteivel, kooperációs készségével kiváló tagja a csapatversenyeknek is.

A 2022/2023-as tanévben elért eredményei:

A Nemzetközi Kenguru Matematikaverseny megyei fordulóján 1. helyezést ért el.

Eredményes résztvevője volt a Zrínyi Ilona Matematikaversenynek és a Bolyai Matematika-csapatversenynek is.

Felkészítő tanára: Horváthné Szabó Julianna

2. Hanti Barnabás (Általános iskolai tanulmányok kategóriában)

A Paksi Bezerédj Általános Iskola tanulójaként példás magatartásával, kiváló tanulmányi és sporteredményeivel vívott ki elismerést.

Tanárai nagyra értékelték alkotó gondolkodását, elmélyült és különleges látásmódját, rendkívüli logikáját, motiváltságát.

Az előző tanévi eredményei:

A Varga Tamás Matematikaverseny megyei fordulóján 1. helyezést sikerült elérnie.

Szép teljesítményt mutatott a Dunántúli Esélyteremtő Matematikaverseny és a Zrínyi Ilona Matematikaverseny megyei fordulóján.

Felkészítő tanára: Juhász Andrea

3. Nguyen Thien Minh (Általános iskolai tanulmányok kategóriában)

A Paksi Vak Bottyán Gimnázium diákja.

Kiemelkedő tehetségű, remek munkabírási, fegyelmezett fiatalember, aktív résztvevője az egyéni és csapat matematikaversenyeknek, a tehetséggondozó szakköröknek.

Eredményei:

A 2021/2022. tanév Nemzetközi Kenguru Matematikaversenyén megyei 1. helyezés.

A 2022/23-as tanév Zrínyi Ilona Matematikaversenyén ugyancsak megyei 1. helyezést szerzett.

Továbbá kiváló tagja volt a Bolyai Matematika-csapatverseny megyei ezüstérmes csapatának.

Felkészítő tanára: Horváthné Szabó Julianna

4. Tandi Krisztina (Általános iskolai tanulmányok kategóriában)

A Paksi II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola hat éve kitűnő tanulója.

Intelligenciájával, szerénységével kiemelkedik társai közül. Sokoldalú tehetségét, szorgalmát és lelkesedését számos siker bizonyítja a természettudományok, a humán tárgyak és a sport terén.

Tanulmányi verseny eredményei:

A Zrínyi Ilona Matematikaverseny megyei fordulóján a 2022/23-as tanévben 1. helyen végzett.

A Tolna vármegyei matematikaversenyen 6. osztályosok között megyei 2. lett.

A Bolyai Matematika- és a Bolyai Anyanyelvi Csapatverseny megyei fordulóján az arany-, illetve ezüstérmes csapat tagja volt, valamint egy természettudományos vetélkedőn diáktársaival karöltve megnyerte az országos 1. díjat.

Sporteredményei:

Ritmikus gimnasztika sportágban a diákolimpia országos 1. helyén végzett az 2021/2022-es idényben.

A 2022/2023-as tanévben ismét országos 1. helyet szerzett duó és csoportos kategóriában.

Felkészítő tanárai: Zántóné Sélley Katalin, Nagyné Gottschall Edit, Kákainé Sebestyén Judit, Hermes Anita, Falusi Livia

5. Salamon Botond (Általános iskolai tanulmányok kategóriában)

Tanulmányait a Paksi Bezerédj Általános Iskolában végezte, mindvégig kitűnő vagy jeles eredménnyel.

Számos területen megnyilvánuló tehetsége mellé alázat és kivételes akaraterő párosul. Érdeklődése széles körű, kedveli a kihívásokat mind fizikai, mind szellemi téren. Szívesen vállalt részt közösségi feladatokból.

Eredményei a 2022/23-as tanév során:

A Dunántúli Esélyteremtő Matematikaversenyen megyei 1. helyezést ért el.

Akkreditált komplex középfokú nyelvvizsgát szerzett angol nyelvből.

Egyéb kimagasló eredményekkel is büszkélkedhet, amelyeket megyei és regionális versenyeken ért el a matematika és az angol nyelv területén.

Felkészítő tanára: Juhász Andrea

6. Fábíán Ábel (Sportkategóriában)

Paksi II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola 8. a osztályos tanulója, 7 évig kitűnő tanulmányi eredményt ért el. Példamutató magatartásáért, szorgalmáért és kitűnő tanulmányi eredményéért minden év végén tanterületi dicséretben részesült. Ábel három éve kezdett kenuzni, kitartó munkája meghozta gyümölcsét, kimagasló eredményeket ért el ebben a sportágban. Ábel az Atomerőmű Sportegyesület sportolója, felkészítő edzője Kirschner Zoltán.

– Gyermek, kölyök magyar bajnokság, Kolonics György emlékverseny 2023

C-4 vegyes kölyök U13-U14 1000 m II. hely

– Magyar Kupa döntő 2023

C-2 férfi kölyök U13-U14 500 m III. hely

7. Kirschner Dávid (Sportkategóriában)

A Paksi II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola 7. a osztályos tanulója. Dávid 7 éves korában kezdett kenuzni az Atomerőmű Sportegyesület Kajak-Kenu Szakosztályában. Dávid tehetsége már igen korán megmutatkozott nemcsak saját sportágában, hanem az iskolai úszó- és atlétikai diákolimpiákon is. Szorgalmasan látogatja az edzéseit, és minden edzésen igyekszik a maximumot nyújtani.

Edzője Kirschner Zoltán

– Gyermek, kölyök magyar bajnokság, Kolonics György emlékverseny 2023

PC-2 férfi kölyök U13 2000 m I. hely

– Magyar Kupa döntő 2023

C-2 férfi kölyök U13-U14 500 m II. hely

– Kadler Gusztáv maraton magyar bajnokság 2023

PC-2 férfi kölyök U13 10 km I. hely

8. Nagy Nóra (Sportkategóriában)

Nóra a Vak Botyán Gimnázium 9. H osztályos tanulója, immár harmadik éve lelkes tagja a diákönkormányzatnak, kiváló szervező, minden közösségi programban részt vesz. Nóra már középső csoportos korában elkezdett a Paksi Sportegyesület Ritmikus Gimnasztika Szakosztályába járni. Mindig szívesen és lelkesen látogatja az edzéseket. Emellett 7 éve a Főnix Táncgyesületben táncol. Gyakorlataihoz mindkét művészeti ágból tud meríteni. Vidám, jó mozgású csapatjátékos. Edzője: Hermes Anita.

– Országos diákolimpia 2023. II. helyezés

9. Vajna Csongor (Sportkategóriában)

Csongor a Paksi Bezerédj Általános Iskola 6. a osztályos tanulója. Csongoron már egészen fiatal korában látszott, hogy választott sportágát, a judót neki találták ki. Habár rendkívül szerény, alázatos sportoló, a szőnyegen igazi oroszlánként küzd. A tavalyi év volt az áttörés eddigi sportkarrierjében, hiszen országos bajnoki címet szerzett, és napjainkig megállíthatatlan. Nemcsak hogy alig veszített mérkőzést azóta, de eggyel feljebb, a diák A korosztályban sem talált legyőzőre a magyar bajnokságon. Immár két éve uralja súlycsoportját, de az edzők egyöntetű véleménye alapján ez még csak a kezdet, és még sok dicsőséget fog szerezni a paksi judoszakosztálynak.

Edzője: Bor Barna

10. Metzger Botond István (Sportkategóriában)

Botond a Paksi Vak Bottyán Gimnázium 11. H osztályos tanulója, az Atomerőmű Sportegyesület Judoszakosztály utánpótláscsapatának egyik legkiválóbb versenyzője. Már egészen fiatalon a diákkorosztályban felhívta magára a figyelmet országos bajnoki eredményeivel. Miután serdülő magyar bajnok lett, meghívást kapott a korosztályos válogatottba. Az ifjúsági korcsoportba lépve folytatta eredményes pályafutását. Botond rendkívül nagy küzdeni akarással, széles technikai repertoárral rendelkezik. Az egyesületi csapatban igazi vezéregyenységgé nőtte ki magát. Odafigyel a fiatalabb sportolókra, és az idősebbeknek is megadja a nekik járó tiszteletet, nagy elánnal veti bele magát a velük való küzdelmekbe.

Edzője: Kanczler István

- Ifjúsági Országos Diákolimpia 66 kg III. hely
- Ifjúsági Országos Rangsorverseny 66 kg II. hely

11. Laczkó Nóra Kata (Zenekategóriában)

Nóra négy éve tanul gitározni a Pro Artis Alpfokú Művészeti Iskolában Szabados László tanár úr irányítása alatt. Tehetsége és szorgalma példaértékű.

Az elmúlt években rendszeresen fellépett az iskola rendezvényein, nyílt napokon, óvodásoknak rendezett bemutatókon. Lakóhelyén, Dunakömlődön számos alkalommal lépett fel Fitt Szabolcs plébániaigazgató felkérésére betlehemi előadáson, karácsonyi gyertyagyújtásokon, búcsúmisén, kenyérszentelőn. Aktív szerepet vállalva ezzel a közösség kulturális életében.

Az iskola házi versenyén arany minősítést szerzett.

Az elmúlt tanév során megnyerte a IX. Regionális Gitárversenyt, és felvételt nyert a Pécsi Művészeti Szakgimnázium gitár szakára.

12. Nyitrai Gergő (Zenekategóriában)

Gergő négy éve harmonikázik a paksi Pro Artis Alapfokú Művészeti Iskolában. Fiatal kora ellenére egy országos versenyen és négy nemzetközi versenyen vett részt sikeresen. Ezenkívül aktív tagja az újra megalakult Paksi Harmonikaegyüttesnek és a paksi Német Nemzetiségi Önkormányzat keretein belül működő Roger Schilling Nemzetiségi Zenekarnak is.

Gergő rendszeres résztvevője nemcsak iskolai, hanem városi eseményeknek (kiállításmegnyitók, Város Napja, különböző hangversenyek), valamint már több alkalommal eleget tett vidéki meghívásnak is.

A 2023. április 27–30. között megrendezett XV. „Dani Harmonike” Nemzetközi Fesztiválon Bosznia-Hercegovinában, két kategóriában is első helyezést ért el.

2023. május 30. – június 2. között megrendezett Akordeon Art Plus 13. Nemzetközi Harmonikafesztiválon Szarajevóban, szintén első helyezést ért el két kategóriában.

Az elmúlt tanév során, 2022. szeptember 1. és 2023. augusztus 31. között Nyitrai Gergő 31 alkalommal állt színpadra.

Tanára: Papp Olga

Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában a nyertesek

13. Lencsés Noémi (Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában)

Az Energetikai Technikum és Kollégium tanulója. A 2022–2023-as tanévben a Kulturális és Innovációs Minisztérium által támogatott „Ágazati és ágazaton belüli specializáció szakmai érettségi vizsgatárgyak” (ÁSZÉV) versenye környezetvédelmi ismeretek vizsgatárgy döntőjén 7. helyezést ért el.

Középiskolai tanulmányait példaértékű szorgalommal és kitartással végezte, melynek eredményeként kiváló bizonyítványok, tantárgyi, oktatói és igazgatói dicséretek sora társult a kimagasló tanulmányi munkája mellé.

Felkészítő tanára: Nagy János Róbert

14. Szendi Laura (Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában)

Az Energetikai Technikum és Kollégium tanulója. A 2022–2023-as tanévben a Kulturális és Innovációs Minisztérium által támogatott „Ágazati és ágazaton belüli specializáció szakmai érettségi vizsgatárgyak” (ÁSZÉV) versenye környezetvédelmi ismeretek vizsgatárgy döntőjén 3. helyezést ért el.

Szorgalma magatartása és segítőkészsége példaértékű az osztály és az iskola tanulói számára.

Kiváló eredményekkel végezte középiskolai tanulmányait, melyet az érettségien nyújtott teljesítményével is megerősített.

Feltesztő, felkészítő tanára: Nagy János Róbert

15. Meczker Nóra (Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában)

Az Energetikai Technikum és Kollégium tanulója. A 2022–2023-as tanévben a Pénzügyminisztérium által szervezett „Pénzügyi-számviteli ügyintéző szakképesítés” Országos Szakmai Tanulmányi Versenyén (OSZTV) 3. helyezést ért el.

Teljesítménye alapján teljes felmentést kapott a szakmai vizsga alól – jeles eredménnyel.

Többek között az ő eredményének köszönhetően 2023-ban az ESZI elnyerte a Pénzügyminisztérium vándorserlegét mint az ország legeredményesebb intézménye.

Tanulmányai során céltudatosan készült az érettségi vizsgára, a szakmai vizsgára, majd az Országos Szakmai Tanulmányi versenyre egyaránt, mely meghozta gyümölcsét.

A BGE gazdálkodás és menedzsment szakán folytatja tanulmányait.

Feltesztő, felkészítő tanára: Tőkés Laura

16. Vöröss Gabriella (Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában)

Az Energetikai Technikum és Kollégium tanulója. A 2022–2023-as tanévben a Pénzügyminisztérium által szervezett „Pénzügyi-számviteli ügyintéző szakképesítés” Országos Szakmai Tanulmányi Versenyén (OSZTV) 2. helyezést ért el.

Teljesítménye alapján teljes felmentést kapott a szakmai vizsga alól – jeles eredménnyel.

Többek között az ő eredményének köszönhetően 2023-ban az ESZI elnyerte a Pénzügyminisztérium vándorserlegét mint az ország legeredményesebb intézménye.

Szorgalmának és kitartásának köszönhetően nehézségek ellenére is középiskolai tanulmányait, érettségi vizsgáját, beleértve a szakmai érettségit is kiváló eredménnyel teljesítette.

A BGE pénzügy és számvitel szakán folytatja tanulmányait.

Feltesztő, felkészítő tanára: Tőkés Laura

17. Gál Bianka (Közép- és felsőfokú tanulmányok kategóriában)

Az Energetikai Technikum és Kollégium tanulója. A 2022-2023-as tanévben a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara által szervezett Országos Szakmai Tanulmányi Verseny döntőjén (OSZTV) környezetvédelmi technikus szakképesítésben 1. helyezést ért el. A 2021–2022-es tanévben az Innovációs és Technológiai Minisztérium által támogatott „Ágazati és ágazaton belüli specializáció szakmai érettségi vizsgatárgyak” (ÁSZÉV) versenye környezetvédelmi ismeretek vizsgatárgy döntőjén 10. helyezést ért el.

Példaértékű szorgalommal és kitartással rendelkező diák. Kiemelkedő teljesítményét bizonyítják a kitűnő bizonyítványok, a tantárgyi, oktatói, igazgatói és kollégiumvezetői dicséretetek sora.

Feltesztő, felkészítő tanára: Nagy János Róbert

18. Horváthné Szabó Julianna (Eredményes tehetséggondozó munkáért)

Akadályoztatása miatt a díjat átvette Fittné Szilvássy Ildikó a Paksi Vak Bottyán Gimnázium nevelési igazgatóhelyettese.

Méltatás: Eredményes tehetséggondozó munkájáért díjazásban részesül Horváthné Szabó Julianna, a Paksi Vak Bottyán Gimnázium matematika–fizika szakos tanára.

Tanítványai számos versenyeredménye, sikeres emelt szintű vizsgája bizonyítja a tehetséggondozás terén végzett munkája eredményességét.

Diákjai évről évre bejutnak az Arany Dániel Matematikaverseny, az OKTV területi és országos fordulójába. A Nemzetközi Magyar Matematikaversenyen több tanulója is külön dicséretet kapott.

A megyei versenyeken, a Zrínyi Ilona Matematikaversenyen, a Kenguru Matematikaversenyen, a Bolyai Matematika-csapatversenyen tanulói sok éven át az első 3 hely valamelyikén végeztek.

A legtöbb, emelt szintű érettségit választó diákja 70-90 %-os eredménnyel végez, de nem ritka a 90% feletti teljesítmény sem.

Tanárként azt vallja, hogy minden tanulója egyedi, mindannyian értékes emberek, mindegyikükben ott van egy tartalmas élet lehetősége, a pedagógus feladata a bennük rejlő tehetség kibontakozásának segítése.

Munkájához, az elért eredményekhez gratulálunk, további sikeres felkészítést és sok tehetséges diákot kívánunk.

19. Csanádi Zoltán (Eredményes tehetséggondozó munkáért)

Méltatás: Az Energetikai Szakképzési Intézetben, mai nevén az Energetikai Technikum és Kollégiumban oktatással eltöltött 26 éve alatt szinte az elektronika teljes palettáját tanította, az analóg és digitális elektronikától az irányítástechnikán keresztül egészen a számítógép-hálózatokig.

2001-ben kapott megbízást az elektronika, illetve az elektrotechnika szakok vezetésére.

Eredményes munkájának elismeréseként

- 2017 márciusában kinevezték általános igazgatóhelyettesnek, majd
- 2018 augusztusában pedig az iskola igazgatójának.

Vezetői és szakmai tevékenységével nagymértékben hozzájárult a képzés korábbi színvonalának megőrzéséhez, emeléséhez:

- Vezetése alatt az iskola tanulmányi eredménye 3,94-ről 4,21-re emelkedett, valamint a szakmai vizsgákon elért átlagos eredmény 3,9-ről 4,3-ra javult.
- 2021-ben az intézmény elnyerte az akkreditált kiváló tehetségpont címet.
- 2023-ban az ESZI a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal közhiteles adatai alapján készült technikumi rangsorban az ország második legjobb technikuma lett.

Számos tanítványa büszkélkedhet rangos országos tanulmányi versenyeken elért győzelemmel, illetve dobogós helyezéssel.

Csak a legutóbbi két évben tanítványai a következő eredményeket érték el

- 2023-ban az Ágazati és ágazaton belüli specializáció szakmai érettségi vizsgatárgyak versenyének (ÁSZÉV) országos döntőjében, automatikai és elektronikai ismeretekből tanítványai 1., 2., 4. és 10. helyezést értek el.
- 2022-ben az Országos szakmai tanulmányi verseny döntőjében elektronikai technikus szakmában egy tanítványa 1. helyezett lett.

Kiemelt figyelmet fordít a tehetséggondozásra. Hosszú évek óta az ESZI tanulói rangos helyet foglalnak el a Tehetséges Paksi Fialokért Alapítvány díjazottjai között.

20. Végezetül, de nem utolsósorban az alapítvány kuratóriuma szeretné megköszönni **Kernné Magda Irének** a kuratóriumban végzett áldozatteles munkáját.

A díjat átadta dr. Kovács Antal.

Méltatás: Kern Józsefné nyugalmazott múzeumpedagógus, helytörténész (magyar–történelem szakos tanár) 2012-től 2022-ig vett részt aktívan a Tehetséges Paksi Fialokért Alapítvány munkájában kuratóriumi tagjaként.

Az ő területe volt az általános iskolai tanulmányok, valamint irodalom kategóriája.

Mindig szívén viselte a tehetséggondozást, fontosnak tartotta az általános iskolás tanulók motiválását ösztönzését a tanulásra, a versenyzésre,

hogy megélhessék az eredményes munkájukból származó siker örömét, hiszen ez adja meg az alapot a további tanulmányaikhoz, felnőtté válásukhoz.

Fontos volt számára, hogy minél több diák, valamint tehetséggondozó munkát végző felnőtt adjon be pályázatot, kapjon díjat kiváló teljesítményéért.

Részese volt az alapítvány 2014-es megújulásának, amikor szigorítottuk a pályázati feltételeket azzal a céllal, hogy megőrizzük, tovább emeljük a díjak rangját. Azt szerettük volna elérni, hogy a térségünkben élő sok jó tanuló, tehetséges diák közül a legkiemelkedőbbek kaphassanak csak díjat, és a díjátadásra ezen a rangos városi ünnepségen kerülhessen sor, ahol nagy nyilvánosságot kaphatnak tehetségeink.

A kuratóriumi ülésekre mindig felkészülten jött, hogy a saját területét a legjobb tudása szerint képviselhesse. Mindig igyekezett igazságos döntéseket hozni. Fontos és hasznos tagja volt a kuratóriumnak.

A két alapító, az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. és Paks Város Önkormányzata, valamint a Tehetséges Paksi Fiatalokért Alapítvány kuratóriuma köszönetet mond a kuratóriumban hosszú éveken keresztül végzett lelkiismeretes munkájáért.

Minden díjazottnak sok szeretettel gratulálunk!

Az elismeréseket Dávid József kuratóriumi elnök, dr. Kovács Antal, az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. kommunikációs igazgatója és Szabó Péter, Paks polgármestere adták át.

A folytatásban az ünnepi műsor részeként a 2005. évi Prima-díjas, A Dal 2018 döntőse, Kuna Vali és Testvérei zenei műsorát láthatták és hallgathatták a színpadon.

Az ünnepség zárásaként az előtérben állófogadásra várták a meghívott vendégeket, ahol Leber Ferenc alpolgármester mondott ünnepi pohárköszöntőt.

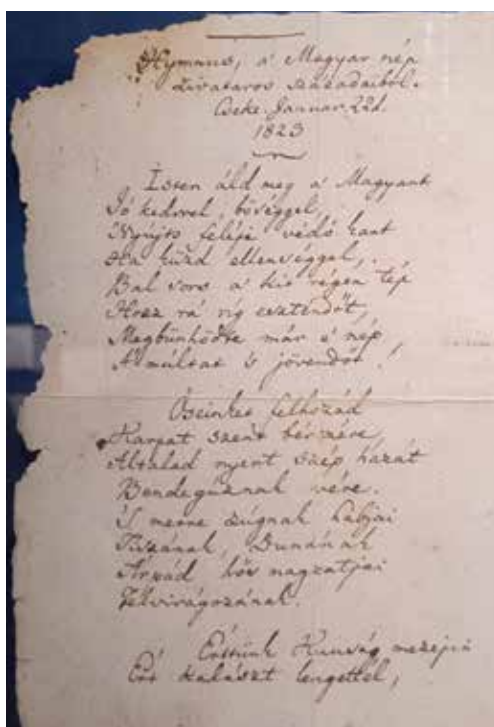

A magyar kultúra napja alkalmából a Himnusz írójára, Kölcsey Ferencre emlékezünk.

Kölcsey Ferenc költeménye Magyarország alaptörvénybe iktatott állami himnusza. Kölcsey 1823. január 22-én írta meg a Himnuszt (Hymnus, a' Magyar nép zivataros századaiból), tisztázta le annak kéziratát. Ennek emlékére 1989 óta ezen a napon, január 22-én ünnepeljük a magyar kultúra napját.

Serdült Benke Éva

A magyar kultúra napja alkalmából – Sződemeter

A Himnusz másolata

„Fáradj a hazáért s ne tenmagadért”

(Kölcsey Ferenc üzenete a mának)

**„Messze jövővel komolyan vess össze jelenkort,
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!”**

Cseke 1831. dec. 29.

A feltehetőleg Szent Demeter nevét viselő Sződemeter Nagykárolytól délre, 30 km-re fekszik, a Tasnád járáshoz tartozik, a hajdani Szilágy vármegye része, 1992-ben még 1576 lakosa volt (807 román, 642 magyar, 123 cigány), ma már a falunak mindössze 350 lakosa van, ebből 50 a magyar anyanyelvű. Román neve: Sauca.

A Himnusz költőjének, Kölcsey Ferencnek életében e térség három települése játszott döntő szerepet, Sződemeter, Álmosd és Szatmárcseke. Sződemeteren született 1790. augusztus 8-án. A szülőháza eredetileg anyai dédnagyanyjáé volt, ő volt a kúria építője Bides-

kúti Zsigmondné született Péchy Júlia. Leánya, Bideskúti Mária Bölöni Ádám földbirtokossal kötött házasságából született Bölöni Ágnes, a költő édesanyja. A majdani apa, Kölcsey Péter Álmosdon született, hosszú katonáskodás után nagybátyja, Kölcsey Sámuel hívására jött vissza Álmosdra, és elfoglalta a táblabírói hivatalt. 1787-ben nősült meg,

Bölöni Ágnes vette feleségül, Álmosdon települtek le, a családi kúriában. Amikor közeledett első gyermekének születési ideje, a fiatal anya hazautazott a szüleihez Szödemeterre, ott született meg első kislánya, Ferenc, kálvinista nemesi család sarja. Később Álmosdon születtek még Kölcsey fiúk, Sámuel, Ádám és Péter, a két kislánytestvérüket korai gyermekbetegségek vitték el. A szülők korán meghaltak (az apa 1796-ban, az anya 1802-ben.) A Kölcsey árvákat a rokonok, gyámok nevelték. A négy nagykorú fiú 1814-ben egyezséget kötött, örökségüket, a birtokot megbontották, Szatmárcseke jutott Ferencnek és Ádámnak, Álmosd és környéke Sámuelnek és Péternek. Kölcsey Ferenc 1815-ben költözött Szatmárcsekére, gazdálkodott, írt, többek között a magyar Himnusz 1823 januárjában. Szödemeterre néha visszajárt, ott írta 1811-ben

A Sonetto című versét. Debrecenben tanult, Pesten joggyakornok volt, Pozsonyban országgyűlési követ. 1836-ban írta unokaöccsének az intelmeit, Parainesis Kölcsey Kálmánhoz, amelynek minden sorából egyértelműen kicseng elkötelezettsége hazája és népe sorsa iránt. (A szép és nemes gondolatok megfogantak az ifjú lelkében, fegyverrel a kezében áldozta életét a magyar szabadságharcban.) Üzenete: „A haza minden előtt!” – a jelen számára is érvényes és a jövőre is átmentendő: „...vésd jól kebeledbe, s fiadnak hagyd örökül, ha kihunysz”. A jövő magyar polgárainak is szól, önző és öntelt szélsőségek helyett a hazáért élni és cselekedni, ez Kölcsey üzenete.

Halálhírére Wesselényi felkiáltott: „Nem közénk való volt!”, a báró ezt úgy értette, hogy nem közénk, földi emberek közé. Kossuth „túlvilági jelenésnek” nevezte. Kora hibáinak kérlelhetetlen kritikusa volt.

A szödemeteri szülőházzal, az épület későbbi múltjáról annyit tudunk, hogy 1901-ben még „Lakatos Ida úrnő tulajdonában” volt, majd az ötvenes években az állami rendőrség helyi egységének irodája működött benne. Az ingatlant már 1945-ben államosították, de a tulajdonjog mindmáig homályos. 1989 után, miután a görögkatolikus egyházat ismét visszahelyezték a korábbi megengedett egyházak közé, az épületbe beköltözhetett a görögkatolikus parókus. A ház nem látogatható, mert magánterület. A Kölcsey-zarándokokat nem szívesen vagy egyáltalán

A szödemeteri református templom

Kő Pál szobra Kölcseyről

nem fogadták, a tornácon lévő emléktáblát se lehetett megtekinteni. Hajdan emléktábla állt az épület falán: „Ebben a házban született Kölcsey Ferenc a nagy hazafi és költő 1790. aug. 8-án. Ennek emlékére s a hálás kegyelet jeléül Szilágy megyei Wesselényi-Egyesület 1890. aug. 8-án.” A kommunizmus éveiben az emléktáblát levakarták, az ingatlant többször átépítették, rég elvesztette eredeti képét. 1990-ben a tábla visszakerült a befalazott tornác falára, ám nagyon rövid idő alatt el is tűnt onnan. 1992-ben az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) visszahelyezte, de a felhelyezés után egy héttel valakik összetörték, a református templomkertbe dobták, a hívek ott, a templom szószéke alatt rejtegették összeragasztva. (Szintén ebben a templomban őrizték sokáig és mentették meg a kommunizmus éve alatt Kölcsey Ferenc keresztlevelét.) A templom előtt Kő Pál Kölcsey-szobra áll 1994 óta. 2015-ben az emléktábla visszakerült a tornác falára. A szülőház közelében a magyar kormány és a Dunamelléki Egyházkerület támogatásával Kölcsey Emlékház jött létre, 2019-ben nyílt meg a múzeum és benne a „Hon felett fény sugarat vonni” kiállítás, amelynek anyagát a Petőfi Irodalmi Múzeum állította össze. Az ott őrzött ereklyék között van a költő karosszéke, a hajdani Bideskúti család templomi padja.

Kölcsey karosszéke

Ma már a felújításoknak köszönhetően járható út vezet Sződemeterre, nem úgy, mint régen (a kétezres évek elején), amikor e sorok írója irodalomkedvelő, érdeklődő paksiakat kísért a Himnusz költőjének szülőfalujába, és a kisbusz vezetője megállt, mert a falu előtt néhány km-rel a GPS már nem mutatott további utat. Mikor megálltunk a kis református templom közelében, érdeklődő és kéregető cigánygyerekek vettek körül: „Nu-ai zece lei?” – kérdezték tőlem (Van tíz lejed?), ezek után szépen halkan énekeltük a Himnuszot, kerülni akarván a további érdeklődést irántunk.

Gutai István

Elnémulnak a paksi tamburák

Elnémulnak a paksi tamburák¹

(Horváth András Paks, 1911 – Paks, 1995)

Kovács Lajosnak, a Vetővirág együttes vezetőjének

Tizennyolc éves koromban határoztam el, hogy megtanulok tamburázni. Először citerám volt. Azon próbáltam játszani gyerekkoromban, később lett egy gombos harmonikám. Azon is tudtam néhány nótát. Egyszer aztán a barátokkal áttértünk a tamburára. Öten összeszedelődzködtünk:

Weisz János meg Bán Sándor volt a primás (később Weisz János kivált), Haaz János játszott az első primán, Haaz Ferenc meg a szekundon, én brácsás voltam, Rózsahegyi Márton bőgőzött. '29-ben alakultunk meg; ez volt az első zenekarunk.

Öt zenész okvetlenül kell a bandába.

Több lehet, de ha kevesebb, akkor nem olyan töltött a zenekar. Kettő prima és egy szekund, egy kontra és bőgő. A másik bandák is így álltak föl. Majdhogynem csak magunktól, egymástól tanultunk. A kottát nem ismertük; előbb hallás után megtanultuk a nótát. Eldaloltuk, aztán el is muzsikáltuk.

Haaz János primás
Haaz Ferenc szekund
Horváth András brácsa
Rózsahegyi Márton
(Richter) bőgő
Bán Sándor (?)
másodprimás

Abban az időben szokásos volt a névnapköszöntés. Eljártunk ismerősökhöz, rokonokhoz. Amikor már szépen tudtunk játszani, elhívtak bennünket a katolikus körbe, az ifjúsági egyletbe (ott nagyon sokat muzsikáltunk), aztán a legényegyletbe.

A katolikus körben mindig ott volt a pap is. Este héttől háromnegyed tizenkettőig tartott a táncmulatság. Akkor a plébános zárórát csinált.

Három banda működött akkor Pakson: a Nikl-zenekar (ők voltak a legidősebbek), a másik Ádám Jani bandája, mi voltunk a legfiatalabbak. Nagyon fölkaptak bennünket is. Lakodalmat muzsikálni először '32-ben mentünk. A vőlegény paksi volt, Arnold Antal, a menyasszony meg gyapai. A Kornis utca 5. szám alatt tartották a lakodalmat, ezt nagyon megjegyeztem. A lakodalmakban jól kerestünk. 1,50, 2, 3 pengő volt akkor a napszám, mi 9-et, 12-t, 18-at is kaptunk. Oda kellett menni délelőtt tizenegy órára a lakodalmas házhoz, másnap reggelig tartott a „műszak”.

Pakson az volt a szokás, hogy amikor megjöttek az esküvőről a vendégek, egyet-kettő táncoltak, aztán elmentek haza átöltözni. Este ettünk, és amíg a násznép vacsorázott, addig szórakoztattuk őket. Vacsora után kezdődött a tuzmuzsikálás. Mindenkinek a nótáját elmuzsikáltuk. A menyasszony, vőlegény asztalánál kezdtük, utána a násznagyok, korszorúslányok következtek, aztán sorban... Azután kihordták az asztalokat, és elkezdődött a tánc. Mindig csárdással kezdtünk. Lassú csárdás, friss csárdás... Játszottunk utána foxot, tangót is. Mi már akkor muzsikáltunk tangót! Az Erzsébet szállodában nagyon jó cigánybanda működött. László Franci apja volt az első prímás. Tőlük tanultuk.

Egyszer egy hajós, Kiss Sándor megbeszélte velünk: „Meg vagytok fogadva, úgy vegyétek. Ha majd haza tudok jönni szabadságra, megtartjuk a lakodalmat. El kell jönnötök, itt a foglaló!”

Fricz Péter lakodalmát muzsikáltuk éppen a Fehérvári úton, keddi napon. (Mert Pakson régebben kedden is szoktak lakodalmat tartani. Kedd, szombat, vasárnap: ezeken a napokon voltak a lakodalmak.) Egyszer jött ám Kiss Sándor: „Na, gyerekek, mikor végeztetek?” „Holnap reggel. Előbb nem. Hacsak nem lesz tyúkverő?” „Holnap tizenegykor lesz az esküvő, ha tudtok, gyertek.”

Úgy hat óra felé elszabadultunk, hazamentünk, és fél tizenegykor elindultunk a Békavárosba, a Csónak utcába. (Az a rész azért kapta ezt a nevet, mert vizenyős terület volt, sokszor fölfakadt a víz és ott nagyon szerttek a békák.)

Ha volt tyúkverő, később végeztünk. Elmesélek egy tyúkverős történetet is: a vőfélyek ellopták a menyasszony cipőjét. Az első vőfélynek kellett kiváltani. A cipőt elárverezték. A pénzen, ami összejött, pálinkát vettek.

Volt néhány jó mulató gyerek, például Haaz József, Huszárnak is hívták. Mentünk tyúkverőbe. (Ez a Lánc utcában volt.) Ródenbücher darálós ott lakott a Hunyadi utca 2. szám alatt. Egy kömlődi fuvaros kukoricát hozott be daráltatni, számár volt a kocsija elé fogva. Huszár kifogta a szamarat, és fölült a hátára. Kijött a fuvaros. nincs számár! Tekingetett erre-arra. Mi akkor már a Kereszt utca felé jártunk. A legények megittatták borral a szamarat. Egyszer csak szegény elkezdett szédelegni. Hát volt ilyen is. Nekem volt egy emberem, akit beállíthattam a munkahelyemre, ha úgy alakult a helyzet. Bán Sándort szoktam magam helyett küldeni. Ő is kimaradt a zenekarból, jó barátok voltunk.

1928-tól postakocsin dolgoztam. Úriember voltam, nekem nem kellett négykor fölkelni. Reggel fél nyolckor fogtam be. Éjjel fél tizenkettőkor is be kellett fogni a pesti vonathoz.

Azt a vízi festményt, ami ott lóg a hűtőszekrény fölött, egy madocsai kisleány festette 1935-ben. Húsz percig modellt kellett ülnöm az Anna utca 23.-ban, ott volt Dömötör Lajosnál bérletben az istálló. Nagyon szép udvar volt az. Én, Horváth András fölesküdtöt postakocsis ülök a kocsikakján. A kocsik mellett dáliák vannak, a háttérben pedig egy körtefa.

A banda együtt maradt '32-től '45-ig. Nem kellett elmenni katonának senkinek a zenekarból. Ez szerencsénk volt. Engem Tarisznyás főjegyző fölmentett, mivel postai szolgálatot teljesítettem. A többiek közül az egyik rosszul látott, a másik nem vált be, így együtt maradtunk egészen addig, míg bejöttek a „fölszabadítók”.

Volt egy nagy muzsiklásunk, még a forint előtt. Rendőrbált rendeztek a Petőfi utcában. Annyi pénzt kerestünk akkor, hogy fél napig számoltuk! Ott voltak a németkéri trombitások, a Pimiller-banda. (Nemsokára közülük is sokat kitelepítettek.) Nagyon príme zenekar volt. Mi akkor tízen álltunk ki; egy másik bandával összeszerveztünk. Egy tizenkét tagú cigányzenekar is játszott.

Azt mondták a rendőrök: „Elkezdődik a bál nyolckor, és megállás nélkül éjfélig megy!” A trombitabanda kezdte; mikor azok leálltak, következünk mi. Muzsikáltunk jó fél órát, aztán a cigányok. Akkor újból. A fizető rendőr odaszórta közénk a pénzt. Pénzben járkáltunk! Nem győztük elsimogatni, annyi volt. Beleraktuk egy szakajtóruhába, Várszegi Franci összecsomózta a négy sarkát, fölkötötte a muzsikára, és úgy vitte, mint a batyut. Nagyon nagy bál volt az.

'51-52-ig nagyon jól ment a muzsikálás. De akkor elkezdtek azt a zenét, amit most is folytatnak. Megjelentek a szaxofonok. Akkor már nem kerestek bennünket annyira.

'28-tól '40-ig voltam postakocsis, akkor áttettek külterületi kézbesítőnek. Már nem állíhattam magam helyett senkit. Ha egész éjjel muzsikáltam, reggel hazamentem, megmosakodtam, és mentem dolgozni. Alsó-Csámpa, Felső-Csámpa, Biritó, Hegyes, visszafelé Forrásmajor – ott is volt hat-hét ház – és akkor haza. Másnap Felső-Biritó, Cseresznyés, Akalacs, aztán Gyapa. Biciklivel jártam. Ezt '49-ig csináltam, akkor behoztak. Voltam táviratkézbesítő, kisegítő kézbesítő. '52-től a plébániától az egész Alvég, az egész Újváros az enyém volt. Arra tizenhat évig jártam.

Utána az OTP-től a Rákóczi utcáig: Farkasdi borbély, a főutca, és azok az utcák, amik leszolgáltak: Györkönyi utca, Temető utca, Hunyadi utca, Szent István tér. Ez újabb tizenhat év volt. 1928. február 1-től 1971. március 31-ig dolgoztam a postán.

Körülbelül öt évig hiányoztam a zenekarból. Áthelyeztek ugyanis Tolnára, ott voltam huszonkét hónapig. Később házat építettem. Iparkodtam az építkezéssel, '54 nyarán lett kész a ház. 1955. augusztus 15-én költöztünk be. Újból összeállt egy jó kis banda. Akkor már Szepi bácsi (Kern József) itthon volt. Ő lett a prímás, Schreiner Pali, Ádám János, Várszegi Ferenc, Rózsahegyi Márton meg én hét-nyolc évig játszottunk együtt. Ádám Janinak ács volt a mestersége, ráesett egyszer a gerenda, és meghalt. Nagyon jó barátom volt.

A Birka csárdában '66-ban kezdtünk. Franciéknek ugye járt a szabadnap – mindig hétfőn –, meg ők is jártak lakodalmakba. Olyankor mi muzsikáltunk. Így kezdődött.

Egyszer megkértük a vezetőt: írja ki, hogy pénteken, szombaton és vasárnap a tamburazenekar játszik. Kírta. Délután öttől éjjel tizenegy óráig tömve volt a Birka!

A kultúrházba Blazsek³ tanár úr vitt bennünket. Tudott zongorázni, rendes ember volt. „Magukat felkarolom” – azt mondta. A népi táncosokat mások kísérték előttünk. Végül Károly János⁴ meg Bézi⁶ tanár úr minket választott. Sokfelé jártunk: Tokajban, az NDK-ban, Celldömölkön is. Kec-

keményen a népzene-találkozón három éven keresztül szerepeltünk a Kátana József Színházban. Pálfán is nagyon sokat muzsikáltunk. Most jut eszembe: egyszer, már nem tudom, mikor, Benedeken voltunk szilveszteri bálban. Bencze István, Kern István, Szabó István, Horváth András, Rózsahegy Márton. Kimuzsikáltuk a bált. A menyecskék nagyon szépen táncoltak körbe a Ritka búza, ritka árpa, ritka rozs dallamára. A bál után el kellett menni újévet köszönteni. (Túlsó félen mindenkinek két-három komája van; van, akinek négy is.) Amikor végeztünk, nem tudtunk Benedeknél átjönni az alsó réven. Fölmentünk Géderre, de ott se sikerült. Nagy szél fújt, nem jöttek át a révészek. Visszamentünk a Dudás kocsmába, akkor már délfelé járt az idő. Érkeztek a vendégek, mi pedig muzsikáltunk. Délben adtunk éjjeli zenét a kocsmáros lányának!

1967-ben Pesten játszottunk a nemzetközi vásáron. Ott volt a paksi, a dunakömlődi halászcsárda; az egész vásárban hallották a zenénket az oszlopokra szerelt hangszórókból.

Sokan meghaltak közülünk. A mi bandánkból Pali bácsi, Szepi bácsi, Wehmann, Gulyás, Marci, a bőgős. Egyedül maradtam.

Később aztán összekerültem a fiatalabbakkal is. Bencze Gyurkával, Kardos Jóskával, Wolf Marcival. Kocsi Karcsi akkor került hozzánk, amikor Wehmann meghalt. Már nem is tudom, mikor muzsikáltunk utoljára.

Voltunk kétszer a rádióstúdióban is. Nem lehetne elintézni a kívánság-műsorban, hogy újra adják a paksi tamburások játékát?

Jegyzetek

1. A Közvélemény 1989/4. számában megjelent visszaemlékezés javított, bővített változata.
2. Tyúkverő, hajnalozás, reménylő, csizlő. Vidám felvonulás a lakodalom másnapjának hajnalán. (Magyar néprajzi lexikon)
3. Blazsek Károly Frigyes (Dorog, 1917 – Szekszárd, 1980) tanár, népművelő. Tanított a paksi polgári, majd jogutódjában, az 1. Számú Általános Iskolában és a Paksi Vak Bottyán Gimnáziumban. A madocsai általános iskola igazgatója, a Paksi Járási Tanács népművelési előadója, a paksi járási kultúrotthon vezetője is volt. Segítette a városkörnyék művészeti csoportjait. 2004-ben a németkéri kórus felvette a Blazsek Frigyes Női és Vegyeskar nevet. (Kernné Magda Irén: Híres paksi elődeink életrajzi gyűjtemény. Paksi Pákolitz István Városi Könyvtár, 2014.)

4. Károly János (Csurgó, 1944 –) tanító, ének-zene tanár, zongoratanár, karnagy, zeneszerző. Tanított a csurgói, a dunakömlődi általános iskolában, a csurgói és a Paksi Vak Bottyán Gimnáziumban, a paksi zeneiskolában. A Helinger Sándor⁵-féle színjátszócsoporthoz, a Bézi Sándor által vezetett néptáncscsoport zenei vezetője, a Paksi Munkáskórus alapító karnagya. Főbb kitüntetései: Szocialista Kultúráért, Pro Urbe. (Ezt a díjat a Károly János vezette Paksi Városi Vegyeskar is megkapta.) Az év tanára, Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztje. Jelentősebb művei: Klarinét-szóló zongorakísérettel, Eppur si muove kórusmű vegyeskarra, Paksi jubileumi mise, Rekviem '56 hőseiért mise.

5. Helinger Sándor (Paks, 1912 – Szekszárd, 1994) fodrászmester, B kategóriás színjátész rendező. A katolikus legényegylet, majd az iparos kör színjátész csoportjának tagja. 1948-tól 25 éven át a közel kétszáz fős Paksi Amatőr Színkör vezetője, rendezője. Főként zenés darabokat, operettek adtak elő Pakson és a környék településein.

6. Bézi Sándor (Pálfa, 1935 – Paks, 2005) rajz, földrajz szakos tanár. Tanított a madoccai, a paksi 2. Számú, majd a Deák Ferenc Általános Iskolában, a Vak Bottyán Gimnáziumban. 1960-tól 1976-ig vezette a gimnazistákból alakult táncscoporthoz. A gimnázium fennállásának 50. évfordulójára újjászervezte a művészeti csoportot, amely Örökifjú Néptáncegyüttes néven még 10 évig működött.

Kitüntetései: Pedagógus Szolgálati Emlékérem, Vak Bottyán Gimnáziumért emlékérem, Paks Kultúrájáért díj.

Dr. Balázs Kovács Sándor Csapó Dániel

A tagyosi előnevű Csapó család származását és nemességét az 1606-ban született Chiapó (Csapó) Györgyig lehet hézagmentesen visszavezetni, aki 1630. május 13-án Pozsony szabad királyi városában II. Ferdinánd királytól címeres nemeslevelet kapott. A családnak régen a Komárom megyei Tagyoson is volt birtoka és lakóhelye. Innen az előnév használata. Még a 17. században házat vásároltak Győrben. A Tolna megyei birtokokhoz házasság révén jutottak 1714-ben. Csapó György felesége, Győry Éva hozta a házasságba a dunaszentgyörgyi és tolnanémedi birtokokat. Győry Éva hozományához tartozott a megyén kívül Aba, Kajtor, Ordas, Csetőháza. Fia, József tovább gyarapította birtokait Szentpéter, Petenye, Neszgenye, Szilasbalhás helységekkel. A család szerteágazó, Győr, Veszprém, Tolna, Fejér megyében lévő birtokait Győr városából igazgatta, csupán 1770-re készült el a családi kúria a Duna-parti településen, ekkorra tehető a Csapók tolnai ágának kialakulása is. A 19. század elején Csapó Dániel szintén házasság révén jutott tengelici birtokához (1500 hold), amelyet felesége, Gindly Katalin hozott a házasságba, majd ehhez megvásárolta a Fejér megyei 3000 holdas baracsi birtokot, ahol a tengelicihez hasonlóan a kor általános színvonalát meghaladó gazdálkodási rendszert vezetett be. A két nagy birtokkomplexumhoz Csapó örökségként társult egy kisebb, harmadik is, a 230 hold körüli némedi jószág. Így birtokai Tengelicen, Medinán, Bikádon, Némediben, Baracson, Duna-egyházán és Kisapostagon voltak.

Csapó Dánielt 1778. március 21-én keresztelték meg a győri római katolikus belvárosi plébániatemplomban a vallásüldözések miatt. Anyja evangélikus hitben nevelte. Atyja szintén Csapó Dániel, anyja csáfordi Tóth Zsuzsanna, kik 1767. május 5-én házasodtak össze. 1806-ben feleségül vette tengelici Gindly Károly és barkóczy Rosty Antónia leányát, Katalint. Ez alkalommal kalocsai keltezéssel reverzálist adott, amelyben kötelezi magát, hogy római katolikus feleségétől származó gyermekeit ebben a hitben fogja nevelni.

Csapó Dániel nemcsak Tolna megye, hanem a reformkori Magyarország egyik legjelentősebb mezőgazdája, haladó reformpolitikusa, szakíró és gyakorlati szakember. A megye politikai életéből is kivette részét: 1800-ban a Tolna megyei nemesi felkelők lovas századának másodfőhadna-

gya. 1805-ben a tolnai nemesi felkelő sereg lovas századának századosa, másodkapitánya. 1811-ben az insurgenseket ellátó bizottság tagja. 1809-ben Tolna megye szolgálatába lépett. 1812. augusztus 10-én Majláth György főispáni beiktatásán kinevezték táblabírónak. 1813. április 28-i tisztújításon a földvári járás főszolgabírájának jelölték, de nem választották meg. 1920-ban a „köz bátorság fent tartására” szervezett bizottság elnöke. 1825. évi országgyűlési követutasításokat elkészítő bizottság tagja, valamint a statáriális törvényszék elnöke. 1827–1836 között Tolna vármegye I. alispánja. 1830-ban Zichy Ferenc királyi biztos kinevezte a Kaposi regulationalis munkára ügyelő kiküldöttség elölülőjévé. 1831-ben az országos küldöttség által készített munkák vizsgálatára kiküldött megyei bizottság elnöke. Az 1832. évi országgyűlési követutasításokat készítő bizottság elnöke. 1832–36-ban az országgyűlési ifjak szervezétének támogatója Pozsonyban, 1839. március 17-én az OMGE másodelnöke lett. Az 1839. évi követválasztások alkalmával ötezer forintot adományozott pártcélokra, a szabadelvű párt vezéralakja. A megyei liberális korszak kezdeményezője volt. Perczel Mór így írt róla: *„Tolna megye nagy átalakulása... prosperitása a mindenben való haladás és azon általános tisztelet, melyet senki sem mert és tudott tőle megtagadni, fényes tanúsága az ő nagy érdemeinek.”* A közigazgatást korát meghatározó látókörrrel, mintaszerűen vezette. Buzgalmának köszönhető a szekszárdi megyeháza s jórészt a Ferenc-csatorna létrejötte, de hivatalból elnöke volt a Sárvíz szabályozását irányító bizottságnak is.

Csapó Dánielről kortársai az egyik legkiválóbb mezőgazdaként emlékeztek meg. Házassága révén szerzett tengelici birtoka mellé Baracson vásárolt össze egy uradalmat, Bölcskén bérelte a Tahy család birtokát, és bérlet formájában kezelte veje miszlai jószágát is. E kb. 10 ezer holdas birtokkomplexum mellett 1837-ig Tolna megye első alispánja, több ciklusban országgyűlési követe is volt. Nem térhetett ki számos más egyéb megbízatás elől sem: volt kiskorúak gyámja, döntőbíró vitás családi birtokosztályoknál, tönkrement birtokostársak sorsának egyengetője. Nem kis feladat egy korosodó, betegeskedő ember számára. Bár az általa kezelt birtokok többórányira feküdtek egymástól, Csapó az egészet egyetlen egységként kezelte, állatokat, takarmányt, igaerőt, munkaeszközöket, vetőmagot csoportosított át igény szerint. E módszer lehetővé tette a fundus instructus optimalis kihasználását, az üzemköltségek csökkentését.

Kedvezőtlen adottságú tengelici birtokán a futóhomokot akácfák telepítésével kötötte meg. Az 1596 holdas uradalomban 840 hold volt a szántó, 240 hold a rét, 511 hold a legelő, 5 hold a szőlőterület nagysága. 3176 hold nagyságú baracsi birtokát a rendezés során négy majorságra osztotta fel, a legkisebb 526 hold, a legnagyobb 935 hold volt. A rét

és a legelő együttes nagysága 553 holdat tett ki. A szántók mindegyikét tíz nyomásra osztotta, 360 holdat hasított ki lóhereföldnek. 1826-ban 80 holdat vetettek be zabosbükkönnyel. 1844-ben a baracsi birtokon 50 szekér lucerna, 280 szekér lóhere, 80 szekér széna, 2050 csomó zabosbükköny termett. A természetett szálastakarmány mennyisége tehát többszörösen felülmúlta a rétek szénatermését. Bár számszerű adataink nincsenek, Tengelicen is folytattak lucerna-, lóhere-, bükköny- és csalamádétermesztést.

A takarmánynövények – és természetesen gabona – mellett más növényi kultúrákkal is foglalkozott Csapó Dániel, nemesített, többnyire külföldről hozott fajták meghonosításával. Vetőmagnak bánáti búzát vásárolt, a dohánymagot Amerikából, a szőlőoltványokat Kiss Pál segítségével szintén külföldről hozatta. Baracson 1826-ban 900 pozsonyi mérő, Szentandráson 600 pozsonyi mérő termett. A természetést a következő évtizedekben is folytatták, 1835-ben 480 pozsonyi mérő, 1838-ban 700 pozsonyi mérő repce termett Baracson.

Tengelicen az igaerőt 32 jármos ökör és hat bivaly biztosította, egy pár igásállatra tehát 44 hold szántó jutott. Baracson 1831-ben – amikor a birtok még nem érte el végleges nagyságát – 31 pár ökör volt. Csapó tartott ugyan gulyabeli marhákat, hizlalt göbolyöket is, de állattenyésztésének középpontjában a juhtenyésztés állt. A juhok a legelőről is kiszorították a szarvasmarhákat, számukra Csapó legelőt bérelt, egy állatért 3 forint 30 krajcárt fizetve. Juhállománya Tengelicen 1830 végén 2362 db volt, ez a szám 1844-ben 2950 darabra növekedett. Még az ő – egyébként híres – juhászatában is alacsonyabb volt a nemesített fajta aránya. 1833-ban 425 hagyományos fajtájú báránnyal szemben 218 db a spanyol szaporulat. Csapó folyamatosan javította az állomány összetételét. 1836-ban Morvaországból hozott birkákat, egy kosért 80 pengő forintot, egy anyajuhért 40 pengő forintot fizetett. Juhtenyésztésének rangját jelzi, hogy a szomszédos földbirtokosok, például Sztankovánszky Imre tőle szereztek be tenyészállatokat. Bár pontos számát nem tudjuk Tengelic mellett tekintélyes juhállománnyal rendelkezett Baracson is. 1838-ban 800 élő bárány volt a szaporulat, ez egy körülbelül 2000 darabos összállományra enged következtetni.

Mivel Csapó Dániel sem tengelici, sem baracsi birtokán számottevő robbottal nem rendelkezett, igen tekintélyes volt alkalmazottainak száma. 1831-ben tengelici jószágán 44 fő szerepel a konvenciók listán az ispántól a juhászbojtárig. Ebben a szakács kivételével nem foglaltatik benne a belső személyzet, de a két kocsis, két mindenes, egy lovász, három kertész szegődtetése kétségkívül összefügg azzal, hogy tengelicen volt a család lakóhelye. A béresek száma húsz fő, a juhászoké hat. Szerepel a jegyzékben néhány iparos is: egy molnár és két segítője, egy kovács

és egy faragóbéres. Az alkalmazottak és a napszámosok, iparosok közötti munkaerőköltség körülbelül 5 : 1 arányban oszlott meg. A néptelen pusztákon állandóan kísértettek a munkaerőgondok. 1835-ben hiány volt a nőtlen béreseken Tengelicen, 1831-ben Baracson nem kaptak szeptemberben nyomtatókat, mert a szomszédos pusztákon még folyt a betakarítás. Ugyanitt 1838-ban szénakaszálókban volt hiány, ami a gazdasízt, Fekete Demeter szerint megdrágította a napszámbeérek.

Csapó Dániel általában nem betakarítás után, hanem csak a következő évben, amikor a legmagasabbak voltak az árak, értékesítette terményeit. 1826-ban áprilisban, 1827-ben júniusban, 1835-ben és 1838-ban pedig csupán szeptemberben adta el előző évi búzáját. 1826-ban 2000 pozsonyi mérő repcét értékesített, holott az az évi termése csupán 1500 pozsonyi mérő volt, tehát legalább 500 pozsonyi mérő eladásával több mint egy évet várt. A búza, rozs felvásárlói között találunk ugyan környékbeli – paksi, dunaföldvári, székesfehérvári, veszprémi – kereskedőket is, de állandó vevői a pesti és budai kereskedők, illetve molnárok voltak. 1835-ben például 800 pozsonyi mérő búzát adott el egy pesti kereskedőnek 5 váltóforint/mérő áron, 1838-ban 1200 pozsonyi mérőt 9 2/4 váltóforintért egy óbudai molárnak. Mivel a közelben nagy olajútő-kapacitás volt – főként Gyönkön –, a repcét általában megyebeli kereskedők vásárolták meg. 1826-ban a 2000 pozsonyi mérő repcét 3 váltóforint/poszsonyi mérő áron szintén egy gyönki kereskedő vette meg. A termények szállítása a Dunáig szekéren, onnan tovább hajón történt. A gyapjút veje, Kiss Pál közreműködésével általában bécsi kereskedőknek adta el. A kereskedők arra törekedtek, hogy a gyapjút – lehetőleg rögzített áron – előre lekössék. Csapó Dániel 1833-ban három évre megállapodott Lämmel bécsi kereskedővel, majd a szerződést 1837-ben újabb három évre meghosszabbították. A második szerződés szerint Lämmel 120 pengőforint/mázsa fizetett a gyapjúért. Csapó Dániel birtokának jövedelme döntően a juhtenyésztésből és a gabonatermesztésből származott.

„Az első magyar nemzetgazda” jelzőt nemcsak gyakorlati gazdálkodással, hanem elméleti síkon is kiérdemelte. Legjelentősebb munkája a szerkesztésében megjelent „Gazdasági Kistükör”, A Magyar Gazdasági Egyesület által kiírt pályázatra beérkezett munkákból állította össze a könyvet, mely a korszerű gazdálkodás módszereit, lehetőségeit népszerűsítette. A pályázat kiírásával és e kötet elkészítésével az volt a célja a gazdasági egyesületnek – amint az a bevezetőből kiderül –, hogy a díjat nyert pályamunkákból egy népszerű, közérthető iskolai könyvet adjanak az ország „szegényebb sorsú” polgárai (tehát a jobbágyok), illetve „azoknak fogékony gyermekei” kezébe, s ezáltal minél nagyobb eredménnyel terjeszthessék a korszerű gazdasági ismereteket. A szerkesztő érdeme, hogy megtalálta az ismeretek közlésének azt a formáját, amely biztosí-

totta a könyv elterjedését, sikerét. A 19. század első felében eléggé általános, kátészerű, kérdés-felelet formában foglalta össze a gazdasági jó tanácsokat és a mezőgazdasággal kapcsolatos tudományok ismert tételeit. A könyv annyira népszerű lett, hogy még szerkesztőjének halála után is több kiadást ért meg. (1845-ben már a hatodik kiadása jelent meg Pesten.) Jó néhány iskolában tankönyvként is alkalmazták, sőt Tolna megye nemesi közönsége közgyűlési határozatban javasolta a négy vallásfelekezeti (római katolikus, református, evangélikus, görögkeleti) illetékes püspökének a könyv elemi iskolákban való oktatásának kötelezővé tételét. A felnőttek körében is szívesen fogadták, mert nagyon jól megírt összefoglaló kézikönyv volt az egyszerűbb földművesek számára.

Nagy érdemeket szerzett az országgyűléshez benyújtott, a gazdasági egyesület által szerkesztett „Emlékirat” elkészítésében is. Ez az emlékirat a magyar gazdasági élet fellendítésének módozatait, a gazdasági szakoktatás lehetséges és tervezett módszereit, formáit tárta az országgyűlés és az egész magyar nemzet elé. A „Magyar Gazda” című lap az 1844-es évfolyam első számaiban ki is adta a következő címmel: „Emlékirat Magyarország törvényhozójához, a honi mezőgazdaság ügyében”. A szerkesztésben szerzett érdemeiről a halálhírére bejelentő méltatás is megemlékezik.

Csapó Dániel cikkei a „Magyar Gazdában” és a „Gazdasági Tudósításokban” jelentek meg. Mindkét lap a Magyar Gazdasági Egyesület kiadásában látott napvilágot. E társadalmi egyesület nagy érdemeket szerzett az ismeretterjesztés intézményes, rendszeres, következetes megszervezésével. Megjelenő kiadványai – akár rendszeresek, akár alkalmiak voltak – a mezőgazdaság tőkés átalakításának lehetőségeit és szükségességét boncolgatták, illetve próbálták népszerűsíteni, átvinni a köztudatba.

Az egyesület létrejöttének kiindulópontja az 1826. évben Pozsonyban, az ország akkori fővárosában rendezett lóverseny volt. A nemességnek az első ilyen jellegű versengés annyira megtetszett, hogy Széchenyi István indítványára elhatározták évenkénti megrendezését, amelynek lebonyolítására és megszervezésére egy társaságot alakítottak. Amikor 1827-ben befejeződött az országgyűlés, az úgynevezett Pályafuttató Társulat székhelyét áttették Pestre, az országgyűlési klubból pedig a Nemzeti Kaszinó lett, ahol elődeink csak „dohányoztak, ettek, ittak, kártyáztak”, majd egy nagy politikai klubbá alakult át. Innen indult a hazai borok ismertetésének mozgalma. A különböző egyesületek (Állatbemutató stb.) és a közben Állattenyésztési Társasággá alakult Pályafuttató Társulat összeolvadásából hozták létre a Magyar Gazdasági Egyesületet, amely elnevezést 1835-től használták. Elnöknek gróf Andrássy Györgyöt választották meg, alelnökké pedig azt a Széchenyi Istvánt, aki szinte a legtöbbet tette az egyesület létrehozásáért. 1832-ben megvásárolták az Üllői

úton lévő telket gróf Károlyi Györgytől, sorsolási kölcsön útján szerezték meg a kellő pénzmennyiséget, s Széchenyi István javaslatára a „Köztelek” nevet kapta, melyet a társaság épületének homlokzatára is felirattak. Ebben az esztendőben tartotta első gépkiallítását, már Angliából hozott gépekkel. 1835. június 8-án a Magyar Gazdasági Egyesület nevet vette fel, és elnöke gróf Károlyi Lajos lett, fizetéses titkára („titoknoka”) 1836-tól Kacsokovics Lajos, aki az egyesület folyóiratát Gazdasági Tudósítások címen szerkesztette 1841-ig, mely időtől a hetenként megjelent Magyar Gazda váltotta fel ugyanazon szerkesztés alatt. 1842-ben a Lóversenyügy, amely eddig váza volt az egyletnek, Széchenyi István javaslatára különvált a Lóverseny-egylet megalakítása által. 1842-ben József nádor lett az egyesület párfogója. Örökébe 1847-ben fia, István lépett. 1840-ben a Mezei Naptárt és a Gazdasági Kis Tükröt adta ki. 1840–46 között több mintagazdaságot szemlélt meg és ismertetett. 1841-ben gyapjúkiallítást és nagy ekeversenyt rendezett.

Az alapszabályokat Csapó Dániel dolgozta ki, akit az 1839. március 17-i közgyűlés alelnökké választotta, s e tisztséget halála napjáig viselte. Csapó a legszorgalmasabb, legtevékenyebb tag volt. Gróf Andrássy Györgyhez meleg barátság fűzte, aki amikor Csapót követték választották, nagy örömmel üdvözli, hogy Pozsonyban együtt húzhatják majd a „kissé elakadt Haza boldogság Társzekerét”. Az egyesület komoly szerepet vállalt az ország gazdasági életének korszerűsítése érdekében, különféle állatbemutatókat szerveztek, ahol a jobbágyok nemesített állatai is díjat nyerhettek. Propagálták a mezőgazdaság gépesítését, bemutatták kiadványaikban a külföldön elterjedt új gépeket, eszközöket. Virágkora az 1840. esztendővel kezdődött, amikor a lóversenyek rendezését átadta egy külön erre a célra szervezett egyesületnek, tagjai pedig megalakították ismeretterjesztő szakosztályát.

Csapó általában a korszerű gazdálkodás külföldi újításainak, eredményeinek propagálására vállalkozott, vagy a saját birtokain – a mintagazdasággá fejlesztett Tengelicen – kipróbált és jól bevált eszközöket, eljárásokat, módszereket ismertette. Első, általunk ismert cikke 1839-ben jelent meg. Ebben a rövid írásban a birtokán kipróbált és bevált méhészeti eszközt mutatja be méhésztársainak. A rajfogó kosarat tengelici kulcsára készítette, és véleménye szerint sokkal jobb, gazdaságosabb, mint az eddig használtak. Ezért ajánlja a méhészkedőknek. Érdekes, hogy cikkéhez még rajzot is mellékel a könnyebb elkészíthetőség kedvéért. 1842-ben két cikke is megjelent. Az egyikben a külföldön már elterjedt „Herschl-féle” időjárásjósló módszert ismertette (Herschel angol csillagász új módszeréről van szó), a másikban pedig egy német újság, az „Allgemeine Gartenzeitung” egyik cikkét elemezte. Az 1843-ban megjelent tudósítása természeti megfigyelésének, kísérletezőkedvének bi-

zonyítéka. Beszámol arról, hogy tengelici birtokán fehér kukacok pusztították búzáját. Leírja formájukat és azt, hogy megpróbálja kitapasztalni: mi módon lehetne megakadályozni elterjedésüket, pusztításaikat. Ígéretet tesz, hogy később egy cikkben visszatér majd tapasztalataira, ismertetni fogja eredményeit. Sajnos ez nem történt meg: nem találunk tőle több ilyen jellegű híradást. Még halála előtt pár hónappal is írt: a burgonya száraz rothadásáról megjelent soraiban egy külföldön kiadott német nyelvű tanulmány kivonatossá válására vállalkozott, melyet saját tapasztalataival is kiegészített.

Minden nyomtatásban megjelent írása a mezőgazdasággal, a gazdasági élet valamely részterületével foglalkozik. Érdeklődése azonban elsősorban nem az elméletre irányult, a gyakorlatban még inkább kitűnt élénk szervezőkészsége és az új iránti fogékonysága. Tevékenyen részt vett birtokai irányításában. Országos szaktekintély volt a gazdálkodás terén, Gyulai Pál „*az első magyar népgazda*” megtisztelő jelzővel illette. Birtokain előtérbe helyezte a jövedelmező üzemágakat, és ezek korszerűsítésére anyagi áldozatoktól sem riadt vissza. Amerikából hozatott dohányvetőmagot, felfigyelt az új ipari növényekre, és megszerezte azok termesztésének leírását, propagálta tapasztalatait. Ezzel saját jövedelmének növelése mellett a környék lakóinak életszínvonalát is emelte. Például az ugaron termelt dohány lehetőségét adott a termelőknek hitel és csere igénybevételeire. Erről írta Nikl Alajos, megyénk egyik uradalmának gazdatisztje, hogy „*az adózó jobbágyság itt ott már vetegeti ugarjait, főösztönül szolgálván neki az efféle természetekbőlli dézsmamentesség*”.

Jelentős szerepet játszott a magyar lótenyésztés fellendítésében is. 1825-ben hatodmagával megbízták, hogy készítsenek javaslatot a fejlesztés módoszataira vonatkozóan. Részt vett a Magyar Gazdasági Egyesület megalakításában, előtte azonban már Tolna megyében is szervezett egy kis társaságot, amely a gazdálkodás korszerűsítését tűzte célul maga elé. A tagok bizonyos időközönként összegyűlve tájékoztatták egymást tapasztalataikról, közösen megvitatták a gazdasági problémákat igyekeztek minél jövedelmezőbbé tenni gazdaságaikat. Főleg a megye juhtenyésztésének fellendítésében és a gyapjúnemesítésben értek el jó eredményeket. Már említettük Csapó tengelici mintagazdaságát, amelynek központjában a Pollack Mihály által tervezett kastély parkját francia származású barátja – egy francia royalista emigráns, báró Serpes – szinte földi paradicsommá varázsolta. Leánya, Csapó Ida még Bécsben is gyakran gondolt gyermekkorára, melyet ezen a kies fekvésű területen töltött, és hálásan emlékszik vissza báró Serpesre is.

Amerikából hozatott dohánymagvakat, és azokat terjeszti köznemes társai és jobbágjai között is. Fellendítette a kendertermelést, ő kezdte a mezőgazdasági futóhomok megkötését, fásítását, termékennyé tete-

lét. Bezerédj Istvánnal együtt szorgalmazta a selyemhernyó-tenyésztést: létrehozták a tolnai szederegyletet. Birtoka abban a korban Magyarországon egyik legmodernebb kezelésű mintabirtoka volt, ezt bizonyítják baracsi intézőjével, Fekete Demeterrel váltott levelei is. Különösen híres volt juhászata. (Erről a levelezésben is részletesen lesz szó.)

A 19. század elején meginduló változásoknak azonban nemcsak vesztesei, hanem nyertesei is voltak. A napóleoni háborúk gabonakonjunktúrájának idején a középbirtokos nemesség egy része, szakítva a kizárólag robotoltatáson és terménybeszolgáltatáson alapuló hagyományos gazdálkodással, eredményesen bekapcsolódott az árutermelésbe. A Tolna megyei középbirtokos nemesség tagjai közül az élen járók közé tartozott többek között Csapó Dániel is. Az eredményes gazdálkodást kétségkívül nagymértékben befolyásolták olyan objektív adottságok, mint a birtok fekvése, a talaj minősége vagy az úrbéres földek allódiumhoz viszonyított aránya. Meggyőződésünk szerint azonban hasonlóan fontos szerepe volt azoknak az egyéneknél árnyalható, de mégis közös vonásokat felmutató mentális sajátosságoknak is, amelyek e kör tagjait (Csapó mellett sógora, Gindly Antal, Bezerédj István, Sztankovánszky Imre, Vizsolyi Gusztáv és Magyar-Kossa Sámuel) a birtokos nemesség átlagától megkülönböztették. Attól az átlagtól, amely a kereskedést és általában a pénzszerzést nemes emberhez méltatlan foglalkozásnak tekintette.

Csapóék nem voltak képzett gazdák. Ismereteiket – mellőzve bármiféle szaktudományos képzést – maguk is hagyományos módon, apáik mellett szerezték. A kor általános színvonala fölé az emelte őket, hogy a változó világ kihívásaira reagálva már nem elégedtek meg pusztán az elődöktől nyert tudással. A reformkori középbirtokos nemesség a birtokokkal együtt jelentős adósságot örökölt felmenőitől. A körültekintő gazda, Csapó Dániel évente mérleget készített pénzügyi helyzetéről, ezekből kiderül, hogy nagy összegű, 1839 és 1842 között közel kétszeresére emelkedő tartozásai s mellette jelentős követelése is voltak. Csapó maga szolgál magyarázattal adósságai emelkedésére: a baracsi birtokvásárlások, a sok építkezés miatt nőttek meg hirtelen tartozásai. Úgy számított, hogy a megszerzett birtokok jövedelméből képes lesz nemcsak a kamatokat fizetni, hanem a tartozásokat is rövid idő alatt törleszteni. Nettó adóssága 1841 és 1843 között valóban 17 ezer pengő forinttal csökkent. 1844-re ismét megnőttek tartozásai, de hasonló arányban követelése is emelkedtek. Felvetődik a kérdés: miért adott kölcsön, ha maga is el volt adósodva? A válasz a pénzkihelyezések jellegében rejlik. Lánchíd-, gőzhajózási, hengermalomrészvényeket vásárolt, olyan reformkori vállalkozásokban vett részt, amelyek inkább hazafiasnak, mint üzletinek nevezhetők, amik támogatását a liberális Csapó erkölcsi kötelességének érezte. Gyakran nyújtott kamatmentes kölcsönöket testvéreinek, roko-

nainak. Pénzkihelyezéseiben tehát nem anyagi szempontok vezették, s követelései jellegüknél fogva nehezen voltak mobilizálhatóak.

Csapó Dániel birtokvásárlásaival alakította ki baracsi jószágát. 1818-ban megvette Egerer János 538 holdas baracsi (Fejér megye) és dunaegyházi (Pest megye) birtokát 90 ezer váltóforintos / 36 ezer pengőforintos áron. Csapó ezzel megvetette baracsi uradalmának alapjait, s a következő évtizedekben szívós következetességgel vásárolta fel a baracsi közbirtokosok eladásra kínált kisebb-nagyobb birtokait. 1821-ben 31 ezer váltóforintért / 12 400 pengőforintért megvette báró Rudnyánszky József örököseitől baracsi jószágukat. Ez körülbelül 300 hold lehetett. 1833-ban 1100 pengőforintért újabb 27 holdat, 1834-ben 165 holdat, majd 82 holdat vásárolt a Rudnyánszky családtól. 1839-ben Csapó Vilmos közvetítésével Atzél Antal Békés megyei adminisztrátortól vett 26 holdat 1443 pengő forintért. 1843-ban, röviddel halála előtt Csapó Dániel egy 3100 holdas összefüggő, négy majorságra osztott uradalommal rendelkezett Baracson, amelynek területe, értéke kétszerese volt a tengelici törzsbirtoknak. Özvegye 1844-ben zálogbirtokként megszerezte Csapó Vilmos teljes dunaszentgyörgyi birtokát, így átmenetileg körülbelül 7500 hold felett rendelkezett. Mindössze egy esetről tudunk, amikor birtokot adott el Csapó. Felesége 65,5 holdas, birtokaitól távol eső erdejét adta el 3144 pengőforintért sógorának, Gindly Antalnak és sógornőjének báró Bésáné Gindly Klárának. A birtokvásárlás súlyos anyagi tehertételt jelentett. Együtt járt a birtokot terhelő adósságok átvállalásával, újabb kölcsönök felvételével. Az ilyen „önfinanszírozó” birtokgyarapítás csak keveseknek, az igen takarékos és kiválóan gazdálkodó birtokosoknak, mint Csapó Dánielnek és Bezerédj Istvánnak sikerült, akik képesek voltak a birtok hozamát a kölcsöntőke kamatai fölé emelni. A birtok vételárai eltérőek voltak: Csapó Dániel 1818-ban 67 pengőforint holdankénti áron vásárolt földet Baracson. 12 évvel később Dunaszentgyörgyön 33 pengőforintért, 1833-ban Baracson 40 pengőforintért, 1834-ben 45 pengőforintért vett földet. 1839-ben 55 pengőforint/hold áron Baracson.

Csapó Dániel a birtokbérlettel is megpróbálkozott, elsősorban azzal a formájával, amely a bérlő jövedelmének gyarapítását, tőkájének hasznosítását, földbirtokának kikerekítését szolgálta. Ilyenkor a vállalkozó bérlőt az árendált birtok kiválasztásánál, a feltételek kialakításánál kizárólag gazdasági szempontok vezették. Gindly Antal Csapó Dániellel társulva vette bérbe testvére, Terézia tengelici birtokát 1820 és 1826 között. Csapó nemcsak a veje, nemeskéri Kiss Pál, illetve sógornője birtokát bérelte, hanem 1821 és 1832 között a Tahy család bölcскеi jószágát is. Bár a földesúri regáléjogokat főként zsidók bérelték, a földbirtokosok között is akadt rá vállalkozó. Veje, Kiss Pál miszlai birtokát bérlő Csapó Dániel egyúttal bérbe vette Kiss Ferenc miszlai regáléjogát is. 1824 és 1827 kö-

zött pedig a madocsai közbirtokosságtól árendálta a kocsmáltatás jogát évi 850 váltóforintért.

Tolna megye jól gazdálkodó közbirtokos nemességének birtokból származó jövedelme meghaladta a kölcsöntőke 6%-os kamatát, és így fedezetül szolgálhatott egy hitelből finanszírozott birtokgyarapításhoz, miként Csapó Dániel és többek sikerrel alkalmazták is ezt a módszert.

Több cikluson át képviselte a nemességet az országgyűléseken Pozsonyban, ahol a reformellenzék egyik elismert tagjaként tevékenykedett. Síkra szállt a magyar nyelv hivatalossá tételéért, az úrbérrendezés mielőbbi megkezdéséért, az ország gazdasági életének fejlesztéséért, a közoktatás javításáért, valamint a reformtábor egyéb haladó követeléseier.

Tolna megyében nem lehetett „*hazafiatlannak*” nevezni a Csapóékkal szemben álló pártot sem. Tekintélyes, kifogástalan magyar emberek álltak annak is az élén, a Perczelek – köztük a tiszteletre méltó Sándorral, továbbá Dőryek, Festetich grófok stb. Eleinte ők is ugyanúgy elítélték a kormány túlkapásait, s hogy mégis támogatták, a családi hatalmi politika mellett a nemesi joghoz és kiváltságához való ragaszkodás volt az oka, mert a nemesi előjogok fenntartásában látták a magyar alkotmány, az állam fennmaradásának biztosítékát, oda tömörültek hát, ahol a kiváltságos jogoknak megvédését leginkább remélhették.

Országgyűlési ténykedését azonban meghatározták a megye követi utasításai. Ebben az időben a követek az országgyűlés tanácskozásai során nem saját véleményüket mondták el, hanem a megye nemessége által közösen kialakított álláspontot kellett képviselniük. A közgyűlésen kialakított és megfogalmazott követi utasításokhoz híven kellett ragaszkodniuk. Így gyakran előfordult, hogy a követi utasítás ellentétben állt a követ személyes véleményével, ugyanis az utasítások mindig a megye pártjainak politikai erőviszonyaitól függtek. Ez az ellentmondás nem egyszer vezetett a követek visszahívásához vagy lemondásához. Ezért igyekezett Csapó Dániel az alispáni székből úgy befolyásolni a megye politikai erőviszonyait, hogy a követi utasítások lehetőleg a liberális nemesség programjának jó részét tartalmazzák. Ebben hű segítője volt követtársa, Bezerédj István, kit ő vezetett be az országos politikába, ismeretett meg a reformellenzék vezető személyiségeivel.

1825. augusztus 22-re követválasztó közgyűlést rendeltek el, ahol 12 tagú bizottság készítette el a követutasítás tervezetét. A bizottság tagjai: Dőry Vince másodalispán, báró Rudnyányszky József, id. Bezerédj István, Csapó Dániel, Gindly Antal, Paur Antal, Augusz Antal, tisztelendő Aigl Pál táblabíró, Forster Benedek tiszti alügyész, Cseh Ignác fő-, Bezerédj István aljegyző, Vizsolyi János szolgabíró. Bezerédj aljegyző írta a követi utasításokat. Ő tartotta ezután a követekkel a kapcsolatot. A követek:

Nedeczky Ferenc táblabíró és Dőry Vince lettek, 18 pontból álló utasítást vittek magukkal, amely még a megye konzervatív vezetését tükrözi. Az országgyűlés időszaka alatt Tolna vármegyében fokozatosan erősödött az ellenzéki szellem. A haladást követelők élére Csapó Dániel táblabíró s alispán állt. Bezerédj Istvánnal, id. Augusz Antallal s több követőjükkel együtt megalakították a hazafias ellenzékét. A vármegyében az ellenzék és a konzervatívok közötti legelső összetűzés az 1827. évi tisztújításnál történt. A választás, amelyet két hónappal az országgyűlés bezárása után, október 22-én tartottak, nagy meglepetést hozott. Tihanyi Tamás főispán az első alispáni állásra Dőry Vince másodalispánt jelölte első helyen, másodikon Hajós Sámuel, harmadikon Perczel Sándort, s csak negyedik helyen volt jelölt Csapó Dániel táblabíró, az ellenzék vezetője. A választás feszült légkörben zajlott. A szavazatok megoszlottak Dőry Vince és Csapó Dániel között. Amikor a rend felborult, a főispán jobbnak látta elhagyni a közgyűlési termet, később visszatérve új választást rendelt el. A megismételt választáson Csapó elsőprő győzelmet aratott, 244 szavazatot kapott, míg Dőryre 108-an voksoltak, Perczel 2, Hajós 1 szavazatot kapott. Óriási diadala volt ez az ellenzéknek, amit a konzervatívok nem is tudtak szóltanul elviselni, amikor a megválasztott új alispánt ősi szokás szerint a négy főszolgabíró székestől együtt felemelte, Perczel István (később baranyai aljegyző, majd Tolna megyei követ és főispán, Perczel Mór testvére) az alispáni karosszékéből Csapót a zöld asztalra borította úgy, hogy az új alispán díszmagyarja is kiszakadt. Erre nagy dulakodás, láрма kezdődött. Perczelt menten összekaszabolják, ha Mór testvére – amint írja – kardot nem ránt mellette. Perczel Mór később is hálásan említi, hogy a nemes szívű Csapó Dániel azzal felelt a durva sértésre, hogy a Perczel fiúk közül Imrét esküdtté nevezte ki, később atyjukkal is kibékült: Miklóst pedig gyakornokká maga mellé vette. A tisztújítás további személycseréi is a reformerek győzelmét hozták. Másodalispán Cseh Ignác, főjegyző Bezerédj István, aljegyző Sztankovánszky Imre lett. A konzervatívok, a Dőryek, Perczelek, nem tudták elfelejteni az 1827. évi bukásukat, s már az 1830-iki választásokon is megpróbálták, hogy legalább egy kis zavart csináljanak. Csapónak a hosszú évek alatt olyan tekintélye alakult ki, mellyel nem lehetett szembeszállni. Bezerédj István azonban az augusztus 2-án tartott tisztújító közgyűlésen a másodalispáni helyért folytatott küzdelemben a maradiak közé számító Jeszenszky Jánossal szemben vesztes maradt. Főjegyzői tisztét azonban megtartotta, az aljegyző változatlanul a haladó párti Sztankovánszky Imre lett.

Az 1830. évi országgyűlésre a második követ Csapó Dániel mellett Bezerédj István lett. Bezerédj Istvánt Csapó Dániel vezette be az akkori pozsonyi politikai és társas életbe. Őt is most küldte fel először megyéje követnek, de Csapó már régebben is élénk összeköttetést tartott fenn az országos híru politikusokkal, s kivált Ida leányának az udvari légkör-

ben élő nemeskéri Kiss Pállal kötött házassága révén, 1824 után mind gyakrabban fordult meg Bécsben, sőt az 1825. évi országgyűlés alatt huzamosabb időt töltött Pozsonyban is. Elismert jogi tudásáért – kivált szövényes úrbéri ügyekben – nem egyszer kérték ki véleményét, gazdasági kérdésekben pedig elismert országos tekintély volt. Az évek során közösen végzett munka alapján barátokká is váltak. Összejöveteleiket Csapó követségről való lemondásáig az ő lakásán tartották, ki kedélyes és jókedvű feleségével az Almássy-féle bérházban igazi úri háztartást vezetett. Csapó biztosan számba vehető híveinek száma 9-12, ami tekintve, hogy az akkori feltétlenül ellenzéki vármegyék szavazata 18–22 között mozgott, a szétforgácsolt ellenzék egyik legtekintélyesebb frakciójának számított.

Követi jelentéseik, de egész országgyűlési szereplésük a lehető legjobb hatást váltotta ki. A tolnai rendek jegyzőkönyvileg is kifejezést adtak elismerésüknek, amit a követek hálásan köszöntek. Úgy látszik, hogy ezzel a régebbi választási harcokból visszamaradt keserűségnek utolsó nyomai is elenyésztek. Csapó és Bezerédj a békés megoldás hívei. Igyekeztek élénk személyes és kebelbéli összeköttetést fenntartani a kisebbségben maradt ellenpárt vezetőjével, Perczel Sándorral is, ki az országgyűlésen tapasztalható egyenetlenségre célozva egyenesen lelkükre köti, hogy *„segítsetek ezen ti, a kik éreztek nemesen és tehetségtek szerint képesek is vagytok ilyes hiúságok gátlására”*.

Perczel Sándor érdekes, eredeti gondolkodású, igazi prototípusa a magyar nemes embernek. Ő ugyan magát *„latin tudományának fogyaté-kossága”* miatt nem ítélte alkalmasnak a neki felajánlott Baranya megyei alispáni állásra, mindennek dacára igen éles eszű, sokat olvasott férfiú és kivált otthonos a német gazdasági és politikai irodalomban. 1817-től nyolc esztendőn át az ő bonyhádi úri házában volt nevelő Vörösmarty Mihály. Perczel Sándor temperamentuma a legszélsőségesebb radikalizmustól a legmerevebb ókonzervatív felfogásig csapong. Keményen el tudja ítélni a mágnások magatartását a felirati huzavonában: *„A mit deputatusaink akarnak, a józanésszel és az egész országnak igen fölötte nagy többségével megegyez, már pedig az ellen, egynehány Udvarias Mágnásnak és Birtoktalan Papnak (mert az illyes papi birtok fizetés inkább, hogy nem burok) ellentállani – mindenféle rossz – úgymind ostobaság, szégyen, törvénytelenység és a többség szentségének letapodása.”* Perczel lelkes védője a magyar nyelvnek is, és sokszor mennydörög a nemességgel (tehát a nemzettel) szemben bizalmatlan udvar, de kivált az államminiszterek önkényeskedése ellen, s kész vérét is ontani a magyar alkotmányért, amíg a nemességről van szó. Szerinte ennek a vállán nyugszik a trón, a haza sorsa, a nemesség maga a sok évszázados juss, az alkotmány.

„Minden legkisebb jognak feladásával Szent István koronájának egy darabja török le, védni kell tehát a nemesség jogait, mert ezzel a hazát védjük.”

Jobbágyaival a legemberségesebb módon bánt, éppen ezért meg sem érti, miért nekik jog, szabadság, birtoktulajdon. „*Arisztokrata érzése*” föllázad ellene, hogy méltányos bírói becslés „*igaz ára*” mellett a nemes ember a jobbágytelkeket vissza ne vehesse. „*Nagyszámú fiai a czigánysorba, vagy az erdőszélre menjenek talán lakni, a mikor a paraszt a város legjobb helyen lakhatik?*” Nem tagadja, a jobbágygal való bánásmódnál is lehetnek visszaélések, de ezeket erős törvényekkel kell meggátolni. A paraszt nem kap új erőt, ha a nemességet gyengítjük, de erősíthetjük, ha szigorú törvényekkel védjük mostani állapotában.

Kivált ezen utóbbi s ehhez hasonló konzervatív felfogás mellett nem sokáig lehetett békesség a megyében. A haladás, az emberi jogok két olyan védőjének és bátor előharcosának, mint Csapónak vagy a még nála is radikálisabban gondolkodó Bezerédjnek előbb-utóbb össze kellett csapnia a Perczel Sándor által legtipikusabban képviselt ókonzervatív áramlattal. Perczel Mór azt írja Emlékjegyzeteiben: „...*egyrészt hogy a radikális mozgalmaknak propagandát csináljak, másrészt, hogy a Dőryeken és Perczeleken 1827-ben esett választási sérelmet megbosszuljam, az 1836-i tisztújításon megbuktattam a Csapó, Augusz és Bezerédj triumvirátust, az ún. insulanereket.*”

Az 1830. évi országgyűlés tolnai követutasításai a liberális ellenzék kívánságait tartalmazták. Főbb pontjai: Ő felsége első szülöttjének, őseik szerződése értelmében, megkoronázása elé hódolattal néznek. Az 1790/1 országos bizottságoknak még függőben lévő munkálataikhoz legkészebb és bizodalmasabb közreműködésüket ajánlják. Az újoncok csak meghatározott időre, de az 1741. évi 63. art. értelmében ajánltassanak, az erőszakos fogdosás mellőztessék. A koronázási ajándékra a követek a trón és a nemzet méltóságához képest voksoljanak. Ő felsége magyarjai az országban való udvartartással többször vigasztalni méltóztasson. Más nemzeteknél a politika s morális gyarapodás éppen a fejedelem és főkormánynak jelenlétéből fakad. E kívánság valószínűsítéséhez szükséges áldozatra úgy a megye, mint az egész ország nemessége hajlandó. Kívánják a Ludovica akadémia mind nyelvre, mind tanítóra, mind szellemére nemzeti intéztetését és kormányzását. A Tereziánium alapítványra megismételték az 1825-i kívánságot. A pécsi püspök által már részben felállított pécsi katonai akadémia országosan segíeyztessék. A magyar nyelv ne csak a közművelődés és tanítás nyelve, de minden ítélszékben, a legelsőtől a legelsőig, úgy a királyi helytartó magyar tanács, minden megye, város és törvénykezésnél kizárólagos tiszti nyelv legyen, de ezeken kívül a magyar udvari cancellária és kamara, minden hazai törvényhatóság, a hivatalos magyar nyelven vezesse dolgait s fogadtas-

sék el az a magyar katonaság szolgálati nyelvének is, sőt nyilatkoztassék a követ urak reménységüket, hogy Ő felsége az uralkodóházban és annak csemetéi neveltetésében a birodalom legnagyobb országának nyelvét mindig a kivántató tekintetben és divatban fogja tartani. Követelik a porták új összeírását, de a megfelelő részarány szerint, hogy a megyére szerfelett való teher ne származzon. Sürgetik a Dunának országos költségen való szabályozását.

Az 1830. évi országgyűlés rövid volt, mindössze szeptember 8. és december 26. között tartott. Koronázó országgyűlés volt. Az országgyűlés folyamán felmerült javaslatok között figyelemre méltó volt a gr. Andrássy György tornai követ által tett indítvány egy országgyűlési újság kiadására. Ez az indítvány igen fontos volt, mivel a cenzúra megakadályozta az országgyűlési tárgyalások hírlapi közlését, s a közönségnek nem volt alkalma a tárgyalások menetét megismerni. Nem alakulhatott ki egységes közvélemény a felmerült javaslatokról, s a követek tevékenysége sem állt kellő ellenőrzés alatt. Az elképzelés nagy lelkesedést váltott ki, s alkalmat adott arra, hogy a sajtószabadságról vita bontakozzon ki, ez azonban eredményre nem vezetett. Bezerédj követtársával, Csapóval egyetemben az újság kiadása mellett nyilatkozott, a szeptember 16-i kerületi ülés azonban mégis csupán csak annyit mondott ki, hogy a cenzúra ellen hajlandó a vállalkozót védelmébe venni, s ugyanígy határozott az országos gyűlés is. A vállalkozó be is adta folyamodványát a helytartónácshoz, azonban a folyamodványt az országgyűlés végéig fektették, így a diétának nem nyílt alkalma, hogy a kilátásba helyezett védelmet a gyakorlatban is kipróbálja. Az országgyűlési újság ügye tehát megbukott, s mindössze annyi eredménye volt a hosszú vitának, hogy gróf Mailáth meglehetősen száraz előadásában s minden politikai felhang nélkül kiadhatta az országgyűlés történetét, amely sem a közönség épülésére, sem a magyar irodalom díszére nem szolgált. Hosszú vitára adott alkalmat a megkoronázandó trónörökös hitlevele is, mert számos követ az 1792. évi hitlevél kibővítését sürgette azon okból kifolyólag, hogy az 1823. évi adóztatási és újoncállításbeli önkényességek megismétlődésének elejét vegye. Bezerédj azonban követtársával, Csapóval és a többséggel együtt az 1792. évi hitlevél szövege mellett nyilatkozott, s ez értelemben határozott a szeptember 18-i kerületi ülés is. Csupán azt a jogot tartotta fenn magának az országgyűlés, hogy a hitlevelet szükség szerint megváltoztathatja, amit a kormány hallgatással elismert.

Nagy lépéssel haladt előre az országgyűlésen a nemzeti nyelv ügye, mert a követek elhatározták, hogy magyar nyelven fognak a főrendekkel értekezni. Az elképzelést Bene József csongrádi követ vetette fel a szeptember 21-i kerületi ülésen, s a szeptember 27-i kerületi ülésben kimondták, hogy ezentúl minden üzenet magyar nyelven irattassék. A kerületi hatá-

rozat ellen az október 5-i országos ülésen szót emelt a királyi személy-
nök, s álláspontját a követek közül többen osztották, a magyar nyelvet
védelmező követek azonban többségben voltak, s megvédték a kerületi
határozatot. Hosszas üzenetváltás indult meg az ügyben a két tábla kö-
zött, amely alatt Bezerédj is a magyar üzenetek mellett szólalt fel, s el-
végre is diadalmaskodott a követek szándéka, a főrendek kénytelenek
voltak az újításban megnyugodni. A magyar nyelv ügyének Felsőbüki
Nagy Pál volt a leghatározottabb védelmezője, s ámbár a tolnai köve-
teket utasításuk is arra kötelezte, hogy a magyar nyelvnek az iskolában,
közigazgatásban és törvénykezésben való érvényre juttatása mellett
szóljanak az országgyűlésen, kétségtelen, hogy Bezerédj lelkes fellépését
nagybátyjának, Felsőbüki Nagy Pálnak a felfogása is erősen befolyásol-
ta. A hazafias iránzat különben az országgyűlésen a körülményekhez
képest sokban érvényesült, mert a magyar nyelv számára megnyitot-
ta a közigazgatás és törvénykezés eddig elzárt sorompóit.

A megye követei iránti bizalmát, a munkájukkal való megalégedettségét
tükrözi az adómegajánlást illetően adott pótutasítás: *„Oly ajánlást tegye-
nek, mely a Haza és király javát egyformán tekintvén, az adózót pedig ké-
mélvén, lelki esmeretekkel és igaz hazafi buzgóságokkal intézett mindenkor
tapasztalt eljárásokkal leginkább megfelelő lésze.”*

Az országgyűlés alatt a korábban is divatozó szokás szerint a megyék
élénk levelezésben álltak egymással. Különböző sérelmekről, kívánsá-
gokról tudósították egymást, s az ügy országgyűlési tárgyalásakor pár-
tolását kérték.

Fejér megye október 22-i leveléből nemesek és öntudatos városi pol-
gárok közötti villongásokról értesülhetünk. Székesfehérvár a nemesek-
től vámot, helypénzt és egyéb a nemesi kiváltságokat érintő járandó-
ságot szedett, sőt dacolva a megyével, annak törvényes tisztviselőiből
álló bíróságot még a király felszólítására sem ismerte el. Tolna megye
közönsége – kinél nem hiányzott az együttérzés, ha a nemesi kiváltsá-
gok védelmében kellett fellépni – a követek által a sérelem orvoslását
sürgette. Hont megye szeptemberi levelében egy magyar nyelvű újság
kiadásának szükségességéről írt. A megye támogatta az indítványt, mi-
vel az eddigi tapasztalat szerint a külföldi tudósítások bővebben foglal-
koztak a magyar országgyűlési tárgyalásokkal, mint a hazaiak.

A reformmunkálatokra nézve már a királyi meghívólevél a tárgyalások
elhalasztása mellett nyilatkozott, s ugyanilyen szellemi előterjesztést
tett a kormány is, midőn a szokásos országgyűlési program (propo-
sitiones regiae) második szakaszában a következőket jelentette ki: *„Ő
Felsége az 1827.VIII. törvény által kirendelt küldöttség munkáit megengedi
kinyomtatni s azoknak felvételére a jövő 1831. esztendei október 2-án Po-
sonyban beállandó országgyűlést határozó el.”* 1830. szeptember 24-én

vegyes ülésben terjesztette elő a nádor a reformmunkálatokra vonatkozó jelentését, amelyben különösen azt emelte ki, hogy *„nem könnyű volt azon kényes és a küldöttség által iránypontul kitűzött utat s módot feltalálni, melynél fogva egyrészt az ősi alkotmány is egész épségben fennmaradjon, másrészt pedig az idő lelke s a sokakban megváltozott körülményekhez képest”* korszerű javaslatok terjesztessenek elő. A nádori kijelentés teljes fényt vet a reformmunkálatok szellemére, s nyilvánvalóvá teszi, hogy az ősi alkotmány fenntartása fontosabb volt a bizottságok számára, mint a korszerű reformok.

A reformmunkálatok nem voltak ismeretesek a követek előtt, s így természetesen irányukról sem nyilatkoztak. De nem is tárgyalhatták volna azokat, mivel a követek utasításuk szerint voltak kötelesek nyilatkozni, utasítások adására pedig a reformmunkálatok ismerete nélkül nem volt módjuk a megyéknek. A követek az október 6-i kerületi ülésben teljesen belenyugodtak a tárgyalások elhalasztásába, mert belátták, hogy *„ezen nagy tekintetű tárgy úgy intéztethető a haza jövő boldogságába, ha az elébb közönségessé tétetik és minden oldalról jól megvizsgálatván, fog tanávcsozás alá vétetni”*.

A kerületi határozatot az október 16-i országos ülés tárgyalta, ahol a küldöttségi munkálatok kinyomatása tárgyában több javaslat merült fel. A nógrádi és barsi követek az albizottsági munkálatok és jegyzőkönyvek kinyomatását is sürgették, hogy a megyék a különböző véleményeket és indokaikat megismerhessék, s utasításaikat ezek alapján készíthessék el. Bezerédj javaslata továbbment, nem elégedett meg a hivatalos tárgyalások közzétételével, hanem azt kívánta, hogy magánosok nézetei is kiadhatóak legyenek. E javaslat súlyát csupán akkor értjük meg, ha számba vesszük, hogy a cenzúra nem engedte meg az ilyen természetű munkák kinyomtatását, s így a szakkörök véleményét nélkülözni volt kénytelen a közélet. Mondani sem kell, hogy ilyen munkák hiányában a reformjavaslatok tárgyalását korántsem lehetett kellően előkészítettnek tekinteni, s nem csoda, ha törvényhozásunk életében sajnálatos egyoldalúság nyilvánult meg mindaddig, míg a cenzúra bilincsei le nem hulltak, s a politikai élet irányításában az összes hivatott körök részt nem vesznek.

A személynök állást foglalt az összes javaslat ellen, s elegendőnek tartotta a reformmunkálatok lenyomatását, amiben a követek meg is nyugodtak. A tolnai követek közül Csapó a tekintélyt, Bezerédj lelkesedést képviselte, s míg Csapó tekintélye az országgyűlésen Tolna megye szavának súlyt kölcsönzött, addig Bezerédj szónoki tehetsége meghódította a lelkeket.

Az 1830-as országgyűlés határozata alapján megküldték a megyéknek az országos küldöttség által készített munkákat, hogy a következő or-

szágyúlélig megvitassák, s javaslatokat készíthessenek. Tolna megyében az 1831. január 17-ei közgyúlésen jelölték ki azt bizottságot, amely az operátumokat véleményezte. Ennek vezetője Csapó Dániel első alispán volt. Tagjai: Jeszenszky János másodalispán, gróf Festetics Leó, báró Rudnyánszky Mihály, Perczel Sándor, Gindly Antal, Magyary Sámuel, Perczel József, Aszalay László, Gruber József, Bene Károly, Forster János, Kornis Károly, Kapuházy János, Szluha Sándor, Svastits Lajos és Bittó Tamás táblabíró – Aigh Pál, Egyed Antal és Horváth Mihály alesperes, Borbély János és Németh Károly szintén táblabíró, Bezerédj István főjegyző, a négy járás főszolgabírája, Gindly Rudolf és Magyary József szolgabíró – Sztankovánszky Imre tiszteletbeli fő-, Augusz Antal és Perczel István aljegyző, Dőry Raymund Károly főadószedő, Forster Benedek tisztifő-, Daróczy Sándor és Dőry Fridrik tisztialügyész – Havas Ignác és Liebold Gyula főorvos – Forster Antal földvári és szekszárdi, Hegyessy Ádám bátaszéki, Rohonczy Imre ozorai, dombóvári és iregi, Hetler József hőgyészi, pálfai és kölesdi, Szép György szálkai uradalmi ügyvéd és Gaál Eduárd, valamint Daróczy János esküdt. 1832. június 25-re a bizottság elkészült javaslataival, s augusztus 8-tól több napig tartó közgyúlést rendeltek el, hogy a megye közönségét megismertessék a javaslatokkal, s a követeknek adandó utasításokon az utolsó simításokat elvégezzék. Az operátumokkal való foglalkozás időszakában, s azon belül is a megyei megvitatások idején az 1831-1832. években alakult ki a reformideológia a korszerű átalakulás szükségszerűségének felismerése nyomán. Ekkor formálódott ki a reformellenzék politikai szervezetének első formája.

Az 1832. évi országgyúlési választásokra Csapó Dániel mellett ismét Bezerédj Istvánt választották meg a rendek országgyúlési képviselőnek. Ezt megelőzően igyekeztek Perczel Sándor aggályait eloszlatni, ellentétes nézeteit az övékével összeegyeztetni. Csapó Dániel vezetésével egy bizottságot bíztak meg a követi utasítások elkészítésével. Már maga a követi utasítás is békülékeny általánosságban mozog, csak a sorok között érinti a felszínre kerülendő nagy kérdéseket. A mind jobban népszerűvé váló fiatal Sztankovánszkyknak szépen kidolgozott munkája ez a dokumentum, de csak kompromisszum, ami nem lehetett tartós.

Az országgyúlé megkezdésekor a kormány abban a reményben, hogy a felsőtáblán hűséges szövetségesre talál majd, amely minden komolyabb reformnak útját állja, taktikából első helyre engedte az úrbéri tárgy programját, s így a demokrácia képviselőjének a szerepét játszotta. Megnyílt tehát az országgyúlé, de a követek nincsenek maguk sem tisztában vele, hogy voltaképpen mivel is kezdjék munkálataikat. Bezerédj is az úrbérium felvétele mellett van, de ezt megelőzően a megyében a komerciális kérdések elsőbbségét hangoztatta, Csapónak tehát ki kellett tapogatnia a helyzetet, ezért Perczel Sándorhoz fordul. Perczelnek egé-

szen más a véleménye. Ő határozottan a közjogi kérdések vitatása mellett van. A királlyal, különösen a szomszéd országokkal való összekötötést s a politikai helyzet megvitatását óhajtáná, mert bármely fontos legyen, „*semmi más törvénynek nincsen, de nem is lehet biztos alapja, míg az első boldog végre ki nem vitetett, mert hiszen az urvariumot, a contributionale-comissariaticumot is csaknem, a commercialis helyheztesítésünket pedig egészen az önkény szülte, vetette, változtatta s minden hozatandó törvényeink mellett is ez ugyanazon »határtalan erő« fogja elrendelni. Csupán még a diaeta, a vármegyék representatioi adnak garanciát. Igaz nagy moralis erő ez, de egy kifejlett önkénynél elegendő-e? S van-e ily politikai kérdések megvitatására a mainál kedvezőbb alkalom?*” Különben megvallja, hogy előbbi három kérdést egyszerre szeretne volna tárgyalatni. A megye a kommerciális kérdések mellett döntött, Bezerédj pedig megmaradt az urbárium elsőbbsége mellett. Megkezdődött tehát a harc.

Csapó mint finom diplomata, ügyes stratégia legelőször is siet Perczel Sándort megkérdezni a véleménye felől. Perczel az 1833. február 18-án kelt levelében többek között ezeket írja: „...Hogy vehessen-e a nemtelen, nemcsak szabad és minden uradalmi kötelességektől ment urbar. telkeket, hanem még nemesi jószágokat is? Erre Barátom feltalálod a feleletet mostani helyheztesítésünkben. Öszvehasonlítván illyes eseteket a kötelességekkel, mellyel a nemesség még ez üdeig tartozik, t. i. az insurrectióval és subsidiumok adásával – persze a portalis insurrectiót értem, mely azon esetre, ha a nemtelen nemesi jószágot vesz, vagy ezt fogná kötelezni insurrectiónális és subsidiumbéli terheket viselni, vagy pedig az elszegényedett nemes ember eladván telkeit, azokrul kötelességet nem tehetvén, a port. insurrectiónak száma kisebbedni fogna... Két terhet az illyes nemtelen vevő nem viselhetvén, t. i. nemesit és parasztit, azért míg privilegisált Statusunk lesz, míg a nemes is a nemtelennel nem viseli egyenlően a terheket, addig gondolom az illyes változással vagy hagyjunk fel, vagy pedig igen vigyázva tegyük újításainkat. Ha pedig mindemellett a liberalis ideák a többséget változásokra bírják, akkor legalább mentsétek ki a nemesi jószágot a contributió terheitől és hagyjátok meg a nemesi terheknél. A familiák néminemű fentartására nézve (ha az aristokratismus még megmaradjon) az osztályos atyafiaknak egy bizonyos időn (25-30 esztendő) szabad lehessen visszaváltani, de hogy a nemtelent akárki nemes, a kinek semmi köze nincs az eladott jószágra, kivethessen, azt el köllene törölni. Egyébiránt nem látom át, hogy miért ne vehetne nemes ember nemtelen sessió telkeket, ha t. i. azon terheket elviselni alkalmas. Ha a nemest ettől eltiltanánk, a másikat pedig a nemtelennek megengednénk, akkor valóban az utolsó lenne a privilegiatus.

Az ilyes kérdésekről tehát csak egész Institutióknak jobb és egészen új kaptárára való húzásával lehetne beszélni, de akkor a moralis kérdéseket – a szeszesseket »ha merem mondani« köllött volna a materiálisok elejbe tenni! A sze-

gény paraszton sokat lehet segíteni: urára nézve a dézma és robotnak igen értelmes és erős elhatározása, a pascuum, ugar és tarlójának az uraságétól való elkülönzése, a publicumra nézve pedig a féktelen közterhektől való felmentése által..."

Tolna vármegye 1833. január 7-én pótutasítást küldött, mivel előzőleg nem határozták meg az országgyűlési tárgyak tanácskozási sorrendjét. Kívánságuk szerint a kereskedési tárgy állt első helyen, utána az urbariumos, majd az adóbiztosi tárgy következett, a törvényjavaslatokat azonban mindhárom tárgyban egyszerre, összekapcsolva kellene szentesítésre felterjeszteni. A legtöbb követ pártállását a kormánnyal való ellenzé-
kiség elve határozta meg, függetlenül a polgári reform szükségletétől. A hazafiság az évszázados rendi ellenállás sérelmi politikájában merült ki, és akik az úrbéri munkálat elsőségét pártolták, csak azért, mert a kormány taktikai okokból ezt a reformpontot helyezte legelőre, a hazaárulás vádját voltak kénytelenek elviselni. A konzervatív párt hívei hűtlenséggel vádolták a reformpártiakat. A döntő összecsapás 1833. január 12-én történt meg. A többség az urbarium mellett szavazott, így a január 23-i kerületi ülésen megkezdődhetett a jobbágykérdés tárgyalása. Tolna vármegye követei az urbarialis tárgyra vonatkozóan terjedelmes utasítással rendelkeztek, amelyet az országgyűlés folyamán többször pótutasítással egészített ki a megyei közgyűlés. Az örökváltságot így képzelték el: *„... szabadságában állván a jobbágyoknak földesuraiktól úgy a teljes határta-
lan tulajdont megszerezni; vagy ez, és a felsőségi jus a földesúrnál maradván csak jobbágyi adózásaikat váltani meg – ezen kétféle szerződés mind a két részről szabad alkura hagyattasson, melly t. i. legbiztobban, sérelem nélkül és a felek megnyugtatóásával fog célra vezetni.”*

A szabad alkuval a jobbágyközösségeknek a feudális kötöttségektől való kilépésre, a jobbágyterhek örökre való megváltására tulajdonképpen csak az elvi lehetőséget biztosították volna. Az önkéntes örökváltságnál az állam semmiféle gyakorlati segítséget nem nyújt a jobbágyoknak, a földesúrra és a jobbágyra bízta, hogy egymással megegyezzenek a szolgáltatások egyszerre vagy több évig történő törlesztés megváltási összegében. A földesúr tetszés szerint elfogadhatta vagy elutasíthatta a jobbágy megváltási ajánlatát. A megváltási összeg előteremtéséhez sem nyújtottak segítséget. A jobbágyi birtokbírhatás kérdését alaputasításukban fenntartásokkal pártolták. *„Az urbarialis állapot erőltetés és sérelem nélkül mostani bajos állapotjában kiemelődjön – a jobbágyság pedig polgári jussai terjesztésével a hazához és annak polgári alkotmányához annál szorosabban kapcsoltsasson –, ha a nemtelen jobbágyok a törvények által képesekké tételnek, hogy az urbarialis telkeken valóságos földi tulajdont szerezhessenek s bírassanak.”* *„Amidőn a jobbágyteleknek tulajdona megváltatik – önként megszűnvnén; – és értetődvnén, hogy ezen esetben a birtoko-*

soknak tulajdonát akármely részekben is szabad eladnia.” „A községek [...] több tekintetből [...] jobbágyi telkek vásárlásától eltiltassanak – azonban ama telket, mely tulajdonát a birtokos már elébb megváltotta – volt földesúrnak utóbb megvenni szabad legyen, úgy hogy attól a közterheket annak rendje szerint viselje...”

Az utasítás külön pontokban foglalkozott a jobbágyi szolgáltatások és haszonélvezetek problémájával. „A fájzás [...] a jobbágyoknak járó rendes haszonvételnek nem része és csak a fának vágásáért mintegy munkabérképpen jár a jobbágyoknak következőleg, ő arra ott, hol a földesúr a munkát tőle nem kívánja, viszont számot nem tarthat.” „Óhajtják [...], hogy egy országos kiküldöttség által a jobbágyi legelők mennyisége meghatározásában az egyéb féle jobbágybirtok mennyiségére és körülállásaira különösen irányozó figyelem mellett más kulcs dolgoztasson ki, és a legelőnek így megállapítandó hold száma szinte azon mód, mint az egyéb jobbágyi birtoké az illető jegyzékbe iktattasson.” „A makkoltatásra [...] a jobbágyság egyedül elsőszéggel bírjon annak haszonvételre.” „Kedvtöltő vadászatra is használtatni szokott jobbágyi szolgálat jövődjére megszüntessen.” „A ketős dézsmának megszüntetését szinte úgy az ott különös szerződésen kívül, s csupán szokásból bécsuszott hetedelés vagy nyolcadolás eltöröltetését is eszközöljék ellenben, tehát ezen meghatározásból következőleg azt is, hogy a földesurak ott, hol a jobbágyság csupán tizedet adott, ha arra különös szerződéssel nem bírna – ezután a törvényes kilenceddel tartozzon.” „Apró adózásokat és hosszú fuvart [...] a kilenced iránt lévő ajánlás értelme szerint a földesúr és a jobbágy közt egyezségre óhajtják [...] hagattatni, mely a jobbágyság részére a mostani urbariumos adózás módjánál terhesebb ne lenne.” Az örökváltsági reform jelentette az országgyűlés legjelentősebb szakaszát. Ez a reformjavaslat fejezte ki leginkább a megváltozott viszonyok, a fellépő agrárkapitalizmus társadalmi téren jelentkező reformkövetelményét. De ebből a reformjavaslatból kitűnt a nemesség polgári célkitűzésének és a feudális jellemvonásainak ellentéte is. Polgári célkitűzés volt az, hogy kedvező feltételek között – amennyiben a jobbágyoknak van elég pénze, és a földesúr is akarja a megváltást, lehetőség nyíljon a termelőviszonyok polgári átalakulására, az ingyenes jobbágmunka fizetett bérmunkává való változtatására.

A jobbágykérdés tárgyalásának megkezdődése azonban a nemesség egy részében aggodalmat keltett. Szokoly község kisnemesei arra kérték a vármegyét, hogy országgyűlési követeinek a nemesek adóztatásával kapcsolatban gátló utasítást adjon. A vármegyei közgyűlés nem késett eleget tenni a szokolyiak kérésének, s február 6-án pótutasítást határoztak el: „... forrón óhajtjuk, hogy jobbágy és ilyennel rokon voltu, nem nemesi telken lakó minden nemesek, kiket t. i. az e tárgy felett hozandó törvény olyatén telkek birtokában érni fogna – azokra nézvest az adózástól ország

szerte mentek légyenek. – Ellenben [...] az így alkotott törvény után szerzendő a féle, ezen törvény kedvező értelme alá nem esett telkek – mihez képest az adói fundus végtelen ne fogyasztathasson – a nemesekre is csak az azokkal összekötött terhekkkel együtt szállhatnak.”

Március 17-i jelentésükben arról a határozatról írtak a követek, ami szerint a „jobbágy építményeivel és befordításaival, vagy javításaival együtt a kezén lévő telkeknek használatát is szabadon eladhattya.” A jelentést az április 15-i közgyűlésen olvasták fel. Ekkor ismertették Bereg vármegye levelét is, amelyben kérték a tolnaiakat, hogy ha ismét tanácskozás alá kerül a jobbágytelkek használatának szabad adásvevése, akkor „minden mód ellenkezzék.”

A megye, míg elvben egyértelműen a haladás mellett foglalt állást, a gyakorlati megvalósítást igyekezett megkötni, korlátozni, a továbblépéstől pedig mereven elzárkózott. A kerületi végzés, amely szabad kezet adott volna a jobbágyoknak telkük használatának eladásában is, aggodalmat okozott, s természetesen nem késett a póttusítás sem. „Teljesen és általában ellenezvén mi azt, hogy az érintett határozás írott törvénybe foglaltathasson – és a jobbágy birtokra nézve különben is korlátolt és megszorított úri just – melynek megszorítását az illető földes urak a közjóért mégis áldozatosan tűrik – úgy végképpen elenyészthesse: tessék követ uraknak ezen elhatározott ellenkezésünket – midőn a kérdés országos ülési tanácskozás alá kerülend, vagy akárhol is és valahányszor előforduland mind annyszor részünkről nyomósan kijelenteni – a földesúri tulajdonossági jussnak törvényes sérthetlenségét hathatósan vitatni, védeni – és a jobbágytelkek szabad vevése érdekében az uradalmi sajtásági juss megváltására vonulólág eredeti utasításunkban kikötött feltétel mellett tovább is álhatatosan maradván – amennyire az aképp tárgyalt, bizonyosan mind a jobbágyságnak felemelésére, mind a földesúri jussoknak hív megőrzésére egyformán szolgálándó módon ezen túl sem eszközölhetnék – oda fejezzék ki értelmünket, hogy mi oly ellenkező esetben nem akarván semmi további törvényes meghatározást a jobbágytelkek használatának kérdéses és neheztelt adása-vevése iránt – kívánjuk, hogy ez szoroson az eddigi szokásban hagyattasson.”

A birtokbírhatás április 27-i tárgyalásán Bezerédj is utasításának megfelelően a reform ellen szavazott, ami 23 : 22 arányban megbukott. A kisebb királyi hasznvételek megváltása is megbukott. Az örökváltság kérdése azonban az ellenzék javára dőlt el 30-án 27 : 19 arányban. Bezerédj lelkes hangú beszédben pártolta az örökváltságot. „El kell azon akadályt s gátot törölni, mely honunk emelkedésének több kárt tett, mint az orsovai sziklák vizeinkre nézve okoznak. És miért is ne tennők? Ami oly hasznos, oly természetes, melyet semmi ok, semmi törvény nem akadályoz...” „...a mezei gazdaság nagyobb szorgalommal való folytatására bővebb ösztönt is nyújt!”

A köznemesség elégedetlenségének, társadalmi helyzete feletti kétségbeesés hangulatának adott kifejezést több beszédében. „...[N]ézzünk körül, vajon a jelen rendszerünk a régi törzsökös magyaroknak birtokát neveli, tágítja-e, és a magyar nemességnek sorsa előmenetelben vagy-e? Kik szereznek most birtokot? A monopóliumot a Karok általjában kárhozzatják, s a valóban ezen tárgyra nézve is a nemzet legnagyobb erején kívül majdnem egyetlen kapitalisra nézve, t. i. a föld birtokra nézve a monopólium ugyan rossz következtetéseket szült, egy néhány nagy nemzetség, egy néhány pénzváltó, pénz kereskedő, ezek tevék tulajdonokká a földbirtok monopóliumát országunkban, ezek bírják azt de facto [...] nem ám a Magyar Nemesség ne is csaljuk magunkat. Mert csak nagyban kell tekinteni a dolgot és nem egy két kisebb aquisitort, egy pár száz sessiót, egy pár ezer hold földet. És nézzük hogyan áll a Magyar Nemesség systemánk mellett? Mely karban van annak hasonlatosság nélkül legszámosabb része? – Azon úgy mondott szegény nemesség, melyben oly sok erő, oly sok jó, s nagynak elemei léteznek – s mint egy nemzeti örökségül szólván [...] várják a kifejtő életbe hozó időszakot. Vajon systemánk kedvező-e ezen nemességnek akár materiális, akár morális tekintetben? – midőn nagy része alig talál az őseinek vérével szerzett földön helyet, hol pergamentjeit eltehesse.”

Bezerédj a megye utasítására hivatkozva, az 1833. július 18-i országgyűlési felszólalásában Tolna megye nevében a jobbágy tulajdonszerezhetési joga mellett szólalt fel. Nem tartja elégnek a jobbágy haszonélvezeti jogának eladhatását, s amellett küzd, hogy ne csak a földesúri szolgáltatókat válthassa meg, de a telkét teljes tulajdonjoggal vásárolhassa meg, s azt szabad polgárként bírhatta. Eleinte úgy tűnt, hogy a Bezerédj és Csapó-párt van fölényben. Az 1833. július 29-én tartott közgyűlés a legnagyobb megnyugvással vette tudomásul a tárgyalásokban való eddigi hathatós részvételüket. Kinyilatkoztatták először hogy „az úrbéri munkálatokban kerületileg javasolt 8. törvénycikkelyt – mely a jobbágyság személyes és értékbeli bátorságát biztosítja, a munkálatok díszpontjának és nemes szellemmel átható kiegészítő részének tartják, mely egyedül ad a többi e tárgybeli intézéseknek is igazi erőt, valódi becset és érdemet, így teljesen egyezvén és összhangzásban levén értelmük és gondolkodásukkal azt óhajtják, hogy ugyanaz országos helybenhagyást és megállapítást nyerjen”.

Tudomásul vették a vallási tárgyak további tárgyalásának felfüggesztését s annak újból történő felvételét törvényhozói bölcsességükre bízzák. Ezután visszatérve a jobbágytelek használatának adás-vevésére nézve adott előbbi utasításokra, amellyel szemben az országos ülés egészen ellentétes határozatot hozott, kinyilatkoztatták „hogy a többség végzésének engedniök kell, mindazonáltal érintetlenül most sem hagyhatjuk, hogy e végzés által az uradalmi sajtásági jus sérelmes csorbulása mellett, még sincs a jobbágnak földbirtoki tulajdonszerzésre mód nyújtva, ekkép egyrésről

tovább is elzárva marad előtte az út, amely őt valódibb polgári emelkedésre leghamarább segítené, másrészt pedig nincsen számúzve és kienyésztetve, különben igen tiszteletes ősi alkotmányunkból ama rá homályt vető irigy szellem, mely a nép legszamosabb osztályának, földet tulajdonul bírni tilt minderre nézve ismét és ismét úgy kívánták utasítani a követ urakat, hogy akár az úrbéri 5. törvénycikkely vitásakor, akármely más-más alkalommal is részükről teljes igyekezettel oda törekedjenek, hogy a jobbágyi illető mód megváltandó telkét korlátlan tulajdonkép bírhasssa”.

Ez a liberális utasítás ellenkezést váltott ki. Az országgyűlés éppen ekkor hozta meg határozatát az ugarbeli kilenced megszüntetésére is, amely mellett pedig Csapó és Bezerédj is jobb ügyhöz méltó buzgalmat fejtettek ki, feláldozva a saját liberálisabb felfogásukat a megyebeli nemesség maradi felfogásának, de egyúttal hódolva a belső békét célzó magasabb tekinteteknek.

Július 22-én sajnálkozva jelentették, hogy *„a telek használatának adás-vevése nézve a kerületi szerkezet 6. paragraphját ugyan azon a többség, mely előbb határozó, ismét megállapította. – S bár mi több köretekkel ellene szegezénk magunkat – és azon paragraph s intézet ellen határozottan voksolván – egyszersmind a Tek. Nemes Vm. utasításában foglalt módot t. i. hogy fenntartván a földes úri tulajdoni juss épségében, képessé tétessék a jobbágy szabad alku mellett tulajdont szerezni a földesúrtól, ajánlánk, s vitatnánk...”*

A megye tehát kénytelen beletörődni, hogy már az országos ülésen is határozatával ellenkező végzés született, mely szerinte csak félmegoldás, s nem célravezető. Tovább sürgette a jobbágyság számára a tulajdonszerzési jog megadását. *„...[E] végzés által az uradalmi sajátságai juss sérelmes csorbulása mellett még sem lévén a jobbágyinak földbirtoki tulajdon szerzésére mód nyújtva – eképp egyrésztől továbbra is elzárva marad előtte az út, mely őtet valódibb polgári emelkedésre leghamarabb vezetné – más részről pedig nincsen számúzve és kienyésztetve – különben igen tiszteletes ősi alkotmányunkból ama reá homályt vető irigy szellem, mely a nép legszamosabb osztályának földet tulajdonul bírni tilt...”* „...teljes igyekezettel oda tessék törekedniök, hogy a jobbágy illető mód megváltandó telkét korlátlan tulajdonképpen bírhasssa [...], mert ezen intézet [...] a jobbágyságot a polgárosodás és hazaszeretet fentebb fokára legelébb s legbiztobban emelné – és alkotmányunkat e résztől tisztábban tüntetné elő...”

Szeptember 4-én az országgyűlés alsótábláján ismét felvetették a bírhatást. Ez a reformpont jogi vonalon fejezte ki a változó termelési feltételek változó tulajdonjogi következményeit. Egyrésztől hitelképessé emelte volna az értéktelen nemesi birtokot, másrésztől pedig parasztpolgári egzisztenciák jöttek volna létre. Ilyen értelemben progresszívebb volt a reform. Gyakorlatilag azonban keresztülvihetetlené tette a nemesség,

mivel a jobbágyság anyagi viszonyaihoz kötötte. Bezerédj István a birtokbírhatás reformprogramjában a nemesség kapitalista konszolidációjának egyik eszközét látta, s emlékezetes beszédet tartott, amelyet így fejezett be: *„És hát hogyan ártana ennek leginkább és akármely nemességnek is a többünk által kívánt törvény? – nem fog hibázni, ha [...] közel húsz milliom hold jönne adás vevés alá – és nem dominiumok, melyekre csak banquierek, és pár duzs nemzetség [...], hanem oly részletekben, melyekhez a szegények iparkodása is hozzáfér. És nem nevelhetné – e ezen törvény igen nagyon a nemzeti kapitalist? Midőn oly nagy massa földnek becsét s árát, mely eddig csak felényire divatozott, teljes haszonvételbe, forgásba hozná – nem nevelhetné-e, nem ébresztené-e az ipart...”*

A szeptember 4-i országos ülésen már komoly erőeltolódások jöttek létre az ellenzék rovására, ugyanis míg április 27-én az összes megye közül 86% volt ellenzéki, 4% konzervatív, s 10% nem szavazott, vagy nem volt jelen, addig szeptember 4-én már csak 57% volt ellenzéki, s 42%-ra nőtt a konzervatívok aránya. Tolna megye végig ellenzéki maradt.

A főrendi ház szeptember 20-án elutasította a javaslatot. Az elutasító válasz következtében október elsején ismét kerületi tárgyalásra került vissza a reform. A leiratra először Somsich Miklós, Somogy megye követe válaszolt. Határozottan kiállt a reform mellett, és a főrendi határozaton keresztül magát a kormányt is támadta. Utána Bezerédj István, Prónay Gábor báró, Novák Antal, Borsitzky, Klauzál Gábor és Tarnóczy Kázmér ugyancsak a reform ügyét pártolva ellenzéki közvéleményt teremtettek, úgyhogy amikor szavazásra került a sor, 31 megye 8 ellenében elfogadta a reformot. Bár a későbbiekben az ellenzék fölénye erősen megfogyatkozott, november 11-én sikerült mégis a felsőtáblával is elfogadtatni a reformot.

Az 1833. szeptember 3-án Szekszárdon tartott közgyűlés jelentős változást hozott a megye életében. Eddig úgy látszott, hogy a Csapó és Bezerédj-párt van fölényben. Ettől kezdve azonban megindult egy folyamat, amelynek eredményeként fokozatosan a konzervatívok kerültek előtérbe. Sikerült elérniük, hogy az addigi haladó követi utasításokat a közgyűlések sorra visszavonták, és a követeket pártállásukkal ellentétes szavazatokra kényszerítették, míg végül Csapó Dániel a követségről is lemondott.

Szeptember 3-án olvasták fel az augusztus 29-i követi jelentést, amelyben az ugarbóli kilenced tárgyalásáról írtak. A többség olyan határozatot hozott, amely ezen adózást véglegesen és ingyen megszüntette. A megyei követek saját liberálisabb felfogásukat feláldozva a megváltást szabad alkura kívánták hagyattni utasításuk szerint. A megye rendkívül sérelmesnek találta a határozatot, és terjedelmes pótutasítást küldött. *„...[E] törvényjavaslat újra tetemes bántással támadja meg a földesúri tu-*

lajdont – mely már a földhasználatra nézve a jobbágnak engedett szabad adás-vevéssel oly igen meg vagyon rendítve – és úgy szólván csak képzeletivé válva: – de e szerént, hogyan lehet ily törvényen azon földbirtokos hazafiaknak megnyugvó elégedésüket bizton várni, – kik úgy is birtokjuknak 8/9 részét század óta a közre áldozván – most a fenntartott kilencedikben is szigorítást lennének kénytelenek szenvedni?

Az ugarbéli terményekből a kilenced szinte oly tagadhatatlan jussal illeti a földesurat – mint az egyéb jobbágytelekbéliekből – és ennek attóli elesése az ő szembetűnő veszteségét – melyet megyénk példájával – hol a dohányt a jobbágy az ugarában termeszt – eléggé kivilágosíthatunk – így közvetlen és egyenesen, egyszersmind pedig távolabbról úgy is következtetné – hogy a jobbágy az ugart szabad földnek látván, majd ingert kapna, hogy azt mind és mindenütt és szünet nélkül vetegesse – ez által pedig melleleg ugyan az uradalmi közlegeltetésnek hol ez az ugarakon is divatoz – önkényes gátolhatásán kívül – főképpen a földet – melyet ismét hasonló mértékben meg-megjavítgatni akár mily szorgalmával sem győzne – erejéből lassanként kifogyván annak vékonyabb termésével az uradalmi rendes kilencedet is nyilván alább fogná szállítani – magát egyszersmind annál súlyosabban károsítani.”

„...[M]időn a lealázott emberi jussok felemeltetésit a rabszolgák méltányos felszabadíttatásukkal tárgyaló Anglia és érintett elvből indulva azon szolgák tulajdonosaiknak részére pótlás berről törvényhozói igazsággal gondoskodik – a Magyar Törvényhozás előtt sem léendnek kevesebb tekintetben ama hazafi földbirtokosok – kik javaik nagyobb részével a köznek régóta áldozván – most nem azért pótlást, – hanem egyedül a magoknak fenntartott kis részben további szabad – és minden megszorítástul ment haszonvételt méltán, és a legvilágosabb igazsággal kívánnak.”

A pótutasítás szövegét elküldték más megyék törvényhatóságaihoz is, hogy „vélük rokon érzetre” felszólítsák. A követeknek ezen kívül még a nádort is fel kellett keresniük, hogy az úrbéri kilenced fenntartásának pártolását kérjék tőle. A nádor kedvező választ adott, és a főrendek is a földesúri juss fenntartása mellett szavaztak.

A megyében hálaérzéssel fogadták azt a követi jelentést, amely számukra ennyi jó hírt hozott. Az öröm azonban nem sokáig tartott. Október elsején számolt be Bezerédj arról a kerületi ülésről, amelyen a többség elfogadta a ugarbéli kilenced eltörlését, és még módosítást sem javasolt – így tehát országos ülés elé terjesztették a határozatot. Tolna megyével mindössze 9 megye és Horvátország szavazott. Ekkor ifj. Perczel István táblabíró azt indítványozta, hogy az országos végzés szentesítését tagadják meg. Bár az indítvány sokaknál visszhangra talált, a többség mégis elvetette, ugyanis az ellenkezett a törvényhozás rendszerével, amely szerint az országgyűlésen a többség által elhatározott végzésben

a kisebb számban maradó résznek meg kell hajolnia a többség előtt. Sikertelenek maradtak a megyéknek írt felszólító levelek is, mivel mindössze egy megye csatlakozott. Október végén a főrendek is elfogadták az ugarbóli kilencedre vonatkozó javaslatot.

Ugyancsak a november 18-i közgyűlésen szólalt fel Perczel Sándor táblabíró is az országgyűlés azon határozata ellen, ami szerint a „*nemesek kezén lévő jobbágytelkek ezentúl szinte úgy, mint a nem nemesi kézen lévő adóztassanak.*” Indítványt tett, hogy a követek az országgyűlésen jelentsek ki ellenkezésüket, amelyet az országos naplókönyvbe is iktattassanak be, azonkívül a megyei törvényhatóságokat is rokonszenvre szólítsák fel. Az indítvány ellen az elnöklő másodalispán, Jeszenszky János, majd Sztankovánszky Imre tb. főjegyző szólalt fel, akik azt bizonygatták, hogy a törvény „*nem a nemeset veti adó alá, hanem csupán a törvények által kiszabott adói fundust oltalmazván minden csorbulástól, midőn ily óvó törvény mellett a nemes azon fundusból némely részt magának szerezne, ezáltal csak önként, erőltetés és nemesijussainak szinteúgyisérelme és kisebbsége nélkül vállalná magára a szerzett adót telekkel összekötöt közterheket...*”

A felszólalók ezenkívül hangsúlyozták, hogy az indítvány ellenkezik a megye 6-án hozott, és a követeknek kiadott utasításával, amely az országos határozattal tökéletesen összhangban volt, és most nem ellenkezhetnék anélkül, hogy a törvényhatóság méltóságát meg ne sértenék.

Felszólalásuk azonban eredménytelen maradt. „...[A]z indítvány mellett álló felekezet, melyet a gyűlésen Szekszárdról és Dunaszentgyörgyről ugyan kevesebb, de annál többen Szokolyról és Dunaföldvárról megjelent nemesek – nagy számmal növeltek a dunaföldváriak szinte 180 különös folyamodásban jelentvén ki az országos végzésen meg nem nyughatásukat.” Az indítványból tehát végzés lett, miután az alispánt felszólították, hogy tovább ne ellenkezzen. A végzés megszerkesztésére bizottságot jelöltek ki, melynek elnöke Jeszenszky János másodalispán lett. Tagjai Jeszenszky Miklós császári és királyi kamarás, Perczel Sándor, Magyary Sámuel táblabírák, Dőry Gábor főszolgabíró, Forster Benedek tiszti főügyész és Szankovánszky Imre tb. főjegyző. Sztankovánszky a munkálat alóli felmentését kérte, mivel belső meggyőződésével ellenkezett az. A karok és rendek azonban tiszti kötelességére figyelmeztették, és kényszeríteni akarták a jegyzői feladat ellátására. Sztankovánszky miután megújított kérelmét is elutasították, lemondott jegyzői hivataláról, melyet 11 esztendeig viselt.

Perczel idítványa végül mégis csak megvalósult, és elkészült a követeknek adandó utasítás, amelyet az országgyűlésen a naplókönyvbe is be kívántak vezetetni, és a többi megyei törvényhatóságnak is megküldtek. „...a nemesi kézre szállott és a jövőben szállni fogó jobbágy és ehhez rokon voltú telkek minden közadótól minden időre mentek maradjanak, és

légyenek, eképe azon törvényes elv, hogy a teher a személyen és nem a telken fekszik – a maga épségében fenntartatván. Ha ennek következtében a jobbágytelkek száma annyira lecsökkenne, hogy az országos költségek fedezésére a kincstárat pótolni kellene, akkor arról az országgyűlés gondoskodjon.

Ezt és ehhez hasonló határozataikat azonban nemcsak a tolnaiak küldték más megyéknek, de ide is érkeztek szép számmal hasonló tárgyú átiratok. Így pl. Bereg és Szabolcs megyék is a nemesi adómentesség melletti kiállásra buzdított.

A Perczelek indítványai azonban ezzel még nem értek véget. Perczel Gábor azt javasolta, hogy az országgyűlésen lévő követek tiszteletdíját – mivel hivatalukat nem látják el – a szegény adózó nép javára fordítsák. A közgyűlés azonban nem fogadta el, mivel eddigi szokásokkal ellentétben, és a követség által a tisztviselőség nem szűnt meg.

Perczel István indítványára egy választmányt neveztek ki, melynek célja a tárgyalások menetének a meggyorsítása volt. Ettől kezdve a bizottság tagjai nézték át az országgyűlési iratokat, naplókönyveket, és észrevételeiket a közgyűlésen jelentették. A többség tehát ezentúl csak az ő közvetítésükön keresztül értesült az országgyűlés eseményeiről. Elnök: Perczel Gábor táblabíró, tagjai: Gindly Antal, Magyary Sámuel, Ujvári József, Makay Boldzsár, Perczel István táblabíró, Dőry Gábor fő-, Perczel Imre alszolgabíró, Dőry Frigyes tisztii alügyész és Perczel Móric aljegyző.

Sikerült keresztülvinniük, hogy a megye közönsége nyomtatott körlevélben figyelmezteti az összes megyét, hogy *„ha a jobbágytelek szabad adás-vevése megengedtetik s az apró adakozásokon kívül különösen az ugarbéli kilenced is megszűnik, ez a földesúri tulajdonra nézve oly felette sérelmes, hogy a tulajdoni és sajátságai jus, az elsővel már képzeletivé semmisül, az utóbbival ettől a földesúr végkép megfosztatik,“* utasítsák tehát a többi megye követét, úgy mint Tolna megye, hogy a főrendek remélt visszajutása esetén a második tárgyalásnál ne csak a jobbágytelek adás-vevése és a kilenced megszüntetésére szolgáló törvények létrejöttét akadályozzák meg, *„hanem helyettük a jobbágyság javát hathatósabban és mindenkinek sérelme nélkül eszközöljék s közmegnyugvást és csendet fenntartó törvények alkottassanak“.*

Ugyanakkor a két követhez, Csapóhoz és Bezerédjhez is intéztek két levelet, amelyeket előző átiratukhoz csatolva, nyomtatásban az összes megyének is megküldték. Az elsőben ugyan csak a földesúri jogsérelmet fejtegetik, s utasításul adták, hogy *„a földesúri tulajdonsági jusnak törvényes sérthetlenségét vitassák s maradjanak meg az uradalmi sajátságai jus megváltására, az eredeti javaslatban adott feltételek mellett s ha „a földesúri jus hív megőrzését ezután sem eszközöltetnék“*, fejezzék ki, hogy ebben

az esetben a jobbágytelek használatának adás-vevésére nem akarnak semmi további törvényes meghatározást, s kívánják, hogy az szorosan az addigi szokásban hagyattasson.

A második levélben az ugarbeli kilencedről volt szó. Az országgyűlés a kilencedet megszüntette. Bezerédj hasztalan vitatta, hogy Tolna megyében a lefolyt telepítések óta külön helyzet állt elő, amennyiben a földesurak által „szabad földjükre” telepített nép az ugarbeli földeket is használja – azokon jobbra dohányt természet, szívesen fizeti a kilencedet, ami tehát a földesúr „igazi jövedelme”. Bezerédj eljárt még a nádornál is, aki egyik ülésén „Tolna vármegye példájára hivatkozott”, mire a főrendek az „*eddigi szokás fenntartása*” mellett döntöttek, s most a megye a rendeknél való további „*hív és hathatós eljárásra*” hívja fel a követeket. Ennek azonban Csapó és Bezerédj október 13-i követi jelentése szerint semmi eredménye nem lett. Az országos körlevél egyetlen egy „*új voksot*” tudott csak szerezni a 9 : 35-ös szavazati arányhoz.

Ez a fiaskó azután teljesen felpaprikázta a tolnai rendeket, jobban mondván a mindinkább aktivizálódó Dőry és Perczel családokat, akik teljes erővel kezdték meg a kisebb nemességre irányuló, nem éppen szolid nyomásukat. Tolna megye november 18-án tartott közgyűléséből 2327. szám alatt arról értesítette követeit, hogy a jobbágyok tulajdonjog szerzeketésére adott előbbi utasításait visszavonja. Az országgyűlés ekkor már megadta a jobbágyoknak ezt a fontos emberi jogot, Bezerédjnek és társainak azonban mégis vissza kellett vonniuk az előbbi, már leadott szavazatukat. Ez megviselte a követeket. Bezerédj ugyan azt írja, hogy „*Csapóval együtt személyükre nézve nem sokat törődnek vele csak a vármegye állapota szelleme vonja magára aggságukat*”. Az 1833. december 3-i követi jelentésük azonban mást mutat. „*Megvan benne a fájdalom, a jogos harag vulkányszerű kitörése, a megaláztatásuk, pellengérré állításuk felett érzett mély fájdalom elfojthatatlan keserősége, de benne van a férfias önértzet nemes előretörése, az eljárásuk igazában és korrekt voltában gyökerező meggyőződés felemelő ereje, az ennek nyomában járó visszautasítás bátorsága, de végül a megengesztelődés, a megbocsátás igazi, krisztusi erénye.*”

Elmondták, hogy a november 28-án megtartott országos ülésen előadták, „*hogy a Tettes Nemes vármegye újabban s bővebben fontolóra vévén az e tárgyban fenforgó nagytekintetű érdeket és elveket [...] úgy találta légyen hogy azon törvénycikkely, mely a jobbágyteleknek megvevését, ha nemeseknek is, csak az azoktól határozandó közterhek viselése mellett engedi, mind elvéve nézve adóbeli systemánknak nem kívánatos arányt ad, mind a nemesi szabadságokba és kiváltságokba ütközik – leginkább az elszegényedett nemeseknek, kiket a sors jobbágytelekre szorított, sorsát jövendőre*

terhelvén és őket a nemesi felkelés és segedelem úgy az adónak kettős súlya alá vetvén.

És ezeknél fogva kifejeztük: hogy Tolna vármegye az említett törvényjavaslat eme tartalmára nézve ellenkezik és ellenkezését ezennel innepélyesen nyilatkoztatja az Ország Rendei előtt. Az adóbiztosi munkálatokban pedig – de minden más esetekben is – az 1741. 8. t. cikkely értelmében azon leend, hogy nemcsak a nemesi kézre szállott, de jövődőben is még szállni fogó jobbágy és ezekhez hasonló tekintetű telkek minden közadótul, minden időre mentern maradjanak és eképp azon törvényes elv, hogy a teher a személyen és nem a telken fekszik, fenntartassék.

Kifejeztük végre, hogy a midőn eképpen az egész nemesi rendnek ugyan, de leginkább a jobbágytelekre jutó nemesdeknek, kikben mégis a nemesi erő és védelem áll – jussaikat s érdekeit Tolna vármegye óvja és fenntartani igyekszik, e részben adott előbbi utasítását, melly szerint adtuk volt ez előtt voksunkat – olly mód változtatta légyen meg, hogy a nemesi kézre jutott, vagy jutni fogó jobbágyi telkek minden közadótul menten maradván, ha eképp a jobbágytelkeknek adó alatt maradandó számok annyira meg fogna csökkeni, hogy a magyar kincstárnak temérdek egyéb forrásai és jövedelmei mellett is, az országglási költségekhez máshonnan pótlásáruul kellene gondoskodni – inkább hajlandó a Tettes Nemes Vármegye, hogy illy nem vélt esetben aféle pótlásra mindenkor az országgyűlésen, a kincstár jövedelmeinek hova lett fordításukról eleibe terjesztendő számadás után, czélarányos módot keressen.”

A kimerítő követi jelentés elmondja azután, hogy a ház napirendre tért a bejelentés felett, mert az elnök és a követek is az egész törvényhozási rendszer megbomlását látnák abban, ha az ország megállapodás után a szavazatokat változtatni vagy visszavonni lehetne. Ők ez ellen óvást tettek, s hangsúlyozták, hogy a megye „országgyűlési szabad szavával akkor, a mikor akarja, mindenkor és mindenhol szabadon élhet”.

Pontról pontra igazolják azután eljárásuk korrekt voltát, de egyúttal feltesznek egy pár elég kellemetlen kérdést is. Hogy vajon mire vezethet az ilyen szavazatváltoztatás, vajon nem használhatná egy más rész az ellen írt, mit a nemes megye óhajt és már kivívott? Vajon nem élhetne-e ezzel a fejedelem is az országra nézve? Vajon mi lenne a töve-sebhedt törvényhozásból, a megyéből, alkotmányunkból, a hazából?

Végül hivatkoznak „az utóbbi közgyűlésen történt, habár csak egyes és javallást sem nyert, megtámadtatásukra, a teljesített kötelesség megnyugtató érzésével kéri a vármegyét, hogy ha valaki követségi eljárásukra nézve kifogást tenni akarna – adjon ő nekik alkalmat, hogy a nemes megye igaz bírósága előtt szoros számot adhassanak”.

A december 3-i jelentésből értesülünk arról, hogy a követek a megye utasításait híven teljesítették, eddigi szavazatukat visszavonták, és a megye ellenkezését a naplókönyvbe is beiktatták. Csupán néhány kérdést intéztek a közgyűléshez: „... esedezünk a tek. nemes vármegyének, mire vezethet, ha a vármegyéknek voksaik – bár nem változódologban – még iseképp változnak? és ha nem is vesszük fel a vármegyéknek mindáltalában constitutionális, mind jelesen országgyűlési állásukat, hathatóságukat, tekintetüket, melyek minél kitűnőbbek, fontosbak, annál gyengédebb szorgalommal őrzendők – nem is vesszük fel a törvényhozó hatalomnak tekintetét és morális erejét, – vajon tek. nemes vármegye mire vezethet, ha már az országgyűlési ünnepélyes végzés után, nem talán változott körülmények miatt, nem azért, hogy talán a dolgot felfüggesztő feltételek, célok nem teljesedtek, mely esetre igen is fenn van tartva és természetesen szolgál is a regressus – a visszalépés az országgyűlésén közönségesülne? vajon nem használhatná-e ezt majd más rész ellen is, mit a nemes megye óhajt – és már kivívott? vajon nem élhetne-e ezzel a fejedelem is az országra nézve? vajon mi lenne a tövesebhedt törvényhozásbul? vajon tek. nemes vármegye, alkotmányunkra, hazánkra mi lenne a következés?”

Ezekből a kérdésekből kiérezni a vádat a megyével szemben, és a követek ellenkezését, valamint a végrehajtás megalázó voltát. A jelentés felolvasása után, talán a közgyűlés résztvevői is érezték a helyzet visszasságát, mert hosszan fejtegették az utasítás kiadásának okát – szegényebb sorsú nemes társaik pártolásának szükségességét. December folyamán, szinte mintegy a megyei nemesség lelkiismeretének megnyugtatásául, sorra érkeztek a válaszlevelek, amelyekben pl. Gömör és Hont, Csanád, Máramaros, Arad, Bihar stb. megyék a legnagyobb egyetértésüket fejezték ki.

A pártviszonyokban tehát változás jött létre. Sikerrel járt az a kormánypolitika, mely kilenc hónapig visszatartotta a királyi választ, és ezt az időt a megyei ellenzék letörésére használta fel. Ennek a taktikának a következményeképpen távozott többek között az ellenzéki követek sorából a békési követ Novák, Kölcsey és Torna megye követei, gróf Andrássy György (Csapó Dániel barátja) és Bárczay József.

A követi jelentés nagy hatást váltott ki, úgy látszik, csípős élességével a megfelelő helyen is talált. Perczel Sándor 1834. január 10-i levelében azt írja Csapónak: „Az utóbbi leveletek kimondhatatlan csípős volt és nem tagadom, hogy igen megindultam rajta.” „Meg ne ütközzetek, ha saját elveitekkel meg nem egyező utasítást kaptok, ez a követ állásával egyáltalában megegyez, mert a sok diktál a – kevésnek. – Azonkívül különösen Pistát kérem, igen kérem, üzenetekben minden ingerlőséget hagyjatok ki, mert valóban ez catastrophákhoz vezet, melyet elhárítani végtére lehetetlen lesz,

már pedig Barátom Dani te régen ösmersz és tudod, hogy én a catastropháknak nem vagyok barátja.

Csapó – amint Bezerédj írja Sztankovánszkynak, jól megfelelt Perczelnek erre a levelére úgy, hogy nem is tudja mi lesz utóbb köztük, de szépen, nem kis dicsőséggel megfutott követi pályája mégis áldozatul esett a megyében megindult pártoskodásnak, bár mandátumát saját elhatározásából adta vissza. Igaz, hogy már régóta betegeskedett. Emiatt már 1830-ban más alispánt surrogáltak helyette rövidebb időre. Bezerédj István is azt írja Sztankovánszkynak: *„Csapó beteges állapota indítja e lépésre. Gyengén is van egy idő óta, másképp is fél, hogy további ittléte egészen el ne rontsa konstituczióját, oda haza még jobban meg fogja birni hivatalát.”* De emellett különféle körülményekből azt látjuk, hogy Csapót magasabb erkölcsi okok is készítették a lemondásra.

Egy egész emberöltőt töltött el Tolna megye szolgálatában, amelyet, mint Perczel Sándor is írja, *„mindég újabb és újabb dísszel ruházott fel”*. Ezt féltette: Tolna megye országosan elismert jó hírét. Látta, hogy távolból nem tud megbirkózni a megyében erősödő konzervatívokkal. Az alulról jövő mind erősebb nyomás felőrlie nem csak az ő parlamenti tekintélyét, a megye presztízsét is. Bezerédjtől, vagyis az igazi szabadelvűségtől nem választhatta el immár a saját sorsát. Bezerédjvel pedig együtt maradni annyit jelentett volna, mint az odalent diadalmaskodó konzervatív reakcióval kerülni szembe s annak szavazatmásításra vezető meglepetései miatt – nevenségessé válni odafent. Kíváncozott tehát haza megyéjébe, érezte, hogy otthon nagy szükség van rá. A *„triumvirátus”* harmadik tagja, az öreg Augusz Antal már nagyon megfáradt, és nemsokára meg is halt. (1834. augusztus 19.) Fia, a fiatal Augusz Antal *„18 esztendősi lelkesedését”* még hasztalan biztatta Bezerédj, még nem sokat tehetett. Egyedül csak a fiatal Sztankovánszky állt szembe az árral, de neki is csak még most *„öregbedik”* tekintélye. Jeszenszky János másodalispánnal lenne befolyása, de ő meg alispáni mandátumát éppen Bezerédj politikai ellenfeleitől kapta. Csapó tehát feláldozva mandátumát hazatért, remélve, hogy személyes jelenlétével, közvetlen hatásával megyéje tekintélyét, szabadelvűségét megmentheti.

1834. június 17-én jelentette be Jeszenszky János másodalispánnak követségről való lemondását. Bezerédj és szabadelvű barátai, politikus-társai hiába próbálták visszatartani hajthatatlan maradt. Bezerédj ezt írta Sztankovánszkynak: *„Csapó ma ír Hanzinak (Jeszenszky), hogy ő rezignálja a követséget. Holnap fog a főherczeggel szólni, még ezen hónapban végkép el akarja hagyni Pozsont. Nehezemre esik tőle megválnom, már összeszoktunk. Július végén akarja tartani elnöksége alatt a követválasztást. Mindkettőnk kívánságának tárgya a követségre nézve te vagy Hanzi vagyok. De hát te Jöhetsz-e, a te mostani helyzetekben és Hanzi? Nem lehetne-e*

úgy, ha amaz nem akarna igen hosszú időre távozni, hogy jönne fel télre és te esztendőre, ha tart a diéta váltsd fel..."

Csapó lemondása után Bezerédj is elgondolkodott. *„Csapó követségi rezignációját az én hivatalbeli rezignációm is követni fogja.”* Meg akar válni a főjegyzői állástól. Írja is, hogy *„erre most van a helyes consequens alkalmazosság. Eddig Csapó sorsával volt összekötve az én sorsom. Csapó nem rezignálhatott restauráció nélkül, ez pedig a megye körülállásaiban nem lehetett consequentia sem, most ez másképp van, ergo élek az alkalommal”*. Két nap múlva újra ír: *„Csapónál minden kérés, okokkali ellenállás sikertelen volt. Elevenen sajnáljuk elmenetelét sokan, mind magatartására, mind azon reunionis punctumokra nézve, a melyet nála feltaláltunk. Resignációmát jónak gondoltuk későbbben küldeni le. Nem adhatnak mindenféle magyarázatot oly könnyen, mint együtt mintegy concentrálva történő lépésnél. Itt ugyan egy pár jó barátom nagyon ellenzi, de meggyőző okot nem tudtak előadni és így nem változtatták meg szándékomat.”*

Csapó nemsokára távozott is Pozsonyból. Érdemeinek méltatásául Kölcsey Ferenc lelkes búcsúztatót írt hozzá, melyet Deák Ferenc, Beöthy Ödön, Felsőbüki Nagy Pál, Prónay János, Klauzál Gábor s az akkori országos politikában részt vevők mind aláírták. Barátai sajnálták távozását. Úgy látszik azonban, hogy Csapó fontosabb okok miatt nem tartotta lehetségesnek Bezerédj távozását, ki azután továbbra is megmaradt főjegyzőnek. Érthető okokból azonban Jeszenszky János lett az új követ, kit az ellenpárt is inkább akart, mint Sztankovánszkyt, Bezerédj ellen pedig tovább folyt a megindult politikai hajsza. Érdekes, hogy ezt éppen Perczel Mór vezette, aki egy két esztendő múlva már Bezerédj Istvánnal küzd együtt, és a szélsőséges szabadelvűséget képviselte.

Az 1834. július 29-én tartott követválaszton győzött Jeszenszky János Perczel Sándor ellen 358 : 83 arányban. Ezen a közgyűlésen már részt vett Csapó Dániel is, és lelkes beszédet mondott, egyrészt a reformok mellett, másrészt pedig igyekezett megnyugtatni a nemességet a reformok veszélytelenségéről: *„Mások azon balvéleményen vannak, mint-ha a statusok táblája az újítás szelleme által annyira elfogult volna, hogy célba vett változtatásai ősi alkotmányunkat, és a nemesi jussokat veszedelmezteti.*

De ily szándék tek. karok és rendek a magyarországi törvényhozó testhez nem fér – sőt a mostani állásában voltaképpen lehetetlen is – mert aki az országgyűlése folyamatját gondosan követte, tapasztalni fogja, hogy csak kevés számú követek vannak oly helyheztetésben, hogy egyes esetekben utasításaik nem lévén, egyedül saját győződésük szerint voksolhatnak – rendszerint amint az országos naplókönyvek mutatják, az utasításokon alapult többség dönti el a kérdést. Kérem már fel lehe-e tenni, hogy kétrendbéli, az ország legjelesebb férfiaktól álló országos küldöttség? smagok a törvényhatóságok

oly törvényjavaslatokhoz járuljanak, melyek az ősi alkotmányunkat, és nemzeti jussainkat veszedelmeztetnék? – ez valóban lehetetlen.

Másképp áll azonban a dolog mivolta, mely a nemzeti közkívánságon alapul – mert annyi bizonyos, hogy a tudományok, a mesterségeknek naponként bővebb kifejlése, s terjedése az egyes polgárok közt új szükségeket, új viszonyokat szültek – a mit is eleink már, 790ik esztendei országgyűlésen elismervén – századok előtt hasznosan alkotott törvényeket elavultnak tapasztalván – ezeknek módosítását, javítását, s az újabb polgári viszonyokra nézve új és elhatározott törvények alkotását szükségesnek tartották azoknak kidolgozását egy országos küldöttségre bízván – 1825–27. országgyűlésén ezen kész munka ismét egy újabb országos küldöttségnek vizsgálatjára él az újabb időkben támadt szükségesekhez való alkalmaztatás végett adott – mely fáradságos munkálkodása után is az 1830ik esztendei országgyűlésén általa készített törvényjavaslatokat felhozván – felséges urunk ezeket további észrevételek végett a törvényhatóságokkal közölte, nincs tehát e részben valami elmulotva, s biztosítva vannak a haza jussai.”

Így igyekezett változtatni a megyén eluralkodott reformellenes hangulaton, jelentős segítséget nyújtva volt követársának, Bezerédj Istvánnak.

Augusztus 28-án megérkezett az elutasító királyi válasz. A kormány tehát csak látszólag űzött jobbágyvédelmi politikát azért, hogy felhasználja a nemesség ellen. A nemesség eddig reformpolitikát űzött ugyan, de csak azért, hogy megerősítse rendi jogait a kormánnyal szemben. Most azonban, mikor a kormány nyíltan elgáncsolta a reformokat, melyekben a nemesség saját konszolidálódásának s feltételeit látta, s azért is pártolta, hogy egy parasztforradalomnak elejét vegye, megváltozott a helyzet. A sérelmi politika útjára tértek át, s a nemzeti függetlenség megvédését kezdték hangoztatni, miközben támadták a kormányt és szövetségeseit, a főrendeket, akik veszélybe döntenek a nemzetet.

A jobbágykérdés eszköz lett a kormány elleni harcban, már csak a sérelmi politika indoklásához volt szükséges. A reformpolitika ilyen elkanyarodása közepette csak néhányan voltak, akik továbbra is öntudatosan képviselték a polgári reform ügyét. Ez a kis létszámú csoport az ellenzék szűkebb köre volt Kölcsey és Deák vezetésével, amelyhez Bezerédj is közel állt. Bezerédj fogalmazta meg a nemesség új, központi problémáját: elhárítani a felelősséget a nemesség fejről, és a kormányra tolni lehetőleg mindent: „...ki akarja lelkére venni mind azt, mit az alatt a 8 millió, nem szólván egyébről, a VIII. cikkely híjával szenvedni fog? Mit felelünk akkor, ha most önmagunkat ily eljárásnak részeseivé tesszük? azt, hogy a mily mértékkel mérünk, ollyal mérnek nekünk is vissza, nem fog-e bételjesedni rajtunk, mi már sokszor bételjesedt? [...] Vagy azt hiszi-e a kormány, hogy ő és mi urai vagyunk az időnek és [...] meg tudjuk állítani a napot, hogy várjon mozdulatlan.”

A politikai harcok élességét bizonyítja, hogy már a november 9-i szekszárdi közgyűlésből kiküldtek egy ún. „*olvasó bizottságot*”, amely figyelemmel kísérte a követek országgyűlési munkáját s az utasításokhoz való ragaszkodásukat. A bizottság tagjai a Perczel és Dőry családból kerültek ki, csak egy semleges tagja volt, Újvári József apát. Ez a bizottság azután rögtön össze is állította Bezerédj István egész képviselői „*bűnlajstromát*”. Egyelőre azonban még nem lett baj. Csapó Dániel ismét erősen ült az alispáni székben. Népszerűségét csak fokozta, vagy legalább nem engedte csökkenni a megyeháza épületének befejezéséhez közeledése, mely az ő kiváló alkotó képességének komoly bizonyossága. Csapó tekintélye még mindig olyan nagy volt, hogy nemsokára igen szép elégtételt tudott szerezni Bezerédj István számára.

Eleinte Pozsonyba a legnagyobb egyetértés volt az új követ, Jeszenszky János és Bezerédj között. Amint annak idején őt Csapó, úgy Jeszenszkyt Bezerédj vezette be a politikai és családi körökbe. Később még dicséri is Jeszenszkyt, hogy egészen jól feltalálja magát az új helyzetben. Nemsokára azonban ellentét alakul ki közöttük az adó megszavazása kérdésében, olyannyira, hogy egymás ellen szavaznak.

Az 1830. és az 1832–1836. évi országgyűlésen Csapó Dániel Tolna vármegye egyik követe volt, az alsótáblán a reformerőket támogatta. Kölcsey Ferenc naplójában megemlékezik Csapó Dánielről, akinek a szállásán zajlottak a reformerők tanácskozásai, sőt szerinte esélyes volt a liberálisok vezetőjének posztjára is. Az alsótáblán végzett munkájáról Kossuth is megemlékezik az Országgyűlési Tudósításokban. Az 1832–36. évi országgyűlés során, a megváltozott erőviszonyok hatására a megyei közgyűlés póttusításban mérsékelte a követeknek adott utasítást, s az álláspont megváltoztatása miatt Csapó – betegségére hivatkozva – lemondott követi tisztéről, de alispáni állását megtartva továbbra is a liberális nemesség követeléseit támogatta.

Az 1832–36. évi országgyűlés a magyar nyelvért folytatott harca is végétáradia felé közeledett. A 1790–91. évi országgyűlés már második ülésén, 1790. június 11-én kimondta, hogy miután minden nemzet a maga közügyeit a saját anyanyelvén szokta elintézni, s miután a tapasztalás azt mutatja, hogy a magyar nyelv számkivetése s az abból eredt idegen szokások Magyarországnak csaknem végromlását okozták, ezért a két tábla közti üzenetváltásoknál a magyar nyelv használtassék, s az országgyűlési napló magyar nyelven vezetessék. Sőt az országgyűlési tárgyalásokon túlra is kiterjesztették a követek figyelmüket minden közdolgoknak folytatására a magyar nyelvet akarták behozni. Törvényerőre azonban egyik sem emelkedett, a hagyományokhoz való ragaszkodást még nem győzte le az újkor szelleme.

A magyar nyelv 1790. évi országgyűlés bajnokai sorában találjuk többek között Bezerédj Ignác udvari tanácsost is, kinek emlékét társaival együtt megörökítette Verseghy Ferenc „Emlékeztető oszlop” című versében. Úgy látszik a magyar nyelv szeretete családi vonása volt a Bezerédj családnak, amely nemzedékről nemzedékre szállt át, s melyet a Felsőbüki Nagy családdal való kapcsolat még jobban kifejllesztett később.

A magyar országgyűlések 1790-től kezdve állandóan napirenden tartották a magyar nyelv ügyét, s tagadhatatlan, hogy lassan, de állandóan tért hódított. Az 1790/91. évi XVI. tc. még csupán azt biztosította, hogy a magyar nyelv ismeretének terjesztése céljából az iskolákban a magyar nyelvet is tanítani fogják, a kormányhivatalok hivatalos latin nyelvét azonban változatlanul fenntartja. Az 1792. évi VII. tc. már azt is mondja, hogy idővel közhivatalnokká csupán azok lehessenek, akik magyarul tudnak, a helytartótanács hivatalos nyelvének megváltoztatása tárgyában azonban az országos küldöttségi munkálattól teszi függővé a törvényes intézkedést.

Az első nagyobb vívmányt az 1805. évi IV. tc. képezi, amely az országgyűlési felírások nyelvül a latin és magyar nyelvet tette meg. A helytartótanácsot végül kötelezi, hogy a magyar megkeresésekre magyarul feleljen, a kúria hivatalos latin nyelvét azonban változatlanul meghagyja. A magyar nyelv ügyét szolgálták az 1808. évi országgyűlés múzeumi s az 1825. évi országgyűlés akadémiai törvényei, különösen azonban az 1830. évi VIII. tc., amely nem csupán a közigazgatási és bírói felsőbb hatóságok hivatalos nyelvét tette a magyart, hanem azt is kimondta, hogy közhivatalnoki pályára csupán magyarul tudók léphessenek, s ügyvédi vizsgára is csak magyarul tudók bocsáttassanak, a katonai hatóságok pedig tartozzanak magyar beadványokat is elfogadni.

A magyar nyelv ügye az 1832–36. évi országgyűlés legelső tárgyainak egyike volt, eredményt azonban csupán hosszas harcok árán az országgyűlés végén sikerült elérni. 1832. december 28-án írja Kölcsey Ferenc, hogy a kerületi ülésben azon tanácskoztak, hogy a magyar nyelv ügyében mit fognak tenni, s ezzel kapcsolatosan rámutat a túlzók hangulatára: *„Egyébiránt magyar nyelvünket a világ négy sarkáig kívánták terjesztetni s néhány kevesek hajlandók lettek volna, hogy az 1805. IV. tc. ellenéret mindjárt magyarul írjuk a felterjesztést is.”* Végzéseképpen felkérték a főrendeket, hogy magyarul írjanak át hozzájuk, az uralkodóhoz pedig feliratot terveztek a feliratok és törvények magyar szerkezete tárgyában. A követeknél könnyen átmentek ezek az indítványok, de nem így a főrendeknél. Lelkes pártfogókban nem volt hiány, gróf Esterházy Mihály, gróf Károlyi György, báró Wesselényi Miklós és gróf Széchenyi István a követek értelmében szóltak, a többség azonban másképp határozott, a kívánt

magyar átiratokhoz hozzájárultak, de elutasították a feliratokra és törvényekre nézve kifejezett kívánságokat.

Kölcsey Ferenc maró gúnnyal bírálta a főrendi határozatot naplójában: *„Méltóságos uram, mi ez? Negyvenhárom év óta küzdünk, a nyelven történt igazságtalanság orvoslásáért s még mindig csak parányi cseppenként kapjuk a gyógyszert, mintha az a molukki szigetekről, tengeren keresztül, angol hajókon hozatnék.”* Ugyanilyen szellemű Tolna megye 1833. március 5-én kelt követi utasítása, *„mely szerint ott az időpont, melyben a nemzeti nyelv, a hosszas 43 évi fárasztó lépcsőztetés után, már a rég óhajtott fokra emeltesse, mert félő különben, hogy a tárgyalt cél káros vesztegléssel ismét messze jövődre leend eltaszítva, ha nem kockáztatva”,* s a főrendekkel szemben hasztalan a követek kitartása, nem érnek cél, a tárgyalások lezserítják a nyelv ügyét a napirendről.

Hosszú szünet után Bezerédj támasztja fel a magyar nyelv ügyét az országgyűlésen, midőn V. Ferdinánd trónra lépését alkalmul akarta felhasználni, hogy a magyar nyelvet jogaiba iktassa, amint erre az 1835. március 24-én kelt megyei utasítás is felhívta. Indítványt készített, hogy az új uralkodóhoz intézendő első felírást magyar nyelven szerkesszék meg, s e változást részben a fejedelem személye iránti bizalommal, részben pedig az alkalom ünnepélyességével és a szívből fakadt érzésekkel, melyek csupán anyai nyelven tolmácsolhatóak, indokolja. Össze is jöttek értekezletre, hogy az indítványról tanácskozzanak, de szomorúan kellett megállapítani, hogy mindössze 6-7 vele egyformán gondolkodó követre számíthat, s indítványát elejtette. Az indítvány elejtésére a részvédtlenség kívül az is indította, hogy az 1805. évi IV. törvénycikket nem tartotta az indítványra nézve kedvezőnek.

Indítványának sorsa azonban nem csüggesztette el, nem mondott le megvalósításáról, hanem csupán jobb időkre halasztotta. Bezerédj lelkes kiállítását a magyar nyelv mellett Tolna megye szellemét dicséri, amely 1832. november 6-án kelt követi utasításában e tárgyra különösen felhívta követi figyelmét. Azt kívánta Tolna megye, hogy *„a magyar nyelv mind azokon túl, a mik divatoztatására nézve eddig rendeltettek és történtek, továbbá tanítói, közigazgatási és országgyűlési nyelvnek is határozatván, azon irattassanak ezután a törvények, kirekesztőleg csak az találjon helyt a közigazgatás minden ágazatjaiban és a növendékek, a tanulók az első és zsenge ismeretekben úgy, mint a legmélyebb tudományokban csak azon oktattassanak, és semmi el ne mulasztassék, a mi a magyar nyelv telhető emelésére és terjesztésére szolgálhat.”*

A sérelmek tárgyalása során merült fel újra a magyar nyelv ügye, s ez alkalommal már a nyilvánosság előtt is tevékeny szerepet vitt Bezerédj. Az 1835. március 27-i kerületi ülés azt vitatta, vajon elegendő-e, ha a magyar nyelv behozása „köt- és legfőbb nemzeti kívánság gyanánt” állítta-

tik fel. Bezerédj nem elégszik meg e megoldással, hanem a leghatározottabban követeli, hogy az összes iskolában a tanítás nyelve a magyar legyen. Követeli ezt nemcsak a hazai nyelv terjesztése, hanem az általános műveltség emelése s a tudományok előmozdítása érdekében is. Indoklása teljesen helytálló: *„Most egy oly nyelven taníttatnak a tudományok, mely mindenkire egyaránt holt, egyaránt idegen. Ki az, a ki sajnosan nem érezné, mely nyomasztó súlylyal fekszenek e miatt intellectualis kifejlődésünkön a deák nyelv bilincsei? a ki nem tud magyarul, a tudományos nevelésben nemcsak nem veszít az által, ha magyar nyelven fognak taníttatni a tudományok, sőt nyer, mert eddig nem anyanyelvén, hanem holt latin nyelven tanult, ezentúl pedig élőnyelven tanuland, a mi minden esetre könnyebb. A ki pedig tud magyarul az végtelenül nyer, ha oly nyelven tanulja a tudományokat, mely nyelv előtte nem idegen.”* Nem bántja egyetlen állampolgár anyanyelvét sem, de a holt latin nyelv helyét a magyar nyelv számára vitatja. A magyar nyelvben hatalmas eszközt lát a hazai tudomány és hazai műveltség emelésére, amire a nemzetnek fejlődése érdekében szüksége van. Magyar tudományt és magyar műveltséget sürget, hogy értéke legyen a nemzetnek a külföld előtt, és a magyar fegyverek dicső emlékét a magyar tudomány és műveltség fénye váltsa fel.

A vallási viták alatt sokan megtagadták elveiket, sok megye mérsékelte utasításait, de Bezerédj és Csapó mindvégig kitartott, Tolna megye is. Tolna megye első követének, Csapó Dánielnek a lakásán tartották a szabadelvű követek bizalmas tanácskozásait, és itt határozták el végül, hogy a kilátástalan vitát félbeszakítják, és a vallási ügy végleges rendezését alkalmasabb időkre halasztják.

A szabadelvű követek diadalmasan kerültek ki a harcból, amelyben az új személynök, gróf Somsich Pongrác állt velük szemben erős táborával. Számuk azonban erősen megcsappant, és komolyan kezdtek foglalkozni azzal a tervvel, hogy az ügyet a napirendről leveszik. A megalkuvók és kételkedők sorában is erősen áll Bezerédj meggyőződése, és nem tudja elhinni, hogy a vallási törvény ügye rosszul áll. Pedig ez volt a valóság, és elvégre is Csapó szállásán tartott értekezleten arról állapotok meg, hogy *„nincs más mód, mint a vallásügyet a maga sérthetetlen állapotában nem letenni, hanem szerencsésebb körülményekig felfüggeszteni”*. E felfüggesztő határozat Bezerédj elképzelése volt, aki megrendülve látta, hogy *„egyszerre mintegy bizalmatlanság – panikus terror – lepte meg az egész corpust”,* s attól tartottak a liberális követek, hogy *„vége – ha még voksra jön ezen kérdésben, minoritásban”* maradnak. A tárgy napirendről való levételének elképzelése azonban erősen tért hódított, és elképzelés ellen csak kevesen mertek állást foglalni a bizalmas értekezleten, utóbb pedig Bezerédj egyedül maradt Csapóval. Ezen álláspontra az bírta a tolnai követeket, hogy a levételt nem tartották jobbnak a rossz törvény-

nél, és a vallási tárgyban nemcsak „a vallásos, de a polgári szabadság és önállás” biztosítását is látták, amely első rendű nemzeti érdek. „A polgári szabadság kútfeje a lelki szabadság és ha ezt elnyomjuk, az nem fog létezni” – írta 1833. július 22-én Sztankovánszkynak Bezerédj. E körülmények hatása alapján hozták az említett határozatot, amely a tolnai követek hatása alatt módosult úgy, hogy a követek kérték a tárgyat „ezúttal felfüggeszteni”.

A magyar országgyűlés legnagyobb fegyvere a kormánnyal szemben az adómegajánlás joga volt, amit az ellenzék igyekezett az 1832–36. évi országgyűlés végső szakaszában is kihasználni. Ez alkalommal nem csupán a sérelmek orvoslására helyezték a hangsúlyt, hanem az adóösszeg leszállítását és az adómegszavazásnak csak három évre való érvényességét követelték. Az adóösszeg leszállításának méltó okául az adózó nép szegénysége szolgált, az adómegajánlás korlátozása pedig az országgyűlés törvényszerű összehívásának biztosítását célozta. Az 1836. március 21-i kerületi ülésen a liberális követek kénytelenek voltak ebben az ügyben kemény harcot vívni a kormánypárttal. A szabadelvű szónokok között volt Bezerédj is, ki az adózó nép nyomorára hivatkozva a magasabb adót nem volt hajlandó megszavazni.

Bezerédj István és követtársa, Jeszenszky János felfogása az adó kérdésében teljesen ellentétes volt. Bezerédj a liberális ellenzékkel tartott, Jeszenszky pedig a kormány érdekeit képviselte. Jeszenszky már 1836. február 21-én a következőket írta Csapónak: „Az adó elhatározása kérdésében is, mihent szóba jön, beléereszkedünk. Mindezekre nézve tsak azt sajnálom, hogy Pistával egy értelemben nem lehetek és se ő engem, se én őtet nem kapacitálhatom, és így aligha egymást nem elidáljuk.” Jeszenszky álláspontját azzal indokolta, hogy véleménye szerint minden újabb indítvány és nehézség insequentitát tartalmaz, és ellentétben áll a megyei utasításokkal. Nem habozott kijelenteni, hogy ha a megyei közgyűlésen meggyőződéssel ellenkező végzéseket hoznának, kénytelen lenne követi megbízatásáról lemondani. Jeszenszkyt elhatározásában a nádor is megerősítette, aki február 23-án este magához kérette, és előadta neki, hogy az ország javára lesz, ha a nemzet a kormány iránti kívánságaiban mérsékletet tanúsít, és nem támaszt új nehézségeket, hanem a kész munkálatokat felterjeszti és az adót megajánlja.

A tolnai követek közti ellentétek természetesen élénk feltűnést keltettek az országgyűlésen. A figyelmet különösen az keltette fel, hogy a kerületi ülés alatt helyüket elhagyva az ablakban vitatkoztak, és Bezerédj az ülés után azonnal hazautazott Tolna megyébe, amiből sokan arra következtettek, hogy új utasítást szeretne ebben az ügyben. Úgy látszik, hogy ez volt Jeszenszky felfogása is, és igazában bízva Csapót és Bezerédjt a nagy többségre való hivatkozással igyekezett rábírní, hogy

mondjanak le a kilátástalan küzdelemről. Terve azonban nem sikerült, és amikor a március 24-i országos ülésben az adóügyben Bezerédj nyilatkozata szerint a magyar országgyűlés nem a követek vagy megbízóik zsebére, de „azon szegény adózó népnek rovására teszi az ajánlást, mely oly sokat ad, tesz és oly kevésben részesül, s melynek alkalmatossága nincs szavát felemelni e helyen tehetségéről szólani s terheltetéséről panaszkodni”. Hivatkozik az adófizetés szomorú eredményeire: 10 év előtt törölték az összes régi tartozást, és a legszigorúbb végrehajtási rendszer ellenére is évről évre emelkedik az adóhátralék. „Illúsióban lenni mindig bajos, de pénz dolgában éppen nevetség és illúsióra alapítani a közszükség pótlását valóban csodálatos finánts systéma.” Majd áttért a kormánypolitika bírálatára, és a kormánypolitika hibáiból azt törekszik kimutatni, hogy e politika érdekében lehetetlen a közterheket növelni. A királyi válasz ígéreteit nem tarja komolyaknak, mert a gyakorlatban az ellenkező történik: a kormány sem a nép terhein nem könnyít, sem a „közipar és nemzeti vagyonosság gyümölcseit” nem szaporítja. Felsorolta a kormány hibáit: megtagadta az úrbéri V. cikkely szentesítését, ami a népnek tulajdont és ezzel „vagyon és kettőztetett ipart” adott volna; 20 év alatt semmit sem tett a külső és belső kereskedelem előmozdítására; nem teremtett intézkedéseket, amelyek a nemzeti hitel emelésére szolgáltak volna, nem enyhítette a súlyos vámrendszert, és nem szállította le a só árát. Egy szóval semmit sem tett a kormány, ami bizalmat kelthetne a nemzetben, tehát ígéreteit sem lehet komolyan venni. De igazolni sem tudja a kormány az adóemelés szükségességét, mert a katonatartás, amire hivatkozott, önmagában nem lehet az állam célja. „A temérdek fegyveres erő tartásában áll-e a status célja? ezért jöttek-e társaságba az emberek? az e suprema rei publicae ratio, mely mellett minden egyébnek hallgatnia kell? Ezért kell-e népek szájából az utolsó falatot kivenni, hogy a katonaság oly dicső tetteket kövessen el, minőt Olaszországban, Krakkóban elkövetett. A katonatartás systémájának vesszük áldozatul népünket, azon systémának, melyért Európa máris oly keservesen meglakolt s melynek következései naponként rémítőbb alakban jelentgetik magokat.” Nem azért tagadja meg a magasabb adót, mert a kormánnyal szembe akar szállni, hanem azért, mert az adót oly célra fordítja a kormány, amelyet az állam rendeltetésével ellenkezőnek lát. Nem a kiváltságos osztály képviselőjeként beszél, aki az adómegajánlás fegyverével a saját osztályosait védi, hanem a nép milliói nevében emeli fel szavát, amelynek javát és boldogságát akarja előmozdítani. Nem tagadná meg az adót, ha az a hazai gazdasági viszonyok javítását célzó intézkedésekre volna szánva, de a katonatartást nem tartja az adóemelésre elegendő indoknak. Szándékai nemesek s a felfogásának védelmére felhozott érvek teljesen helytállóak.

Ezzel szemben Jeszenszky álláspontja igazán szegényes, mert arra támaszkodott, hogy az 1835. szeptember 1-jén kelt megyei utasítás meg-

engedte az 1830. évi adóösszeg megajánlását, és minthogy a kerületi ülésben már ilyen értelemben nyilatkozott, az országos ülésben sem állhat el ettől. Bezerédj sokkal mélyebben fekvő indítóokok vezették elhatározásában, nem adhatta fel álláspontját, és a két tolnai követ egymás ellen szavazott.

Bezerédj és a liberális ellenzék álláspontja elbukott a kormánypárti megyékkal szemben, és 1836. március 24-én Bezerédj szomorúan írta Csapónak: *„Sokat és fontosat vesztenk a sommának kivált ily móddali feladásával.”* A vereséget csak az enyhítette, hogy nem a kormány által kívánt magasabb adót szavazták meg, hanem az 1830. évi adóösszeget.

Az adó összegének megajánlása után az ellenzék és Bezerédj folytatták a harcot, és az adómegajánlás időbeli korlátozásának elvét törekedtek megmenteni. 1836. március 21-én írta Sztankoványzkynek: *„Szomorú volna, ha Tolna, mely 1831-ben az első egész országban szólalt fel energice az adó terminusa iránt, mely ezt pozitív instructióban vitatá, és ezen országgyűlésen nem egyszer buzditá e tárgyban a más vármegyéket, most elállana a zászlótól, melyet majdnem ő tűzött ki.”* Bezerédj ebben a kérdésben is híven képviselte az 1832. november 6-án kelt megyei utasítást, amely határozottan kijelenti, hogy *„törvény alkottassék, mely szerint a közadó mindenkor csak meghatározott időre ajánlatván az országgyűlésen, ezenkívül és azon túl a törvényhatóságok azt meg ne adhassák Bezerédj és követtársa, Jeszenszky között e kérdésben is nézeteltérés volt, mert Jeszenszky az időbeli korlátozást sem volt hajlandó megszavazni. Ezt az ellentétet Bezerédj Csapóval is ismertette 1836. március 24-i levelében, és arra kérte, hogy az ellenzék felfogásának megfelelő utasítást küldjön. Csapó ugyan mérsékelni törekedett a két tolnai követ közötti ellentéteket, lelkében azonban egyetért Bezerédjvel, és az utasítást Bezerédj felfogásának megfelelően készítteti el. Tolna megye tekintélye nagy volt az országgyűlésen, és ezért az új utasítás nagy hatást gyakorolt a követekre. Jeszenszkyt pedig fájdalmasan érintette a megye állásfoglalása, és 1836. április 30-án a következőket írta Csapónak: *„Nem titkolhatom, hogy azt fájdalmas érzéssel vettem, mert az által tett kijelentésemre tekintve némiképp compromittáltattam.”* Bezerédj viszont teljes elégtételt kapott, mert az utasítás *„tartalma oly világos, hogy bármely erőltetett magyarázat sem csavarhatja ki belőle a non ultrától való ellátást.”**

Az óvatos Jeszenszky mindkét párttól távol tartotta magát, és tartózkodását felesége gyászával mentegette. Látszólag egyetértett a liberális politikusokkal, a valóság azonban az volt, hogy a kormánypárthoz húzott elejétől fogva. Igazolja ezt számos Csapóhoz intézett levele, melyben mérsékletet sürget az utasításokban, és a kormány politikáját megszaltja. Így az erdélyi ügyben 1835. március 30-án ezeket írta: *„Nagyon kíváncsi vagyok az erdélyországi állapotok iránt adandó utasításra, nem*

kétkedem azonban, hogy az is a te bölcs kormányzásod alatt helyes és minden túlzásoktól ment legyen.” Bars megye követének vád alá helyezése alkalmából a kormány azon engedményét, hogy a mai országos ülésbe ezen követ minden legkisebb háborgatás nélkül összeült, a kormány javára írja azzal, hogy a „keserűséget főfokra csigázni nem kívánja”. Az V. Ferdinánd címzés ügyében folytatott vita alatt a kor hibájául tünteti fel „a sok beszédkedvezményt”, és hogy „minden bajusztalan gyerek köztanácskozások helyén disszerű akar”. Ez ügyben határozottan a liberális ellenzék ellen volt, és csak azért engedett Bezerédj álláspontjának, mert „utasításaink is némineműképen az ő nézetei szellemében vagynak”.

1836. február 22-én Bezerédj azt írta Csapónak, hogy Jeszenszky felfogása a liberális ellenzék felfogásával szemben áll a sérelmi politika terén is és a kormánypárti főrendekkel ért egyet. Jeszenszky jó szolgálatait nem hagyta jutalom nélkül a kormány, magas hivatalt kapott. Röviddel az országgyűlés berekesztése után, 1836. május 21-én közölte Csapóval, hogy a királyi táblára bírónak nevezték ki.

Az igazságügyi reformmunkálat alapját az úrbéri munkálathoz hasonlóan az 1790/91. évi LXVII. tc. vetette meg, amely kidolgozására országos bizottságot küldött ki. A bizottsági munkálat nem jelent meg nyomtatásban, pedig hatalmas alkotás volt, és méltóan sorakozott volna az úrbéri munkálat mellé. Az 1832–36. évi országgyűlés az igazságügyi reformmunkálat első részét, ami a Polgári Törvénykönyvet tartalmazta, már kerületi üléseken sem tudták letárgyalni, az úrbéri törvényjavaslat annyira időt és energiát kötött le, hogy erre nem nyílt lehetőség. Az igazságügyi munkálat tárgyalásainak tehát nem volt gyakorlati eredménye, és csak a liberális követek politikai bölcsessége mentett meg belőle egyet s mást.

Az úrbéri munkálatról az igazságügyi munkálatra való átmenetet Csapó Dánielnek Tolna megye nevében az 1833. november 22-i kerületi ülésen előadott indítványa képezte a békebírói intézmény meghonosításáról és a községi bíróságok szervezéséről. Indoklásában kiemeli, hogy ezek az intézmények a népet erkölcsi és polgári művelődésre és emelkedésre készítetik, a hazafiakat pedig alkalmassá teszik, hogy „a polgári társaság igazaiban, kötelességében és áldásában teljesebb mértékkel részesülhessenek”. A községi bíróságot illetőleg különösen azon jó hatást hangsúlyozza, melyet „a felekkel egysorsú és együttélő bíróság” gyakorol. A földesúri bíráskodással szemben Tolna megye nevében kijelentette, hogy azt csak „mint a közhatalom s az igazgatásnak az idő körülállásai szerint a földesurakra bízott részét s ágazatját” tekintette, mely „minden jussértés nélkül a törvényhozó hatalma által mindenkor alkalmaztatható”, tehát minden jogsérelem nélkül visszavonható. Ennek az indítványnak indoklásában mindazon elvek benne foglaltatnak, amelyeket az igaz-

ságügyi munkálat tárgyalása során Bezerédj is ismételten hangoztatott, és így Tolna megye nemességének felfogását tüntetik fel. A törvénykezelési munkálatoknak a bíróságok szervezetéről szóló részéhez Bezerédj először az 1833. december 7-i kerületi ülésen szolt hozzá, és a községi bíróságok behozatalának elvét védte meg. A jobbágyság érdekében szolt, mert *„egyik főérdeke forog fenn azon milliommoknak, kiknek javakról, sorsokról elrendelkezését önbefolyásuk nélkül. a törvény a rendekre bízta”*. Nem tartja megfelelőnek a javaslat azon intézkedését, hogy *„a földesúr a maga emberét rendelje azon községek törvényszéki előlölőjévé”*, mert ez elvenné a törvényszék tagjai között szükségszerű egyformaságokat. Legjobbnek tartotta az olyan bíróságokat, amelyek *„a felekkel egysorsú, velük együttélő, állapotjaiknak minden részvételébe s kútforrásaiba avatott”* tagokból állnak, a földesúri érdekeknek megvédelmzésére pedig elegendőnek tartotta a kijelölési jog meghagyását. A kinevezett bíróval szemben bizalmatlansággal viseltetnék a község, és bírótársainak békés együttműködése sem lenne biztosítva. Sürgette végül a községi bíróságok szervezetének teljes kiépítését, mert így *„éppen azon bíróságok hagyattak rendelkezés nélkül, melyeknek arra legnagyobb szükségük volt”*.

Csapó nem volt mestere a szónoklatnak, az országgyűlésen legalább nem mutatkozott ilyennek, azonban társadalmi téren annál jelentősebb szerepet vitt, és a politikai áramlatok irányításában az országgyűlés alatt tevékenyen részt vett Jeszenszky egészen más egyéniség volt, sem Csapó társadalmi szerepét nem töltötte be, sem liberális felfogásában nem osztozott teljesen. Kétségtelenül volt érzéke a liberális politika iránt, és Tolna megye szabadelvű légkörében őt is e szellem töltötte be, az országgyűlésen azonban lassan-lassan megváltozott.

Titkosrendőri jellemzése szerint az 1830-as országgyűlésen: *„I. alispán, 70 év felett (52), ág. ev., mind jogi, mind közigazgatási tudása van, szeretik a vármegyében, ahol börtön foglyait munkával és a büntetettek különválasztásával a lehető legjobban és legcélszerűbben kezelte. Jó híre van és jómódú. Jelen 1830. országgyűlésen bár az ellenzékhez tartozott és látogatta gr. Károlyi György és Czindery klubjait, de nyilvánosan tartott beszédeiben sohasem az ifjúság kegyeit egyéb sikert hajhászott, hanem sokkal inkább félelem nélkül azok csíntalanságai ellen nyilatkozott. Az 1792. évi koronázási diplomára azzal a kéréssel szavazott, hogy az 1791:III. tc. hozzá legyen adva, miszerint 6 hónappal az uralkodó halála után országgyűlést kell tartani. A IX. 24-ei felséges leiratra a köszönő feliratot helyeselte, de egy országgyűlési bizottságot akart a (koronatartományok) bekebelezéssel kapcsolatban. Egyébként nagyon mellette volt a magyar nyelv terjesztésének és a magyar nyelvű bizottsága jelenségeknek, miközben azt a nézetét tette ismertté, hogy hasonlóan az osztrákokhoz és az olaszokhoz a magyarok is a nemzeti nyelvükön írassák meg kívánságaikat ő cs. kir. Felségéhez és így*

terjeszthessék elő. Az újonckérdésben a vármegyék szorongattatása miatt, a hátralékos adók miatt, az oly sok munkáskéz elvonása miatt, az előző szűk esztendő miatt stb. csak 28 000 embert ajánlott meg. A cirkuláció (magyar tisztek a magyar ezredekben) kérdésében azonban a békési követek, br. Rudnyánszky mellett szavazott teljes lendülettel. A kir. javaslatok 4. pontjánál ő akarta, hogy egy országgyűlés alatt a kir. kúria részéről a polgári pereket is felülvizsgálat alá lehessen venni. Szerették és tisztelték, de nem volt befolyása. A jobb oldalhoz tartozott.”

Halála után Garay János versben búcsúztatta, Garayt egyébként haláláig támogatta anyagilag és erkölcsileg is, amiért hálából Garay pécsi diák korában hozzá intézte az „Emlékezet” című versét. A „Csatár” című eposzát is neki ajánlotta. Ennek költségeit Garay tudta nélkül Csapó fedezte.

Közpályája: 1800-ban a Tolna megyei nemesi felkelők lovas századának másodfőhadnagya. 1805-ben a tolnai nemesi felkelő sereg lovasszázadának századosa, másodkapitánya. 1808-ig volt becsületbeli ügyész és azzal összekapcsolt „Házasságbéli pártfogó”. 1809-ben a helytartótanács elrendelte a „nemtelenek” összeírását, ennek felügyelőbiztososa a földvári járásban Csapó Dániel. 1810-ben a főispán kinevezte a „Ló tenyésztésre felvigyázóvá”. 1811-ben az insurgenseket ellátó bizottság tagja. 1812-ben megbízza a közgyűlés a Sárvíz ásásán dolgozó munkások bérének megállapításával. 1812. augusztus 10-én Majláth György főispáni beiktatásán kinevezték táblabírónak. 1813. április 28-i tisztújításon a földvári járás főszolgabírójának jelölték, de nem választották meg. 1815-ben a megyei nemesség képviselőjében kiküldik a nádor feleségének Budára való bevonulási ünnepségére. 1818-ban egy nemesi házassági bontóperben szerepel. 1819-ben a Daróczy árvák tutora lesz. 1825. évi országgyűlési követutasításokat elkészítő bizottság tagja. 1827. október 22. – 1836 között Tolna vármegye I. alispánja. 1830-ban Zichy Ferenc királyi biztos kinevezte a Kaposi regulationalis munkára ügyelő kiküldöttség elölülőjévé. 1831-ben az országos küldöttség által készített munkák vizsgálatára kiküldött megyei bizottság elnöke, valamint az elhunyt Kápolnay Antal testamentumának végrehajtója. Az 1832. évi országgyűlési követutasításokat készítő bizottság elnöke. 1832–36-ban az országgyűlési ifjak szervezetének támogatója Pozsonyban, 1839. március 17-én az OMGE másodelnöke lett. Az 1839. évi követválasztások alkalmával ötezer forintot adományozott pártcélokra, a szabadelvű párt vezéralakja.

Marsalkó-Papp Helga

Sorsfeladatunk: a kultúra

A nő mint energia

2023-ban a Pozitív Nők Napja elnevezésű rendezvény volt hivatott tovább vinni a tradíciót és ünnepelni a nőket március 8-án a Csengey Dénes Kulturális Központban. Akkor Csehóczy Margit, Elekné Csollány Éva, Juhász Luca, Nagy Zsuzsi, Szabó Sára, Szép Zsóka és Takács Éva által készített fotók elvarázsoltak mindenkit. A megnyitót rendhagyó módon nem a kiállítóterembe álmodták meg, hanem az előtérben. A megnyitón bebizonyosodott, hogy jól döntöttek, hiszen nagyon sok érdeklődő jött el a kiállításra és a köré szervezett programokra.

A kiállítás alap gondolata idén is Kudorné Szanyi Katalin és Tibai Eszter fejében született meg. Az elképzeléssel ismét a Csengey Dénes Kulturális Központba fordultak, ahol tárt karokkal várták őket. Az elképzelés tökéletesen beleillett az – akkor már szervezés fázisában levő – Paksi Tavasz Fesztivál imázsába.

A 2024-es esztendőben sem szeretnénk elszakadni a hagyománytól, és tovább visszük a nagy sikerű nőnap kiállítását: Nyolc nő: A jelen és a jövő címmel. Ezúttal két, látszólag egymástól messze álló generáció 4-4 alkotója mutatkozik be egyszerre térben és időben.

Miután a tavaszi fesztivál ünnepélyesen kezdetét veszi, Szabó Péter Paks város polgármesterének jelenlétében, a Nyolc nő nőnap kiállítás veszi át a főszerepet. A megnyitón jelen lesz a kiállítás védnöke, Sziklai Mariann, az MVM Paksi Atomerőmű Zrt. gazdasági igazgatója és Lovásziné Anna, az Atomerőmű Nyugdíjasklub Egyesület kultúrfelelőse. A műsorban hallhatunk vidám tavaszi dalsokrot a Virág Kórus (II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola növendékei) és a Városi Nyugdíjasklub kórusának előadásában. A megnyitón közreműködik Tibai Eszter vers- és prózaválogatásával.

A nőnap program keretén belül az érdeklődők részt vehetnek szépségápolási, egészségmegőrző előadásokon, gyönyörködhetnek a színek, formák, stílusok harmóniájában, és felfrissülhetnek egy-egy szépészeti kezelés segítségével.

Sorsfeladatunk: a kultúra

A közelgő Paksi Tavaszi Fesztivál színes és változatos kikapcsolódással kecsegtet az érdeklődők számára: 10 nap, több mint 40 programelem várja a kulturális központban mindazokat, akik részesei kívánnak lenni az eseménysorozatnak. Kínál a program könnyedebb szórakozást és

gondolatébresztő beszélgetéseket, gyarapítja tudásunkat, bővíti ismereteinket, melletti szívünket és lelkünket. Az események egyaránt szólnak férfiak és nőknek, gyermeknek, fiatal felnőtteknek és idősnek. Mindenki megtalálhatja benne az értéket, a gyarapodást és a kikapcsolódást. A fesztivál híven kívánja tükrözni a kulturális központ küldetését, hogy értékkel és kultúrával töltsen meg a paksi és környékbeli lakosság mindennapjait, hiszen az igényes szórakozásra – az évek tapasztalata alapján – nagy szüksége van minden korosztálynak. Ezt

a hiányérzetet próbálja évről évre egyre változatosabban, kreatív módon csökkenteni a kulturális szférában tevékenykedő összes intézmény, egyesület, civil szervezet. Az célunk és érdekünk azonos, hiszen a kultúra közös ügyünk! Számptalan program, városi rendezvény alkalmával dolgoztak össze Paks kulturális nevelésért felelős szervezetei, és ez a jövőben is így lesz! Együtt alapozhatjuk meg a felnövekvő generáció értékrendjét, és az általunk életre hívott programokkal támogatjuk leginkább fejlődésüket ezen a területen.

A megkezdett úton...

A Csengey Dénes Kulturális Központ és a vele szoros együttműködésben álló intézmények, egyesületek, csoportok és egyének egy olyan bázist alkotnak, amely gyarapítani tudja a város kulturális értékeit. Az irány világos, a cél tiszta! Az út, amelyre ráléptünk nem mindig könnyű, de kellő elszántsággal, támogató háttérrel és megfelelő partnerekkel járható! Igyekszünk ápolni a hagyományokat, de nem félünk innovatívan megfogni egy-egy ötletet. Programokkal felelünk a felmerülő igényekre, így kívánjuk szolgálni városunk és a benne élők érdekeit. A kulturális, irodalmi és szórakoztató produkciók mellett teret kapnak sport- és szabadidős tevékenységek is. Támogatjuk a helyi művészeket, alkotókat, értékeket. Színvonalas szabadtéri programokat kínálunk, és méltóképpen adózunk országunk, történelmünk és városunk jeles napjai előtt!

Bízok benne, hogy munkánk nem lesz hasztalan, és sok rendezvényen találkozhatunk személyesen is!

Wollner Pál

Vass György emlékkiállítás nyílt a Paksi Városi Múzeumban

Gazdag-Fejes Margit történész-művészettörténész nyitotta meg Vass György szobrászművész (Szekszárd, 1948. február 19. – Paks, 2013. december 4.) halálának tizedik évfordulójára rendezett kiállítást a Paksi Városi Múzeumban, 2023. december 14-én.

Emlékét több mint tíz kiállítás és díjak, öt köztéri alkotás őrzi.

Visszhang címmel Vass György alkotásaiból nyílt emlékkiállítás a Paksi Városi Múzeumban. Vass György a helyi építészet és a művészet területén, valamint a lussoumi romkert építése kapcsán is kiemelkedőt alkotott. Munkásságát helyi értéként tartja nyilván a Települési Értéktár-bizottság.

Gazdag-Fejes Margit történész-művészettörténész megnyitón elhangzott beszéde:

Vass György emlékkiállítása

„A fával való találkozás kapcsolatot jelent számomra” – vallotta Vass György szobrászművész, aki az itt megjelentekkel is valamilyen kapcsolatban állt: legyen szó családi, baráti, munkatársi, alkotói, ismerősi kapcsolatból.

Az alkotás vajúdás, még akkor is, ha azt tartotta, hogy „a képzőművészet ismerete és szeretete, ennek élményszerű művelése eredendően, születésünktől kezdődően, mint az ősemberekben is megvolt, bennünk van”. Magát az alkotást egy feszült állapot előzte meg, elvonult, és csak ült,

üveges tekintettel, „ott volt velünk, de mégsem” – emlékeznek vissza rá szerettei.

„Ma szobrász vagyok. Ez kettőnk kapcsolata az anyaggal, ami-
ben – ha egyetértünk – értelmes plasztika lesz, ha nem, meddő
kísérlet. Kívülállónak nehéz erről beszélni, mert ha egy szobrász
sokat beszél, az már író. Állsz a fa vagy kő előtt, és nézitek egy-
mást, mit akarsz te, és mit az anyag? Ki kit fog megerősokolni?
Van-e lehetőség, hogy együtt csináljátok? Az első vésőnyomig
ez a kérdés, de odáig el kell jutni. A döntés pillanata ez, amikor
már együtt vagyunk, és mindketten tudjuk, hogy „Mi” leszünk.
A kételyek időszaka, ami egyre nehezebb, mert megtanulod
tisztelni az anyagot, és az anyag elfogad. Élővé válik, mint volt,
ezt az igényét és létét vissza kell adni” – fogalmazta meg ars
poeticáját.

A felhasznált fák nagy részét ismerte, mert azok jártában-kel-
tében megszólították, és amikor kivágásra kerültek, ő az anya-
giakat figyelmen kívül hagyva megmentette, új jelentést, új tudatot
adva nekik.

Műszaki ember volt, mérnöki pontossággal mindent megszerkesztett,
rajzait addig javította míg tökéletesen
megfeleltek a célnak. Szobraitól számta-
lan vázlat készült, de elképzelései, ötletei
közül nem mindegyik valósult meg. Ennek
oka a hiányos anyagi forrásokban, vala-
mint a támogatottságnélküliségben rejlik.

Művészi pályája rajzolással, festéssel
kezdődött, tehetségét Molnár M. György,
Mócsi festőművész, rajztanára ismerte fel,
akivel szívesen festegetett együtt gyer-
mekkorában, tejeskannával hordva a vizet
a faddi Duna-partra. Az ő javaslatára 1970-
ben tagja lett a Tolna Megyei Képzőművé-
zeti Stúdióknak mint festő, majd 1971-től

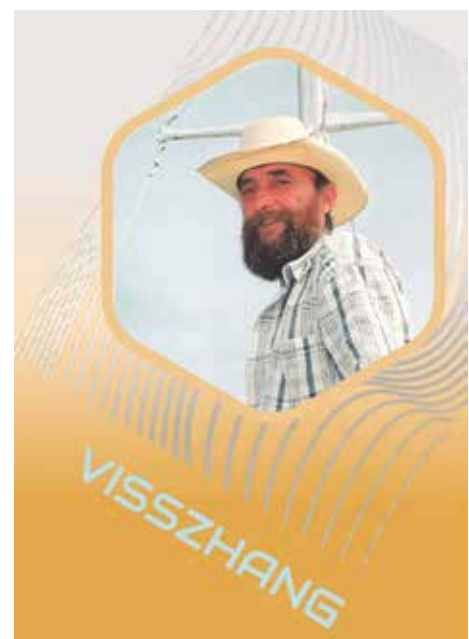
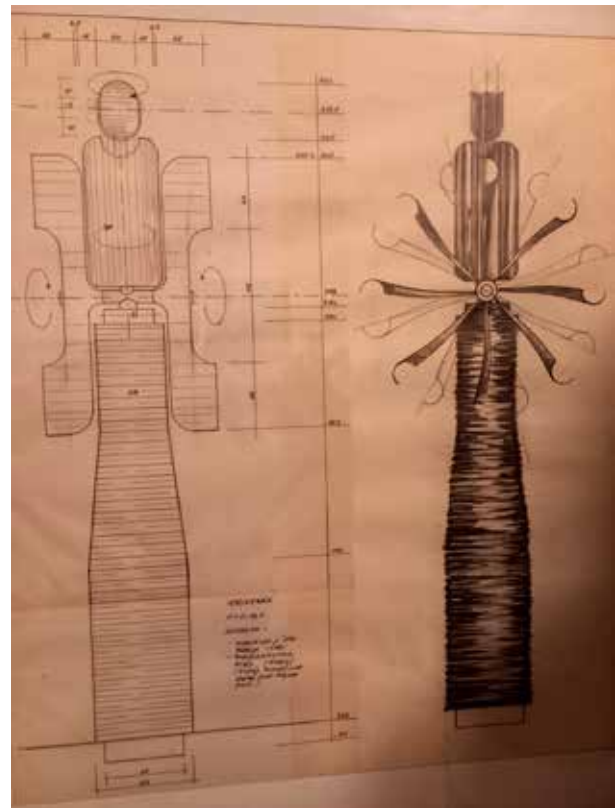
mint szobrász állított ki. Először fával, majd kővel és fémmel dolgozott.
Ezek nem szakaszolhatók, hanem adják magukat – fogalmazta meg egy
2010-ben a Paksi Hírnöknek adott riportjában. „Én formában gondolko-
dom, nálam nem az anyag a meghatározó. Minden formának megvan
az anyaga, amiben leginkább előjön. Nem mindegy, hogy ugyanazt
a formát fába, kőbe, fémbe mutatod be, más a hatása.”

A 70-es, 80-as évek közepéig tartó időintervallum rendkívül termékeny,
kiállításokban és díjakban gazdag időszak volt számára. Civilben is „al-

kotott”, dolgozott a paks-faddi, majd a szekszárd-paksi víztársulatnál, a paksi városi tanácsnál, a költségvetési üzemnél különféle beosztásokban mint tervező, kivitelező, műszaki előadó, osztályvezető, 1996-tól a Paksi Polgármesteri Hivatal Vagyongazdálkodási Osztályának főmunkatársa volt. „Egy várossal foglalkozni csodálatos dolog, Én minden városban azt tartom értéknek, ahol folytatják következetesen a múltat. Onnan táplálkozik, arra épül, és azt folytatva válik újjá” – valotta munkája során, amely városépítészeti szempontból is kiemelkedő.

Alkotásainak tematikáját tekintve elsődleges szerepet kap a kapcsolat mint örökérvényű téma megjelenítése. A férfi-nő közötti kapcsolat a legtöbb szobron visszaköszön. Ez egy egyenrangú, biztos alapra épülő, egymást kiegészítő interakció. Két családot alapított, amelyek ugyanolyan hangsúllyal bírtak számára. Egyforma magas, egymásba rajta keresztül kapcsolódó szobor. A saját családjának közösségbe elfoglalt helye, az ő családon belüli helye is szerepet játszhatott az egységhez mint témához való viszonyulásában. Édesanyja első férjét elveszítette a háborúban, de mivel nem nyilvánították halottá, az édesapja nem vehette feleségül az édesanyját. A törvényes házasság kimondásáig a művész társai sokáig „zabigyereknek” csúfolták, és gyakran bántották.

Szobrai nonfiguratívak. 1997-ben a Paksi Hírnöknek adott interjúban a következőképpen nyilatkozott: „Jómagam is figurális szobrásznak

indultam, s nonfiguratív lettem. Úgy gondolom, hogy a leegyszerűsített forma, a leegyszerűsített gondolat komoly kihívást jelent minden szobrásznak."

Vass Napsugár,
Vassné Skerlanitz Katalin és
Dickerson-Vass Virág

A formák nem önmagukban léteznek, hanem egymáshoz kapcsolódnak, akár csak az anyagok és a színek. Jól megfér egymás mellett a fa és a fém, a kő és a fém, tökéletesen kiegészíti egymást a fehér és fekete. Az aranyló gömb mint a tökéletesség, teljesség szimbóluma is jelen van alkotásaiban. A fém hidegségét tompítják a szépen megmunkált fafaragványok. Alkotásaiban van valami ősi, ősi akárcsak a faragás művészete. A fa iránti vonzódása feltehetően apai ágon öröklődött, ugyanis ők Erdélyből származtak, és volt közöttük olyan is, aki szívesen faragott.

Emberként és művészként is öntörvényű volt, művészetében mindig az egyediségre törekedett, és csak ön maga elvárásainak eleget téve alkotott, soha nem került ki egyetlen szobor sem a keze alól, mert valaki azt akarta.

Egyetlen cél mozgatta: megmaradni, nyomot hagyni a világban... Sikert, ahogy ez a kiállítás is bizonyítja.

Kérem, nézzék, értsék, érezzék és fogadják sok szeretettel alkotásait!

Kiállításai:

- 1971: Szekszárd, Babits Mihály Megyei Művelődési Központ
- 1973: Nemzetközi Amatőr Drezda Díj, Drezda
- 1975: Szekszárd, Babits Mihály Megyei Művelődési Központ
- 1976: Szekszárd, Babits Mihály Megyei Művelődési Központ
- 1976: Szekszárdi Műszergyár
- 1980: Paksi Közművelődési Intézmények Igazgatósága, Paks, Marx tér 2.
- 1980: Paksi Atomerőmű Vállalat
- 1984: Babits Mihály Művelődési Központ, Szekszárd
- É. n. Paks: Stúdiókiállítás az SZTK előtti parkban
- 1998: Paks, Csengey Dénes Kulturális Központ
- 2004: Paks Város Önkormányzata
- Egyéb helyszínek: Pécs, Tokaj, Szombathely, Szolnok, Drezda

Díjak:

- Pécs – országos díj
- Budapest, Ernst Múzeum – nemzetközi díj
- Szombathely – Savaria-díj
- Budapest XII. kerület – nívódíj
- Tokaj – nívódíj, többször ösztöndíj
- 1974: „25 éves a Művelődési Ház Mozgalom” pályázat: I. díj – Szekszárd
- 1975: Tolna Megyei KISZ Bizottság Képzőművészeti Ösztöndíj
- 1979: Paks: Kiváló társadalmi munkás díj
- 1998: Bölcske községért elismerő jelvény
- 2002: Budapest – Emléklap a dunai árvíz elleni védekezésben tanúsított helytállásért

(Ismert) Köztéri alkotásai:

- Extenzív forma (1980, Paks, Dózsa Gy. u. és Kossuth L. u. sarok)
- Szökőkút (1980, Paks, Lengyel–magyar barátság park)
- Dr. Soproni Sándor Római Kori Kőtár, Bölcske (1996, Bölcske, Paksi u. 3.)
- Életfa (2004, Fadd)
- Hármaskereszt (Dunakömlőd 2016. november 5., Keresztvölgy. A dunakömlődi németek kitelepítésének 70. évfordulója alkalmából.)

Wollner Pál

Vass Napsugár festménykiállítása a Csengeyben

„Napüdvözlet” címmel nyílt első kiállítása Vass Napsugárnak a Csengey Dénes Kulturális Központban 2023. október 5-én.

A tárlaton Vass Napsugár akvarellal készült alkotásait lehetett megtekinteni. A kiállítást Gazdag-Fejes Margit nyitotta meg. Közreműködött Nagy János Afronauta – HandPan művész. A képek november 3-ig voltak tekinthetők meg az intézmény emeleti galériáján.

Gazdag-Fejes Margit megnyitón elhangzott beszéde:

NAPÜDVÖZLET

„A színek mintázata a világegyetem örök kavalkádja, melyben az élet minden szálat átsző. Ahogy a festő ecsete suhan a vásznon, úgy fested meg a színeket a lélek palettáján. Összhangban a színekkel táncol a léted, mint a végtelen égi ragyogás.”

Rabindranath Tagore, talán az egyik leghíresebb indiai költő szavai jutnak eszembe, mikor Sugi festményeit nézem.

Izzanak, forrnak, lecsendesítenek, be- és kifordítanak, teremtenek a színek az itt látható festményeken. Megérintenek. Akaratlanul és szándékosan is magukra vonják a tekintetet, némán, de követelnek. Szelíden, de követelnek. A megannyi női alakban ott van az ember mint test, érzéki mivoltában, mint a Mindenséget óhajtó lélek, mint a gyermek, aki játékoságával, könnyedségével megszólítja a belső gyermeket.

Sugi festészetében benne van a teremtés és a létezés megértési akarás...

Több korszak, több kifejezőmód figyelhető meg, de a lényeg minden egyes képben ugyanaz. Az: ÉN.

Játszik a színekkel, valóságosan táncoltatja azokat. A nagyon színes, motívumokban gazdag képeken kirajzolódik az út, egyfajta spirituális utazás. Ezekben felsejlenek a belső nap sugarai is. Van, ahol a kicsit bizonytalan, önmagát mások elől rejtő ember jelenik meg. Van, ahol a titokzatos, csak sejtető tekintet, de benne van az örök tudás és örökélet körforgása, míg más festményeken

*Végtelen sorminta tapadt a hajamba,
Az Univerzumot szippantom magamba.
Küldetésem van, a jóga útját járom,
Az örök Nirvánát csí mudrában várom.*
Klippel Ágnes

A tündérvilág, a gyermekkor és felnőttkor közötti határ egy áttetsző lepel, bármikor meglibbenheti egy érzés, egy hangulat, és az átjárás szabaddá válik. Az állatos képeken megdöbbenő az azonosulás az ember és állat között. Ezekben a festményeken a vonalvezetés azonos, mintha a kölcsönhatás törvényét olvasnánk képi formában.

A központi figura annak ellenére, hogy teljesen kitölti a teret, nagyon jelen van, mégis szervesen kapcsolódik a háttérhez, mintha annak elemi része lenne. Konkrét motívumi kapcsolat van köztük: legyen az a kintet és a bentet összekötő virágmotívum, vagy a karakter ruháján megjelenő

a magabiztos, önmagát teljes sé g é b e n vállaló nő néz szembe a világgal. De néz, és nemcsak néz, hanem lát is, elsősorban befelé.

A kék szín szentsége nyugodt, harmonikus légkört teremt. A piros és narancs vibráló lüktetését a kék kiegyensúlyozza, legyen az a bőr színe, a háttér színe vagy a haj színe. A nézőre szegeződő tekintet lelkiállapotokat is kifejezhet, de ha abból indulunk ki, hogy a lélek mindig boldog, mert ő az isteni része, akkor ezek a tekintetek a művész világra való reflektálásának lenyomatai.

*Karmom kopott, fülem sebes,
Vágyom rá, hogy így is szeress.
Csillogó macskaszemed örök múzsa,
Kilenc év múlva szüless velem újra.*
Klippel Ágnes

*Csordultig a szívem, szemem is hatalmas,
A lelkem tükre hol Napsugár, hol meg Vass.
Zafír szemeimet sohasem fejtet meg,
Én tudom igazán, legbelül mit érzek.*
Klippel Ágnes

fénypöttyök, amelyek kitöltik a háttérrel, de sorolhatnám még.

A képek és színek nemcsak érzéseket, hanem kérdéseket is előhozhatnak a nézőből. A művész láttat és lát: az embert mint gépet, aminek gépies mivoltát még a gyönyörűen hímezett csipkegallér sem tompítja. Az embert mint spirituális lényt, akinek megnyílik, megnyílhat a harmadik szeme, ha kendő takarja emberi szemét. Az embert, aki felébredt és hazaérkezett a szívébe, melyben kinyílt az ezerszirmú lótuszvirág.

Köszönöm.

Vass Napsugár bemutatkozása

1986 telén láttam meg a napvilágot, sorszerűen ötödikként, ötödikén a sorban, érzékeny és kreatív alkotó családban. Életemben ekkor vettem csírákat a művészetek iránti vonzódás.

Az ecsetet tudatra ébredésem

óta forgatom, de tanítóm kizárólag az élet morajló döngicsélése volt.

Olykor bátran, a világot megváltani akaró szándékkal és lendülettel, máskor pedig csak elveszetten kutattam a nekem kijelölt utat. Középiskola után jelmeztervezést tanultam. Bár a művészeti pályát idővel elhagytam, és számos területen próbáltam ki magam, a festés végigkísérte a mindennapjaimat. Útközben rájöttem, hogy az olaj, az akril simulása a vásznon számomra nem más, mint a bennem dúló érzelmek felszínre kerülése. Kifejezése mindannak, amit szavakban nem lehet elmondani. Így híd vagyok a képeim és önmagam között.

Képeimmel nem kitűnni vágyom, csupán olyan világot teremteni, amiben bármikor biztonságra lelhetek, és csak remélhetem, hogy olykor segíthetek másoknak is menedékre lelteni.

*Színes csipkehajad, mint a szivárvány,
Azt üzeni halkán: Kérlek, figyelj rám!
Nem követel ő, csak egy jelre vár,
Elkap egy tekintet, mielőtt mozdulnál.*

Klippel Ágnes

Klippel Ágnes

Napsugár fénye

NAPSUGÁR FÉNYE ÖRÖK

A női tekintet mindig titokzatos,
Ami tegnap történt, mára már nem fontos.
Két véglet közt rezeg sok agyhullám,
Kemény a Vass, de lágyítja Napsugár.

Rövid az élet, sok mindent még nem tudunk,
De ecsettel kezünkben bárhová eljutunk.
Mindig hitünk szerint jár el a végtelen,
Az élet egy játék, hát ferd át most velem.

Hol domború, hol homorú a mardzsari macska,
Képeink végtelenek, mint az energia.
Ezerszínű tündérvilág a te tükörcéped,
Lenyomatod őrzi megannyi festményed.

Mi összekötők, fénylények vagyunk,
A föld és az ég között így szárnyalunk.
Flow-állapotban, aki fest, az meditál,
Tündérvilágban kibírhatóbb a magány.

Rám helyezted a csodát, a gyógyító hangtálat,
Kirezgett belőlem minden összegyűlt búbánat.
Üssd hát a Vass-ad, de csak lágyan, játssz a handpannel,
Lady Nada belső hangja kíséren ecsettel.

Mindent is a szemnek és mindent is a kéznek,
Képek, miket alkotunk, nekünk sokat érnek.
Szabadság szimbóluma, nem kell hozzá keret,
Univerzum fényével töltik ki a teret.

Ha lehunyod a szemed, önmagad megtalálod,
Lótuszülésben látod meg valódi világod.
Örök lótuszvirágod legyen a szívrózsa,
Rezegjen benned a szeretet, az OM mantra.

Napsugár ereje lágyítja a Vass-at,
A szem mint lélek tükre ontja az igazat.
Egy biztos állomás az állandó változás,
Míg Veled jógázok, nem lesz elmacskásodás.

Megint fogy a festék, megint kopnak vásznak,
A színek, az árnyak egymásba másznak.
Végtelen mezőben ugyanazokat a köröket járjuk,
Hány ászana kell még, hogy magunkra találjunk?

Végtelen cselekvések halmaza a lét,
Az Univerzum egy nagy holografikus tér.
Akárhányfelé töröd a képet,
A rész is tartalmazza az egészet.

Nem kellene ide a fölösleges körök,
Mert Napsugár fénye az tényleg örök,
Fejet hajtok előtted, bemázoltad a teret,
Namaste! Namaste! Köszönet Neked!

Lovásziné Anna

Marika mandalája

MARIKA MANDALÁJA
Színek formák vonalak

Megnyitó:
 2024. január 18.
 16:00 óra

Helyszín:
 Csengey Dénes
 Kulturális Központ
 Könyvtár - Galéria

“Mikor megöregszel, akkor majd megérted:
 Te vagy a világért, s a világ van érted!
 Tudsz Te emelt fővel, máshoz lehajolni,
 s Te vagy aki szolgál, nem a drága holmi.
 S hidd el, téged szolgál az életben minden.
 Ahol szeretet van, – tudd, – ott hiány nincsen...”
 Aranyosi Ervin

Szeretettel várjuk az érdeklődőket!
 A kiállítás nyitvatartási időben látogatható.

Hoffman Ádámné nyugdíjas pedagógus Marika mandalája – Színek, formák, vonalak címmel rendezte kiállítását a Csengey Dénes Kulturális Központ könyvtárának galériájában 2024 januárjában.

Személyiségére jellemzően nem maradhattak el a lelket simogató, erővel feltöltő költői sorok. A változatos színekben, kézzel festett mandalakepei mellé fehér papírlapon közzétette többek között Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső verseit és Lázár Ervin írását.

A kiállításon megjelent érdeklődők számára Marika kis tájékoztatást adott a mandaláról, a mandalafestésről.

A mandala jelentése: kör. A kozmoszt szimbolizálja, középpontjában a világ közepét.

A mandala mintái, vonalai a középpontból indulnak és kifelé áradnak. A rajzolása, kifestése, elkészítése egyfajta meditatív szertartás. Sok kultúra világszeretete használja a mandalákat mint spirituális gyakorlatot. Többféle mandalátípus létezik, így például gyógyító,

tanító és szerencsehozó is. A mandalafestésben a színek használatának rendkívül nagy a szerepe, tekintve, hogy a színeknek jelentésük van.

Marika készséggel tárta fel, hogy melyik szín mit jelképez, mi a jelentése. A fehér a tisztaság, szűziesség (mint mennyasszonyi ruha), nyugalom, megkönnyebülés és együttérzés színe. A sárga a közhiedelemben az irigység jelképe, valójában a szellemiség és a derű áll mögötte. Még a fogékonyság, az intellektualitás és a barátság is érthető alatta. A fekete komor és lehangoló szín, a gyász, a bánat érzése tapad hozzá. Ugyanakkor a fekete a fehérrel párosítva ünnepélyességet, a fekete a pirossal párosítva szenvedélyt áraszt. Szépek a fekete és sárga, valamint a fekete és zöld kombinációk is. A narancssárga a becsvágyat,

a vitalitást, a megérezést és az önkontrollt jelzi. A piros a vér, a szenvedély és a szerelem, a változás és a hatalom (győzelem), a rettenthetetlen színe. A rózsaszín érzékenységet, örömet, ártatlanságot jelent, és világosságot is (Jézus születése). Az adventi gyertyában is ezért látható. Egyetemes gyógyulás is társul a jelentéséhez. A bíbor a bölcsesség és az emberszeretet, a kék a harmónia, az ellazulás, az elégedettség színe.

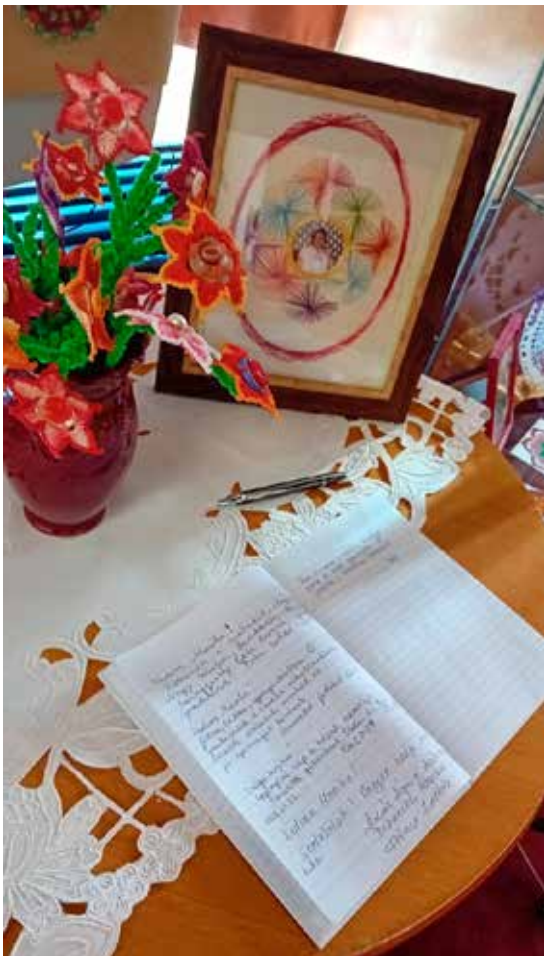
A lila a megtisztulást, a böjti időszakot jelképezi. Gyakori szín a húsvéti terítőkön és püspöki ruhán (püspöklila eredete). Néhány országban a gyász színe. A zöld: nyugalom, bizalom, gyógyulás, növekedés. A barna: tudatos kötődés a környezethez, földközelség, stabilitás. Az ezüst: áradó érzelmek, jólét, természetfölötti képességek. A szürke: a szelídség, szeretet, hűség.

Hogy mikor, miért kezdett mandalákat festeni?

Rendszeresen eljárt egy életmód-tanácsadó előadásaira a Csengey Dénes Kulturális Központba. Egy alkalommal az előadó kinyomtatott mandalamintákat és színezőket hozott a hallgatóinak, és akinek kedve volt, kipróbálhatta a mandalafestést. Marika természetesen azonnal, örömmel kezdett hozzá. Szép csendesen színezgetett, amikor egy rácsodálkozó, őszinte dicséretet kapott egy részt vevő anyuka kislányától: – Nézd, anya, a néni milyen szépen fest! Ez nagyon jólesett neki, fellelkesítette. Amikor pedig az előadás végén az előre nyomtatott mandalákból hazavihettek, néhányat ő is elrakott magának. Azokat otthon kifestette, majd elajándékozta. A kiállításán többen boldogan és büszkén adták hírül, hogy nekik már van mandalájuk Marikától.

Azóta magasabb szintre jutott. Újabb és újabb mandalákkal foglalkozott. Tulajdonképpen mind az univerzumot mutatja be. Ez is vonzó volt számára. Magával ragadta a minták változatossága,

a vonalak kombinációja, a színek hatása. És egy idő után megszületett benne a gondolat, hogy mandalát megmutatja másoknak.

„A lényegét én abban látom, hogy 75 évesen ezt megalkottam, létrehoz-

tam. Kikíváncozott belőlem. Úgy gondolom, hogy mivel hajdan kertés házban, virágok között, természetközeli életem, bizonyára hatottak rám színeikkel, szépségükkel. Később sokat utaztam, láttam tengereket, óceánokat. Megtapasztaltam a kék sokféleségét. Isztambulban a Márvány-tenger ibolyakék színű, az óceán fentről nézve türkizkék, és ahogy mélyül, mindig változik a kék árnyalata. A szivárvány is csodás látvány, meg is festettem mandalán. A kiállításon szinte minden szín jelen van. A fő színek a sárga, a piros, a kék és a zöld. És zömében a meleg színek dominálnak, azaz életörömet, pozitív életszemléletet sugallnak” – mondta Marika a megnyitót követően.

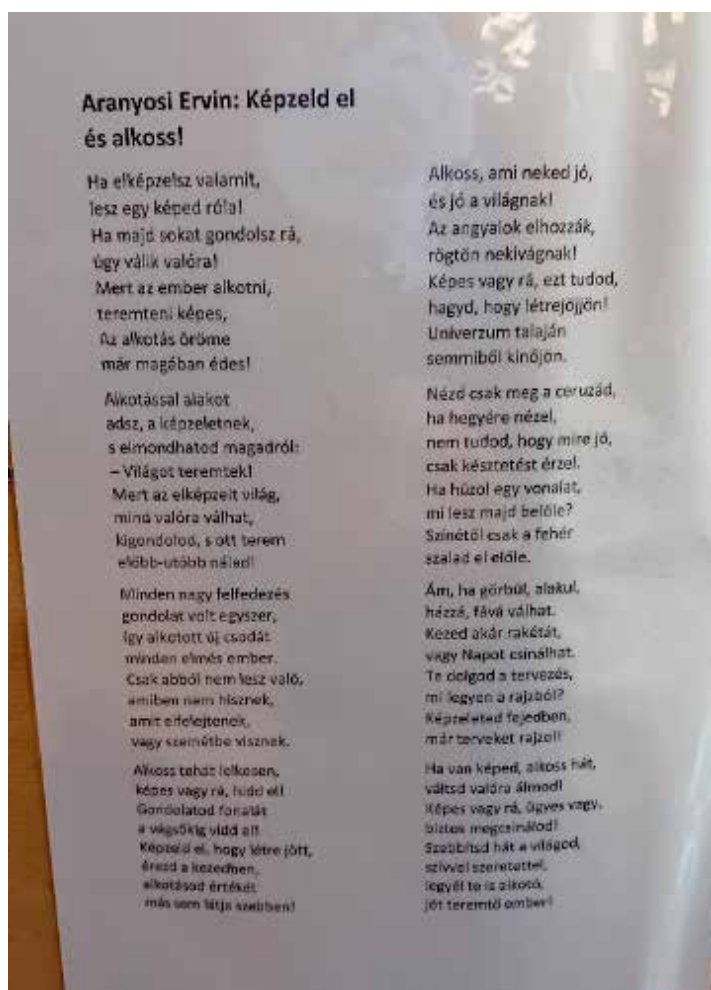
A színek harmóniájának szeretete gyermekkorától kíséri. Otthonuk környezetében sok virág nyílt, felnőttként a kertbarátok csoportjához csatlakozott. Mint mondta, itt Pakson gyönyörűek a virágoskertek, a „nyitott kertek” program keretében betekintést kapott a növények színpompájába. Marika a lakása kialakításában, berendezésében is harmóniára törekedett. Ott is kiegészítik és erősítik egymást a színek. Aki nála jár, ki is nyilatkozza, hogy kedves, barátságos az otthona, ahol jól érzi magát

az ember. Sokféle horgolást, kézimunkát készít, amelyek szintén a színek összhangját tükrözik.

„A színek az élet” – vallja Marika. Hatással vannak a hangulatunkra. A színterápia gyógyít is. A test-szellem-lélek harmóniáját, a feltöltődést befolyásolja, elősegíti.

A kiállítás tisztán adja vissza az ő világát. Látni mosolygós arcát, érezni kedves hangját a színek, a formák, a vonalak teremtette összhangban, Marika mandaláiban.

Aranyosi Ervin: Képzeld el és alkoss!

Ha elképzelsz valamit,
lesz egy képed róla!
Ha majd sokat gondolsz rá,
úgy válik valóra!
Mert az ember alkotni,
teremteni képes,
Az alkotás öröme
már magában édes!

Alkotással a látható
adsz, a képzeletnek,
s elmondhatod magadról:
– Világot teremtek!
Mert az elképzelt világ,
mind valóra válhat,
Kigondolod, s ott terem
előbb-utóbb nálad!

Minden nagy felfedezés
gondolat volt egyszer,
így alkotott új csodát
minden elmés ember.
Csak abból nem lesz való,
amiben nem hisznek,
amit elfelejtettek,
vagy szemébe visznek.

Alkoss tehát lelkesen,
képes vagy rá, hidd el!
Gondolatod forrását
a végéig vidd ell!
Képzeld el, hogy létre jött,
érezd a kezében,
alkotásod értékét,
már sem látja szelben!

Alkoss, ami neked jó,
és jó a világnak!
Az angyalok elhozzák,
rögtön nekivágnak!
Képes vagy rá, ezt tudod,
hagyd, hogy létrejöjjön!
Univerzum talaján
semmiből kinőjön.

Nézd csak meg a ceruzád,
ha hegyére nézel,
nem tudod, hogy mire jó,
csak készírtést érzel.
Ha húzol egy vonalat,
mi lesz majd belőle?
Színétől csak a fehér
szalad el előle.

Ám, ha görbül, alakul,
házzá, fává válhat.
Kezed akár rakétát,
vagy Napot csinálhat.
Te dolgoz a tervezés,
mi legyen a rajzából?
Képre leved fejedben,
már terveket rajzol!

Ha van képed, alkoss hát,
váltsd valóra álmod!
Képes vagy rá, ügyes vagy,
biztos megismerőd!
Szobrászd hát a világot,
szíved szeretettel,
legyél te is alkotó,
jót teremtő ember!

Lovásziné Anna

Bekopogtató a színek és vonalak világába

Takácsné Tóth Márta első önálló kiállítása

Aki ismeri Takácsné Tóth Mártát, nagyon jól tudja, hogy rendkívül színes egyéniség!

Rajzol és fest – különböző technikával; verset ír – országos megjelentetésben, elismeréssel; énekel – a városi vegyeskarban; több nyelven beszél és fordít. Mindeközben odaadó nagymamája tíz unokájának, segítő édesanyja három gyermekének és gondos felesége fél évszázados házasságban férjének, Józsefnek.

Az elmúlt években egyre több időt és figyelmet fordított rajzolásra és festésre, ennek eredményeként egyre több kép került ki a keze alól. Festményeit, grafikáit az utóbbi években közönség előtt is bemutatta más alkotókkal rendezett közös tárlatokon.

Ez a kiállítása azonban más, mint az eddigiek, ez mérőföldkőnek tekinthető, hiszen az első önálló kiállítása!

Takácsné Tóth Márta **Bekopogtató a vonalak és színek világába** című kiállítása 2023. december 8-án nyílt meg a paksi Csengey Dénes Kulturális Központ kiállítótermében.

A hatalmas terem falait végig betöltötték az eltérő témában és módon készült képek, amelyek által a nézelődő betekinhetett, bekopoghatott a vonalak és színek világába. Ahogy a képeket nézegettem, egy különös utazáson éreztem magam, amely egy rendkívül változatos képet mutató világba vitt. Közben pedig hol izgalmas, rejtélyes, hol nyugtató, lelket si-

**"BEKOPOGTATÓ
A VONALAK ÉS SZÍNEK VILÁGÁBA"**
TAKÁCSNÉ TÓTH MÁRTA ELSŐ ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSA

MEGNYITÓ: 2023. DECEMBER 8. 17 ÓRA
A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA: LEBER FERENC
KÖZREMŰKÖDIK: PAKS VÁROSI VEGYESKAR,
VALAMINT GYÖNGYÖSI OLGA SZEMEZOGET TAKOMA VERSEIBŐL
HELYYSZÍN: CSENGEY DÉNES KULTURÁLIS KÖZPONT
(PAKS, GAGARIN U. 2.), KIÁLLÍTÓTEREM

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
2024. JANUÁR 15-IG, A KULTURÁLIS KÖZPONT NYITVATARTÁSI IDEJÉBEN

mogató, kellemes vagy mosolyt keltő, örömteli élményben volt részem.

Önmagáról valló sorai, bemutatkozó írása, amellyel a látogatót fogadja a terem bejáratánál, számomra egy rést nyitott a fénynek, hogy lássam, miként ragadott ecsetet, és milyen utat járt be az önálló kiállításig.

Takácsné Tóth Márta kötődése Pakshoz közel ötven évre vezethető vissza. Három gyermeke itt cseperedett fel, és mindannyian idejárnak haza, immár saját családjukkal. Márti, aki tartósítóiipari mérnök és külkereskedelmi közgazdász, egyetemistaként az utolsó, több hónapos gyakornoki idejét is a Paksi Konzervgyárban töltötte. Férje már Pakson volt, a konzervgyár szolgálati lakást ígért... Közel 20 éves, szép időszak következett, majd a szekszárdi Kereskedelmi és Iparkamaránál tett 7 éves kitérő után lehetősége nyílt visszatérni a szakma gyakorlati oldalára, a Paksi Atomerőmű Beszerzési Osztályára. Gépészmérnök férjével együtt mindketten az erőmű nyugdíjasai.

Verset és mesét ír, rajzol és fest, énekel, kedveli az irodalmat, a művészeteket. Első publikációja (vers) 2022 tavaszán a Paksi Tükörben jelent meg. Megmérette magát különböző pályázatokon, amelyek eredményekép-

pen több verse és meséje antológiákban és irodalmi honlapokon kapott közzétételt. Tagja a Paksi Városi Vegyeskarnak, ahol nemcsak énekel, hanem több angol nyelvű darab magyar átíratát is elkészítette.

No és a festés, a rajz? Hogyan jutott el az önálló kiállításig?

Iskolás éveiben szeretett rajzolni, gimnazistaként rajzszakkörbe járt. Kedvtelésként alkalmanként szívesen foglalkozott rajzzal, festéssel, de szakmai pályája, életútja más irányba vezette.

Később is csak saját örömeire rajzolgatott, nyaralásai alkalmával, amikor megfogta a szép táj vagy egy mozdulat. A homokozás közben játszadoxó unokáját is lerajzolta hirtelen késztetésből egy papírcédulára tollal. Családja értékelt és örömmel vette alkotásait, biztatást is kapott tőlük. Lánya kérésére többször festett vízfestéssel virágcsokrokat. Egyszer festőállványt kapott ajándékba nővérétől, amihez sokáig hozzá sem nyúlt. Csupán amikor nyugdíjba vonult, akkor kezdett foglalkozni a gondolattal, hogy előveszi, és hódol a festés hobbijának.

Tervei másként alakultak, mert a viszonylag távol és különböző helyen élő három gyermekénél sorra érkeztek az unokái. A nagyanyai feladatok háttérbe szorították a festőállványt. 2018 februárjában már a tizedik unokája születésének örülhetett.

2019 karácsonyán gyermekei egy internetes akrilfestőtanfolyam-előfizetéssel ajándékozták meg. Ez természetesen inspirálta, de úgy gondolta, előbb a rajztechnikáját fejleszti, és ezért az interneten tanulmányozta az angol, német, magyar, orosz nyelvű oktatófilmeket.

A vízfestést változatoságként művelte, hogy felfrissítse

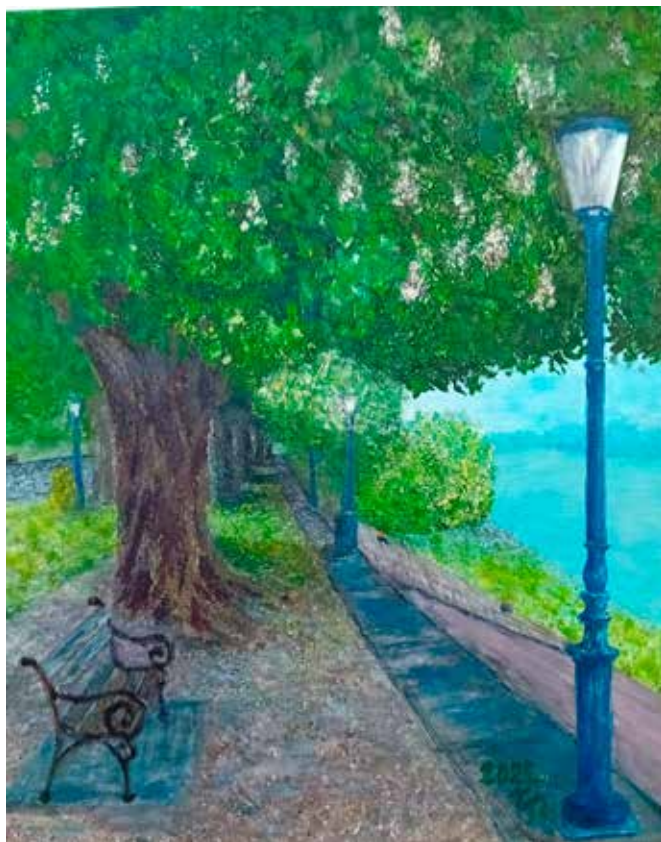

a színkeverést. Most is szívesen fest akvarellt, különösen annak gyorsan látható eredménye okán.

Felgyorsuló időszak

Mondhatni, hogy a 2020-as Covid-járvány elzárkózós időszaka gyorsította fel előrehaladását az ismeretek elsajátításában és gyakorlásában. Akkoriban a fertőzésveszély elkerülése végett otthon kellett maradni, leszűkült a közösségi élet és a tevékenységi kör. Nagyobb teret kapott az internet, amelynek köszönhetően Márta önképzésbe kezdett. Megszerezte az akrilfestéshez kellő anyagok és technikák használatához szükséges ismereteket is. A Valdor Art Alternatív Rajz- és Festőiskola jól felépített oktatófilmjei alapján azóta már szinte minden technikát kipróbált. Az ezekkel készült képeket az önálló kiállításán is bemutatta.

A portrérajzolást és -festést ugyanannál az iskolánál, internetes oktatófilmek segítségével gyakorolja. Modelljei családtagjai, ismerősei, illetve az ő fotóik voltak.

2022 óta vesz részt a festőiskola mentorprogramjában. Önállóan, szisztematikusan felépített program szerint kell haladni, amittől el is lehet térni. Az elkészült képekről fényképet készít, amit feltölt a zárt közösségi oldalra. Ott pedig az aznapi mentor megnézi, és 24 órán belül megküldi értékelését és javaslatait írásban vagy videófilmen. A mentorművészekkel való személyes találkozásra is lehetőség nyílik. Rendkívül hasznosak a festődélutánok és hétvégék, amikor a művésszel együtt haladva, javaslataival élve festik meg a kiválasztott képet.

A mentorprogramban részt vevők kiválasztott képeiből évente egy alkalommal közös kiállítást rendeznek.

Takácsné Tóth Márta első önálló kiállításán bizonyosságot adott a tantárgyról. Közönség elé tárta az akril- (vászon, fapanel), olaj- (vászon), akril + olaj, akvarell-, pasztell-,

pasztellceruza-, tempera + pasztell, akril + pasztell, inverz, szén-, toll- és három szín technikával készült képeit.

Láthattuk tájképeit, csendéleteit, portréit és egész alakos képeit. Felvonultatta a mitológiai jelenetet, a mozgást, táncot ábrázoló, valamint a szemeket és arcokat megörökítő, a mosolyt és hangulatot tükröző festményeit és rajzait.

Takácsné Tóth Márta Bekopogtató a vonalak és színek világába c. kiállítása nagy sikerrel zárult! A barátok és ismerősök mellett sok más művészetkedvelő látogató, érdeklődő tekintette meg a képeket, érkező közelről és távolról. Erről a vendégkönyv bejegyzései is tanúskodnak, melyek között német és orosz nyelvű, de még arab sorok is fellelhetők. Én ezen nem is csodálkozom: színes közönség tekintette meg a színes egyéniségű alkotó színes kiállítását!

Takácsné Tóth Márta versei

VÁRAKOZÁS

IDŐSZONETT I.

Bizonytalanság, kétség és remény,
Hosszú várakozás, cammogó idő.
Mindent megváltoztat a várt esemény,
Felfordul életem, mikor itt lesz ő.

Korábban röpké perc – órává nyúlik.
Várom és félek is, hogy majd hogy' bírom.
Milyen lesz vajon? Még nem tudhatom.
Hosszú időszak. Végtelennek tűnik.

Csodás dolog ez ősidőktől fogva:
Összefonódva már két élet lüktet,
Idő az időben. A jövőt óvja.

Boldog lesz-e, és milyen sors várja?
Ő még nem tudja: kilenc hónapja
Elindult, és ketyeg az órája.

Paks, 2023. 07. 12.

IDŐBEOSZTÁS

IDŐSZONETT II.

Időbeosztás? Zakatol a fejed:
Otthon, kert, munka, férj, nagyszülők, gyerek...
Mókuserékbe terelik életed.
Mindent kézben tartasz, de mi van veled?

Rövid napodból mindenki kapott,
Nagy ritkán jut rád egy fikarcnyi óra.
Az időt nyújtánád, hogy mindenre fussa,
Már rég nem háromszor nyolc a napod.

Erőt kell gyűjteni! Gondolj magadra!
Rövid éjszakádból lecsípve, néha
Könyv mögé bújva visszatérsz a múltba,
Mikor olvastál a nagysztal alatt.

A terítő hosszú rojtja eltakart,
Így nem téged küldtek a boltba.

Paks, 2023. 07. 12.

SODRÁS

IDŐSZONETT III.

Furcsa dolog az idő, ahogy halad.
Néha rohan, mint megvadult folyó,
Partokat pusztító, leszakító,
Sziklaként görget, magával ragad.

Nem te irányítod már a sorsodat:
Meggyötör, összetör, messze sodor,
Megforgat, elkoptat, kavicsá csiszol,
Aztán elérsz homokos partokat.

Már homokszemcse vagy, millió parány.
Leterít a partra, hogy ott megpihenj,
Elcsendesül ő is, már csak folydogál,

Arcodra ezer barázdát rajzolgat,
Aztán megsimítasz apró talpakat,
Mert rajtad már a jövő jár.

Paks, 2023. 07. 12.

JÓSLAT

Hályogos, vak szememmel látom,
Mekkora színjáték az egész:
Görcsösen szorítják egymás torkát.
Holló nem vájja ki hollónak szemét.

Némán mondom, hogy mindenki hallja,
Mit lelkem az égbe kiált:
Állj meg ember! A Föld nem örök,
Ember nem farkas, hogy felfalja fiát!

Dübörgő hegyek, rengő puszta,
Sikoltva égő, megkínzott táj,
Jövőtlen gyermek sírása...

Mindez süket fülekre talál,
Mint az áldozati bárány
Szívének végső dobbanása.

Paks, 2023. 06. 21.

JÖVŐ?

Tudva tudod: egyszer volt édenkertünk,
Melyért őseink vére hullt, pusztul.
Elkápráztat, amit megszereztünk,
S nem látjuk, mit teszünk rosszul.

Sivár pusztává satnyul a tenyészet,
Kibír vajon néhány évezredet?
Óvjunk inkább természetest, szépet,
Mint kémcső szülte buja képletet!

Ébredj istent játszó ember, nincs idő,
Jövőd ne hordozza szenvedésed:
Ültess fát, vess búzát, óvd dáliáid!

Éhség, szomjúság árnyéka rémítő,
Bölcsen cselekedj gyerekedért, érted,
S Földünk tán ismét édenkertté válik.

Paks, 2023. 06. 25.

REGGEL

Álmodom még az ágy melegét.
Vekker csörög, de lecsapom.
Csak egy perc még, mielőtt
Indul a reggeli dili.
Felkelés. Fürdő.
Öltözés.
Idő!
Ó!
Kávél!
Csészel!
Indul a busz!
Kell cukor és tej!
Kabátom félig rajtam.
Még forrón belekortyolok.
A pultra rakom. Hol a kabátujj?
Lerántom! Cipőmön landol! A francba!
Nincs több.
Idő sem.

Paks, 2022. 12. 19.

REGGELI ÉHSÉG

Tegnap este volt, hogy ettem,
Holnap lesz harmadik napja!
Éhség rágja szét a testem,
Belemarkol a gyomromba.

A lábaim rogyadoznak,
Mint a beszakadt háztető.
Félek, nélkülem lesz holnap,
Hogyha nem lesz bennük erő.

Rémes gondolatom támadt:
Már felkelt a feleségem,
a drága kis cukorfalat!

Erőt gyűjtök száguldozni,
rohanni a spájzba, rögtön.
Ám édesem győzött, megelőzött.

Paks, 2023. 10. 13.

RÉTES

(ENIKŐNEK)

Anya! Mi lesz ma ebédre?

– Krumplileves, rétes!

Az jó! De ugye sokféle?

– Lesz sós is, meg édes.

Legyen túrós-vanília,

krumplis, meggyes-mákos,

meg még sok fahéjas-almás...

Darálom a mákot!

Krumplit, almát pucol bátyám,

levest főz nővérem,

de túrókrémkóstolásnál

húgunké az érem.

Apa hamisan mosolyog:

tizenkét rúd rétes?

Talán elég lesz valahogy!

Mondjátok, ki éhes?

Paks, 2023. 09. 04.

Mit jelent nekem a Paksi Tükör?

A Paksi Tükör számomra a helyi kulturális értékek megismerésének forrása, mely a Tolna megyei történelmi, néprajzi és helytörténeti kutatások bemutatásával sok érdekességre hívja fel a figyelmet.

Jó kézbe venni ezt az igényes kiadványt, melynek régóta hűséges olvasója vagyok. Megőriztem néhány, sok éve megjelent példányát is ismerőseim verseivel.

A Paksi Tükör egyik szerkesztőjének biztatására egy éve itt jelentek meg először nyomtatásban a verseim a rajzaim, festményeim kíséretében, és azóta is rendszeresen eljutnak a környék nyilvánosságához.

Külön ajándék a századik szám mellé az olvasóknak, kutatóknak az, hogy mind a 99 eddig megjelent Paksi Tükör kiadvány elektronikus formában olvasható az Arcanum Digitális Tudománytárban, és a lapszámok megjelennek a Pákolitz István Városi Könyvtár honlapján.

Köszönet a szerkesztőknek és támogatóknak! További jó munkát, sok sikert kíván mindnyájuknak:

Takácsné Tóth Márta

Szanyiné Kudor Katalin

Visszatapsolt költő – avagy egyéni beszámoló egy könyvtári programról

Ez év januárjában Lovásziné Annával összeültünk beszélgetni egy közösen rendezendő városi esemény lebonyolításáról, amikor szóba került, hogy január 25-én két nagyszerű program is lesz. Azonnal mondtam, hogy én a könyvtárba megyek, ahol Klippel János „Szelíd vadgamb” című estjét tartják.

Rögtön meg is beszéltük azt is, hogy majd írok pár sort a szerzői estről a Paksi Tükör olvasói számára.

Arra számítottam, hogy egy jó hangulatú találkozó lesz, hiszen ismerve Jánost, a derűs, jó hangulat borítékolható volt.

A valóság túlszárnyalta naiv elképzelésemet több vonatkozásban is.

Először a könyvtár emeletén tapasztalhattam, hogy ez az est más lesz, mert olyan fogadtatásban volt részem, ami ritka. A fogadóasztalon sorakozó finomságok kóstolása után még sikerült helyet foglalni, az utánam érkezők csak a pótpótszékeken ülhettek le.

Nagy Balázs, a könyvtár igazgatója nyitotta meg az estet. Köszöntőjét hallgatva már megfordult a fejemben: „Erről az estről hogyan fogok én írni?”

A személyes hangulatú köszöntőt követően Balázs felolvasta Klippel János egyik versét, majd átadta a szót Komáromi Jánosnak, aki civilben a kötetek szerkesztőjeként jegyezheti magát.

A „Hogyan fogok én írni?” kérdés immár kétellyé vált, mivel három olyan jeles ember gondolatait hallgathattam, akik rendszeresen írnak, én pedig mostanában csak nagyon ritkán fogok tollat.

Ezután a hosszúra nyúlt bevezető után igyekszem visszaadni az est hangulatát.

János egy nagyon kedves gesztussal vezette fel az estet, mivel nagyon sokunk által ismert Endrei Judit köszöntőszöveivel kezdte az estet.

Judit a következőket írta:

Kedves János, vagy ahogy ott Pakson sokan szólítják, kedves Jani bá!

Mindig megmelengeti szívemet, amikor megérkezik hozzám egy-egy újabb kötete. Megtisztelő számomra ez a figyelmesség. Szívesen olvasgatom a verseit, amelyek tele vannak érzésekkel, derűvel. Hálásan köszönjük Önnek, mi, olvasók, hogy alkotókedvét mind a mai napig őrzi. Azt kívánom, hogy jó egészségben örvendeztessen meg minket további verseivel, alkotásaival. A mai estére pedig szép élményt kívánok minden jelenlévőnek!

A meleg, baráti hangulatú sorok után következzen Komáromi János bevezetője.

2017–2022

Öt év...

Igen, öt év telt el, amióta Klippel János első kötete megjelent. Azóta már négy készült el, és íme, itt van az ötödik!

Ez az ötödik más, mint az eddigiek. Szemmel láthatóan is más, hiszen vaskosabb. De a lényegi eltérés a borító mögött rejtőzik. Ez a kötet egy válogatáskötet-féle...

Azért nevezem így, mert valóban tartalmaz az előző kötetekből sok-sok verset, de néhány új írás is helyet kapott benne.

A kötetbe kerülő írásokat a szerző válogatta ki. (Jobb is, mert nekem nehezen ment volna kiválasztani azokat, amiket kihagyunk.)

Bizony eltelték az évek. Jó, ez az öt év nem is olyan sok, de ha körülnézünk a világban, akkor bizony az akkori és a jelenlegi világhelyzet egészen más. Az öt évbe belefért a koronavírus miatti pandémia, a korlátozások, a betegségek, a halál, és éppen a kötet készítése alatt robbanotta ki Oroszország

a háborút Ukrajna ellen...

Mégis azt kell mondani, hogy a kötet versei ma is éppolyan időszerűek, mint korábban. Éppen úgy szólnak az emberekhez, mint megszületésük idején.

Azt kell mondanunk, hogyha az a derű, vidámság, jókedv és életszeretet lenne jellemző mindannyiunkra, ami Jani bácsi verseiben jó adag ön-

iróniával párosul, akkor nem hogy háború nem volna, de komolyabb békétlenség sem...

Most rendhagyó módon én, a szerkesztő szeretném köszönteni Klippel Jánost az ötödik kötete kapcsán egy neki szóló saját versemmel. Remélem, nem veszi szemtelenségnek vagy sértőnek egyetlen szavát sem. Szeretettel és tisztelettel írtam, de azt a vidám hangnemet választottam, amit az Ő verseiben találunk. (A versben előkerülő murár szó, kőművest jelent.)

Tehát akkor:

Komáromi János
KÖSZÖNTŐVERS KLIPPEL JÁNOSNAK,
A MURÁR POÉTÁNAK

murár volt az istenadta
fejét versírásra adta
rakott falat, rakott kéményt
tapasztalt szerelmi élményt

kemencében lobog a láng
nem kíván többet a murár
boldogsága, munkabére
ne maradj adósa mégse

verseiben mosoly, derű
mint a téglá minden betű
passzol mindegyik a másához
ért bizony a versíráshoz

legyen néki sok élménye
angyal, ördög el ne vigye
szavaival melegítsen
kemencében el ne égjen

ha egyszer útja elakad
ne legyen a száján lakat
hangozzék ott fönna Mennyben
mit megírt egy újabb versben

ha nekik tán mégse tetszik
lehet, hogy majd visszaküldik
kezdheti előlről, újra
valami új bőrbe bújva

mi meg ismét csodálhatjuk
új poétára akadtunk
de lehet, hogy felismerjük
huncut szemét nem feledjük

ne így legyen hamar mégse
inkább legyen hosszú élte
nem lehet oly hamar vége
van még verse 120 évre

Ajánlom a kötet minden versét!

Olvassák úgy, ahogy születtek, ahogy könyvbe foglaltattak: szeretettel, öniróniával, derűvel, nyitott szívvel, nagy örömmel...

Szeretettel: Komáromi János

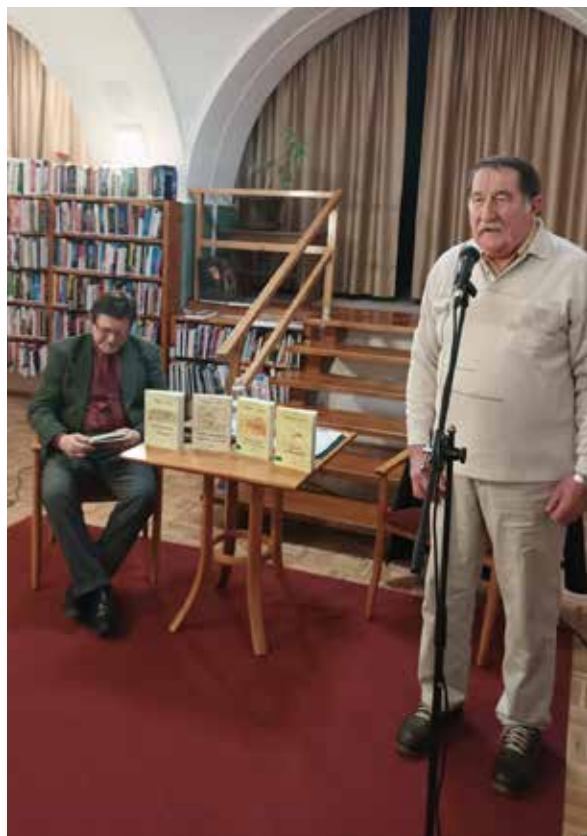
Mondanom, illetve írnom sem kell, hogy nagy sikere volt a versnek.

Ezután a szerkesztő és a szerző felváltva adták elő a verseket a kötetekben megszokott témaköröket követve.

Elsőnek a Világom, majd a Család, a Szerelem, a Borversek, majd a Humor és végül a Bölcselkedés követték egymást. János most is fejből mondta lendületes, ritmusos, humoros, bölcs verseit. Komáromi János pedig megmutatta a szerző lírai, érzelemgazdag oldalát is az általa kiválasztott írásokon keresztül.

Az est végén történt az a ritka pillanat, amiről a könyvtári tudósítás is szólt másnap, hogy visszatapsolták az alkotót!

Röviden azzal a gondolattal zárom soraimat erről a remek hangulatú estéről, hogy jó volt ott lenni, jó volt hallgatni a verseket, jó volt találkozni régi kedves ismerősökkel, jó volt a könyvtárban lenni.

Donáci Ilona versei

Gyermeknapra

Kézi illusztráció: Donáci Tibor

LABDAVARÁZS

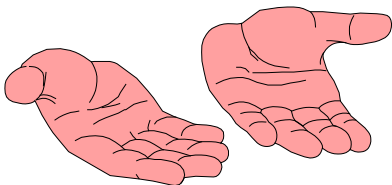
Repül a labda, Eszti már kapja,
Lebben a copfja, ragyog az arca,
Ügyes kis kezével már el is kapja.

Vissza is dobja, és aki várja,
bizony a mamája,
ki tanítja őt játszva.

Ó, de ez a labda,
nagyon huncut fajta.
Kezek között átszaladva,
ide-oda pattan, csattan.

A kis ujjak hiába nyúlnak,
el már nem érik újra,
szontyolodik pici szája,
s szomorúan néz utána,

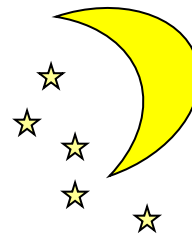
Jajj! Elgurult...

ESTE

Ha eljön az este,
ragyogó holdsugárral festett
ezüst lepel borul a házakra,
s anya szól: irány az ágyadba!

TETŐTŐL TALPIG SZERETLEK

Kicsikém csudaszép
az arcod,
Csacsogón daloló
a hangod.

Csodálkozó kék tenger
a szemed,
imádom a szád, amikor
nevet.

Pisze kis domb
az orrod,
Remélem ma nem fáj
a torkod?

Libbenő aranyszál
a hajad,
karcsú kis híd
a nyakad.

Bájosan ölelő
karod,
őszintén áradó
bizalom.

Nappal izgó-mozgó
tested,
félőn bújjik ágyamba
este.

Elpihennek futkározó
lábad,
s nem verik fel apa
álmait.

MESEORSZÁG

Meseország olyan csoda,
hol biztos van palota.
Gyönyörű szép csillogó,
kacsaláb a forgató.

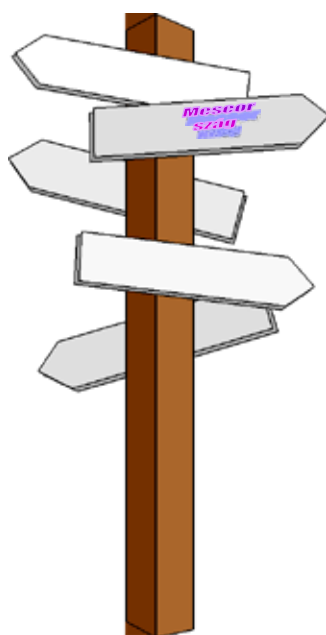
Kint pedig a kerti tó,
arany alma, mogoró,
piros rózsza, százszorszép,
az üveghegy éig ér.

Száz szobája, terme van,
Benne asztal roskatag,
Ugrásra kész szolgálod,
Lesi már óhajodat.

Meseország ó, de szép!
Ha én egyszer ott laknék,
egész nap csak játszanék,
ezüst tóban fürdenék.

Benne persze királynő,
aki mindig sírdogál.
Úgy várja a királyfit,
Aki kezét elnyeri.

Meghívnám az óvodát,
velünk uzsonnázna a király,
Lenne ricsaj, kacagás,
s nem sírna a királynő.

ÉVSZAKOK

Tudod, Anyu, én nem értem,
Miért van olyan hideg télen,
Miért van tavasz, miért van nyár,
Őszi levél hová száll.

Mondd csak, Anyu,
Miért van ősz,
Falevelet kergető,
Esővizet öntöző?

Mondd csak, Anyu,
Miért van tél?
Miért fúj a hideg szél?
A hóember sose fél?

Mondd csak, Anyu,
Miért van tavasz,
A télapó hová szaladt?
Kabátja tán elszakadt?

Mondd csak, Anyu,
Miért van nyár,
A sok felhő hová száll,
Miért meleg a napsugár?

Tudod, kicsim, így a jó
Minden évszak hírt hozó.
Új dolgokra tanító.
Új örömöket adó.

Ősszel arra emlékezz,
Megpihen a természet,
Elköltözik már a gólya,
Kezdődik a matekóra.

A tél azt súgja hideg széllel,
Ha kabátod elég bélelt,
Vár a hó és vár a szánkó,
Ajándékkal szép karácsony.

A tavasz azt üzeni,
Minden újjászületik,
Vár sok szín és sok virág,
Izgalmas kirándulás.

A nyár ujjongva kiabál,
Mehetünk fürödni már,
Jó melegben, napsütésben
Játszhatunk a fa tövében.

Anyák napja alkalmából Donáci Ilona versével köszöntünk minden anyukát, nagymamát és dédi mamát!

Donáci Ilona
ANYÁM

Még nem láttalak Téged,
De már éreztem lüktető véred
És dobogó szíved.

Még nem ismertem arcod,
De már hallottam a hangod,
Ismertem édes illatod.

Mikor megláttam fölém hajló
Mosolygó tekinteted
És nevető szemed.

Nyúlt értem ölelő kezed,
És tudtam,
Ez ismeretlen ismerősnél van helyem.

Bunkóczi András verse

Apokalipszis

Vadul ,csörömpölve rohannak a bádogfelhők az égen,

Félszemű óriás a napkorong, tűzcseppek a könnyei,

Vakítón izzó lángnyelv hajfonatától lángol az ég.

Vasmadarak zuhannak az égből, égígérő vasfolyam,

Összeolvadt homokszemek, forró lehelettől gyalúit kiellenség,

Föld magjába zárt időzített óra ketyegés.

Testek nélküli kiállás visszhangzik a föld körül körbe .körbe,körbe.....

Vak tükrökbe ütközve, szilánkokra törve,csörömpölve.

Világmindenség csak figyel!!!!

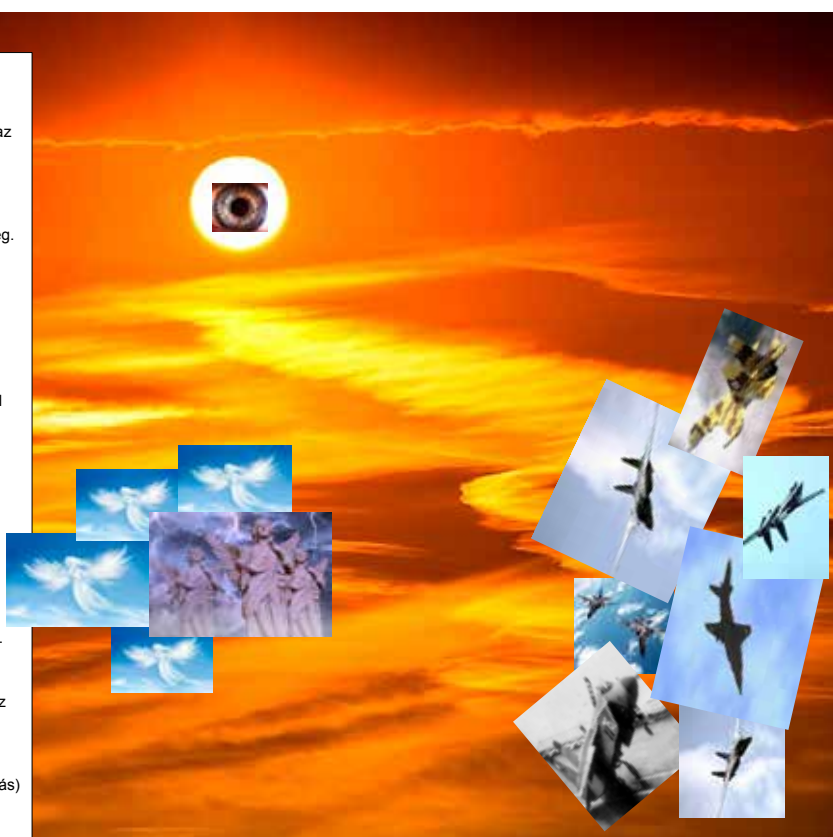
Jobbról és balról érkező szárnyuhogás, síró angyalok serege,

Tűzcseppekbe zárt égő emlékek, arcok, szétesett mozdulatok, imába foglalt sóhajok.

Föld magjába zárt óraketyegés megáll.....

„ megnyílik az ég és Isten angyalai szállnak az Emberfia felett,„ Jn 1.45-51

(Bunkóczi András)

Beregnyei Miklós

Teller Ede Mátraderecskén

Az Amerikában élő világhírű magyar származású fizikus 1990–1996 között minden évben (kivéve 1995-öt, mert beteg volt) járt Magyarországon, felkereste a fővárosi és vidéki tudományos intézeteket és kutatóműhelyeket. Mátraderecskén nem voltak ilyen műhelyek, viszont voltak lelkes diákok, akik tanáraik irányításával olyan kutatásokat és tényfeltárásokat végeztek, amelyek felkeltették a híres tudós figyelmét. Ez a munka a radonkutatás, a lakások radonmentesítése volt. Teller Edét nagyon foglalkoztatta a radioaktív sugárzások hatása az emberi szervezetre, és a mátraderecskei helyzetnek fontos üzenete volt. Miről is van szó? A kérdés megválaszolásához az 1992-es derecskei eseményhez kell visszanyarodni, amelyekről jó krónikásként folyamatosan tájékoztatta a megye lakosságát a Heves Megyei Hírlap (HMH.).

– A földből szivárog a gáz Mátraderecskén, tudósít először a helyzetről a megyei lap. Szokatlan jelenségre lettek figyelmesek a mátraderecskei Mátyás utca lakói. A szobákban gázszagot éreztek, ám arrafelé nem gázzal fűtenek. Az észlelést bejelentették a polgármesteri hivatalban, amely értesítette a Megyei Tisztiorvosi Szolgálatot és a Mátrabánya Rt. földtani munkatársait. A bánya szakemberei a helyszínre mentek, és megállapították: a padló közelében hat „térfogatszázalékos” a gáz aránya. Amennyiben tíz „térfogat-százaléknyi” lenne az arány, az már halálos lenne. A szakemberek figyelmeztették az ott lakókat, hogy a közeli napokban ne tartózkodjanak a pincéjükben, illetve a házban rendszeresen szellőztessenek. További vizsgálatot helyeztek kilátásba. (92. 01. 24.)

– A bánya az oka a gázzshivárgásnak, írja következő tudósításában a megyei lap. A szakemberek azt feltételezik, hogy a hetvenes évek recski kutatófúrásai járultak hozzá a gáz felszínre kerüléséhez. Azt is megállapították, hogy a gáz kisebb része szénhidrogén és metán, nagyobb hányada szén-dioxid. A Mátrabánya Rt. geológusai nem osztják ezt a megállapítást, ők a terület vulkanikus jellegével magyarázzák az eseményt. „Megnyugtatóként” hozzátesszik, hogy a törésvonalak mentén a földrengésveszély is nagyobb. Közben megfigyelték, hogy azokban a házakban, amelyeknek az udvarán kút is van, ott a lakásban kisebb mértékű

a gáz jelenléte. Ezért a helyszínen lyukakat fúrnak a földbe, hogy a légcseré a szabadban, s ne a szobákban történjen meg. Véleményük szerint a térségben máshol is van ilyen veszély. A megyei tisztí főorvos kötelezte a polgármestert a kiköltöztetésre. A jórészt idős emberek egyelőre a községben lakó gyermekeiknél helyezkedtek el. (92. 01. 31.)

A speciális műszerekkel ellátott kocsi, mérés közben
(Fotó: Szántó György)

– Maradnak a halál közelében, kezdi a lap következő tudósítását, és idézi az egyik érintett családból Kiss Ferencné: „Ha megfulladunk, akkor sem megyünk innen ki”. Közben a lakásban a nyitott ablakok ellenére már mi is kellőképp elálmosodtunk a gáztól, írja a tudósító. A lakások mellett hiába fúrtak lyukakat, a lakás gázsztije nem csökkent. Horváth Józsefné azzal fogadta az újságírókat, hogy ők sem költöznek ki, hiszen már 40 éve érzik ezt a gázzagot, de korábban csak a pincében volt erős, most meg benn a lakásban is. Zám Ferenc polgármester tájékoztatása szerint

Ülésezik a „válságstáb”

az eddigi vizsgálatokért nem kell fizetni, csak a fúrásokért. A megyei polgári védelmi parancsnok, Prokaj Béla ezredes segítségével az ország egyetlen, erre a célra szolgáló, speciális műszerekkel felszerelt mérőautója is részt vesz a vizsgálatban. (92. 02. 05.)

– Mátraderescskén harcolnak a gázzal, próbálnak megoldást találni, ám szinte lehetetlen, vélekednek a szakemberek, hiszen a gáz már több mint 20 éve jelen van a faluban. (92. 02. 11.)

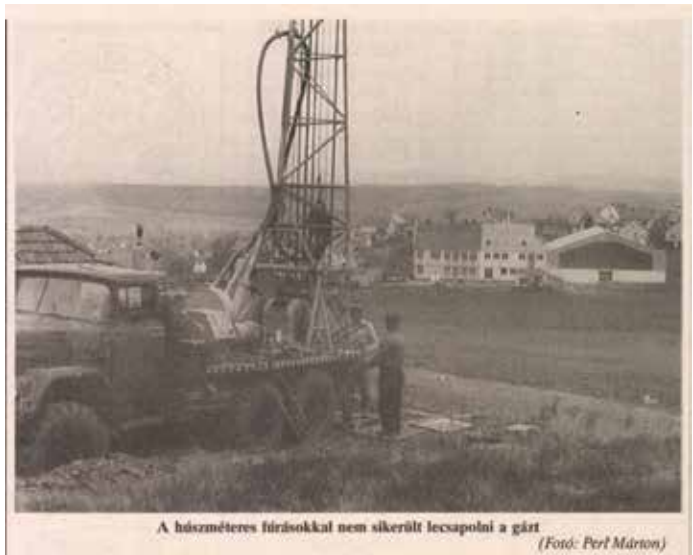
Nagy a forgalom a Mátyás utcában

– Nincs rejtélye a mátraderescskei gázszivárgásnak, mondja a szakértő. A Sugárbiológiai Kutatóintézetből mérték a háttérsugárzást, a Központi Fizikai Kutatóintézet szondákkal ellenőrizte a területet, konkrét eredmény nincs. (92. 02. 20.)

– A sugárzás tüdőrákot okozhat megállapítással kezdi tudósítását a megyei lap, és közli: Mátraderescskén a radonkoncentráció

sokszorososa a normálisnak. A radon jelenlétének kiderítése után értesítették az Országos Sugárbiológiai és Sugáregészségügyi Kutatóintézetet (OSSKI), ahonnan a helyszínre érkezett dr. Sztanyik B. László professzor, az OSSKI főorvosa, és beszámolt megállapításairól: a háttérsugárzás szintje nem magasabb az átlagosnál, a radonszint szokatlanul magas. Közben bekapcsolódott a vizsgálatokba a Központi Fizikai Kutatóintézet (KFKI) és a Debreceni Atommagkutató Intézet (ATOMKI). Sztanyik professzor pontos adatokat is megosztott az érintettekkel, amelyek szerint a radonkoncentráció normál szintje hazánkban 50-55 becquerel/köbméter, de Mátraderecskén mértek 1500-15 000 becquerel/köbmétert, illetve 2000-12 000 becquerel/köbmétert is. (92. 03. 07.)

– Építészeti megoldást javasolnak a szakemberek a kutatás első szakaszának lezárásakor. A fúrótornyokkal történt 20 méteres lyukak nem vezettek eredményre. Annyi biztos, hogy nagy mélységből jön a gáz, amely egyébként ipari célra nem használható. A szakemberek szerint talán az úgynevezett építészeti megoldás segíthet, amely jobb szigetelési és szellőztetési rendszert jelent az érintett Mátyás király utcai lakások esetében. Szóba került, hogy van egy külföldön gyártott radongátló festékanyag, amelyet szintén lehetne használni. Zám Ferenc polgármester szerint a közeljövőben ki is fogják próbálni. (92. 05. 12.)

A húszméteres fúrásokkal nem sikerült lecsapolni a gázt
(Fotó: Perl Márton)

– A derecskei térség nyugtalan, írja a megyei lap, és beszámol arról, hogy a kormány hétmillió forint támogatást nyújtott az önkormányzatnak. Közben megindult a község polgárainak egészségügyi helyzetére vonatkozó statisztikai felmérés is, és az eddigi adatok szerint senkiben sem tett kárt a gáz. Az eddigi három elképzelésből – a fúrás és a mesterséges szellőztetés nem biztonságos megoldás, a harmadik, az építészeti és szellőztetési megoldás hozhat eredményt. Az érintett két házat ősze talán biztonságossá tudják tenni. Nemrég falugyűlést tartottak, ahol a lakók is elmondhatták véleményüket a kialakult helyzetről, ám csupán egy ember élt a lehetőséggel, aki a következőket mondta: „– Szerintem az újságírók nem a valóságot közlik a gázzal. – Az illetékeseknek nem kellett volna nyilatkozni, amíg nem győződtek meg a tényekről, minek kellett ekkora feneket keríteni a dolognak. Szégyen a községre, és a következ-

mény az, hogy a mátrai lakásokat nem lehet majd eladni. Egyébként le kellett volna bontani az érintett házakat.” (92. 05. 19.)

– Közel három hónap eltelte után, egy rövid hírt olvashatunk a HMMH-ban arról, hogy „feltérképezik” a gázt Mátraderecskén. A helyi általános iskola és egy budapesti gimnázium tanulói és pedagógusai csaknem ezer lakásban végeznek méréseket az egy éven át tartó vizsgálatok során. A munka már meg is kezdődött, ma elkészülnek a mérésekkel az első 450 lakásban. A műszereket négyhetes működés után olvassák majd le. (92. 08. 21.)

– Ártott-e a gáz? – Nemzetközi vizsgálódás Mátraderecskén. A pánik és a mérések után munkához láttak a szakemberek, és ez eredményezte, hogy a kiköltöztetett lakók visszaköltözhetnek otthonukba. A vizsgálatok viszont tovább folytatódnak, nemrég kezdték meg az egész település felmérését. Egy év alatt 1000 lakás „gáztérképét” készítik el a szakemberek. Svéd fizikusok is bekapcsolódtak a kutatásokba, hiszen az északi országban is találtak ezzel a problémával. Ők a megoldást a lakások speciális szigetelésében és szellőztetőberendezések felszerelésében látják. Tőlük kaptuk azt a szigetelőanyagot, amivel két lakás padozatát lefedtük, ezért cserébe kutatási lehetőséget biztosítottunk nekik, mondta a polgármester. Az eddig végzett mérések során olyan magas eredményeket kaptak, mint sehol máshol Európában, számolt be a faluvezető. A lakosság egészségügyi felmérése is megkezdődött, dr. Czeizel Endre vezetésével német–magyar orvoscsoport reprezentatív genetikai vizsgálatokat végez a derecskeiek között. Az eddigi vizsgálatok egyik részeredménye, hogy Mátraderecskén nem fordul elő gyakrabban a tüdőrákos megbetegedés, mint az ország más területén. Ráadásul meglepődve tapasztalták, hogy a derecskei emberek hosszabb életűek az átlagosnál. (92. 11. 17.)

– Fél éven keresztül lekerült a gázügy a megyei lap hasábjairól, és csak 1993 májusában találunk a témával kapcsolatos tudósítást. Rövid összefoglalás az időközben végzett vizsgálatokról és a közeljövőben megtartandó lakossági fórumról. (93. 05. 10.)

– Mátraderecskei fórum május 21-én este 6 órakor, írja a megyei lap. (93. 05. 14.)

– Újabb rövid hír a lakossági fórum idejéről és egy új információ, miszerint „a jelenlévők a helybéli Tóth Eszter lakásából legutóbb beszédett detektorok mérési eredményeivel is megismerkedhetnek”. (93. 05. 20.)

– Eddig nem okozott bajt a derecskei radongáz (93. 06. 03.)

Neves szakemberek bizonyították:

Eddig nem okozott bajt a derecskei radongáz

Bizonyára emlékeznek olvasóink arra, hogy „országos ügyé” vált tavaly a mátraderecskei gázzivárgás. A földkéreg törésvonalai mentén ugyanis – mint azt számos vizsgálat bizonyította – az egészségre ártalmas gázok, nevezetesen radon, szén-dioxid és metán tör elő a föld mélyéből, s ezek néhány lakásba is beszivárognak. A hír nyomán számos vegyi, geológiai és egészségügyi felmérés történt a községben, és a közelmúltban az ezeket irányító neves szakemberek lakossági fórumon számoltak be az eredményekről.

Mint dr. Gombkötő György, a tisztiorvosi szolgálat egri főorvosa elmondta, az első észleléstől kezdve folyamatosan részt vesznek a vizsgálatokban, és ezek eléggé megnyugtató eredményt hoztak. Az említett gázok az egészségre káros koncentrációban csak a Mátyás király út 13-15. számú házaiban voltak jelen, ahol a megfelelő mentesítést elvégezték. Más lakóházakban nem tapasztaltak nyugtalanítón magas értékeket, kivéve néhány pincét, ahol több szén-dioxid volt a megengedettnél. Ezekben az esetekben felhívták a lakók figyelmét a gyakori szellőztetésre. Elemezték a radon és a tüdőrák kialakulása közötti kapcsolatot is, és megállapították, hogy tíz évre visszamenőleg a tüdőrákos megbetegedések száma Mátraderecskén nem haladja meg az országos átlagot. Ráadásul e betegségnek számos kiváltó oka lehet, így a dohányzás és különféle munkahelyi ártalmak.

Dr. Marx György atomfizikus a radioaktivitásról adott ismereteket a fórum résztvevőinek. Mint kiderült, az országban máshol is vannak olyan helyek, ahol radioaktív radon jut a felszínre, de a legalaposabban eddig Mátraderecskén vizsgálták. A la-

kasok több mint a felét már felmérték, és úgy találták, hogy 90 százalékukban a radon a megengedett szinten van. Ahol ennél (tehát 400 Bq/m³-nél) magasabb, ott gyakrabban kell szellőztetni, és a kisgyermekeket az alacsonyabb radonszintű helyiségben kell elhelyezni. Nyáron egyébként nincs nagy gond, hiszen akár folyamatosan is lehet szellőztetni. A magasabb radonszintű házakat a polgármester úrral meg fogják nézni, és a későbbiekben szeretnék minden hálózobát megmérni a községben, mondotta még dr. Marx György, majd megköszönte Tóth Eszternek és munkatársainak az eddigi mérésekhez nyújtott segítségét.

A népszerű orvosgenetikus, dr. Czeizel Endre a községre vonatkozó egészségstatisztikai adatokat ismertette. Ehhez jó alapot adott, hogy a nyolcvanas években a Német Tudományos Akadémia felkérésére népességgenetikai vizsgálatot végeztek a palócok származásának kiderítésére, illetve az örökletes betegségek felmérésére. Ennek oka az volt, hogy Derecskén él a legtöbb palóc. Tavaly újabb vizsgálatot végeztek, íme néhány érdekesség: a nők száma a kétezer-öt-

száz lakosú községben 150-nel több, mint a férfiaké, és az országos tendenciával szemben itt több lány születik, mint fiú. Örömmel nyugtázta a professzor, hogy sok faluval ellentétben Mátraderecskén – igaz, a betelepedésnek köszönhetően – nem csökken a lélekszám.

Ezután a résztvevőket leginkább érdeklő témára, az egészségügyi helyzet taglalására tért át dr. Czeizel Endre, mondván, hogy a háziorvosi nyilvántartás alapján megállapítható: a községben lakók egészségi állapota jobb, mint az országos átlag, amiben annak is szerepe lehet, hogy kevesebb alkoholt isznak. A radon egészségkárosító hatását nem sikerült kimutatni, hiszen például a genetikai ártalmak is kisebbek Derecskén az országos átlagnál. Mindenesetre a szellőztetés fontosságára ő is felhívta a figyelmet, ugyanakkor intézkedést kérve a „fertőzött” házak radonszintjének csökkentésére.

Zám Ferenc polgármester zárószavában utalt arra, hogy a községben évtizedek óta ismert a gázzivárgás jelensége. A tavalyi események kapcsán a kormány *hétmillió forintot* biztosított, ebből végezték el többek között az említett házak mentesítését. A polgármesteri hivatal továbbra is foglalkozik ezzel az ügyvel, mondta, és a jelenlévő szakemberek további segítségét kérte annak érdekében, hogy a derecskei emberek egészsége a gázzivárgás miatt ne romolhasson.

(koncz)

– A mátraderecskei helyzetről személyes élményem van, hiszen 1994. március 11–12-én Rósa Gézával és dr. Kemenes Lászlóval a településre látogattunk, amely felől 2023 decemberében kértem információt Rósa Gézától, aki a következőket nyilatkozta: „Úgy emlékszem, Marx György professzor kezdeményezte a kirándulást. Ki akarta próbálni azt a kezdetleges mofettát, amit a helyiek ástak ki. Ez a mofetta egy gödör volt, ami szén-dioxiddal telt meg. Mátraderecskén a szokásosnál több radon lépett ki a talajból, de nem önállóan, hanem a szén-dioxid tár-

Közhírré teszi érzékésünket

szakaságában. A kirándulás fő célja tehát a mofetta kipróbálása volt, amiről elég keveset tudtunk akkoriban. Óvatosságból Marx professzor oxigénpalackkal szállt le a gödörbe. A palackot dr. Kemenes László hozta, aki profi búvár volt. Bement a gödörbe Tóth Eszter is, aki azt mondta, élvezte a merülést. Az elmélet szerint ugyanis a szén-dioxid a bőrön át bediffundál a bőr alatti sejtekbe, a szervezet ezt úgy érzékeli, mintha a sejtek munkavégzés miatt több energiát fogyasztanának, emiatt több vért küld az adott sejtekhez, hogy több cukrot biztosítson és elszállítsa a több szén-dioxidot. A helyi vérbőség szexuális izgalmi állapotot okoz állítólag. Kipróbáltam én is, semmi ilyen nem tapasztaltam.”

Marx György alászáll

geztünk, mondja Rósa Géza: „A kirándulás másik célja egy ház radonmentesítésének segítése volt. Ástunk egy árkot, amibe egy szellőzőcső került, a falban egy ventilátorral, ami a pincéből szívta a levegőt. A talajból ugyanis a radon a pincébe szivárgott, onnan a földemen át a lakásba került.

Tóth Eszter is megmártózik a szén-dioxidban

Én is lementem a gödörbe, tényleg különleges érzést vibrált a bőrömön, majd kijövetel után furcsa érzést éreztem a bal vállamban, amely akkoriban igencsak fájt. Egy idő után azt vettem észre, hogy nem is fáj (még ma sem).

A tapasztalatszerzésen túl egy kevés hasznos munkát is vé-

Az volt az elképzelés, hogy csináljunk a pincében egy kis depressziót, akkor a légáramlás iránya megfordul, a lakott részbe kevesebb radon kerül." Végül is ez a megoldás egyezett a Tóth Eszter fizikatanár által irányított felmérési és radonmentesítési munkákkal.

Még folynak a vizsgálatok a mátraderecskei gázzról, amely még egy hónapig tart, nyilatkozta Zám Ferenc polgármester. Az ELTE Atomfizikai Tanszékének munkatársai látogatják mostanában gázügyben a községet. A vizsgálatok

A csermely vize szódavíznek tűnik

Árokásás a szellőzőcsőnek

helyén – a már korábban említett gödorről van szó – egyébként egy kisebb faházat emeltek a gázzal telített gödör fölé: később ez szolgál majd a betegek kúrálására is, villantja föl a jövőt a tudósító. Ebben a cikkben olvashatjuk, hogy a településre várják július 5-én Teller Ede híres fizikust. (94. 06. 28.)

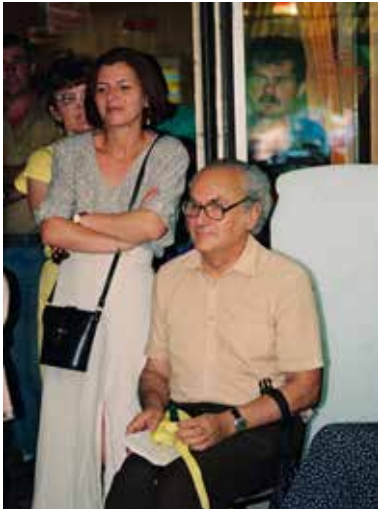
Tóth Eszter pihen
a derecskei háza udvarán

Teller Ede Mátraderecsken című rövid hírben közli a megyei lap: Mátraderecske vendége lesz ma délután öt órakor Teller Ede. A világhírű atomfizikust elsősorban az érdekli, hogyan vált Derecske Magyarország nukleárisan legműveltebb falujává. A 2500 lakosú község néhány tucat lakásában a természetes eredetű radioaktivitás közel tízszer magasabb, mint az országos átlag. Ez a sugárzás műszeres mérések nélkül nem érzékelhető. A mérésekben nagy szerepük volt a derecskei általános iskola és a fővárosi Lauder-gimnázium diákjainak és fizikatanárainak is. Teller professzorral a jövő évi mérésekről fognak beszélgetni. (94. 07. 05.)

A nukleáris demokráciáról című cikkben nyilatkozik dr. Tóth Eszter fizikatanár, aki megemlíti, hogy 1992-ben Uhrin György fizikus észlelte a mátraderecskei gázjelenséget. Méréseit dr. Tóth Eszter és Marx György professor folytatta. A megfigyelésekhez és mérésekhez használt detektorokat – összesen 2500-at – Svédországban kalibrálták. (94. 07. 06.)

Csoportkép a diákokkal

Marx György

Teller Ede és Tóth Eszter

Teller Ede koszorúzott Mátraderecskén, aki ezen a héten a falu vendége. A világhírű atomfizikus tegnap délután (6-án, szerdán) megkoszorúzza a világháború áldozatainak emlékművét, majd a Hősök terén fát ültetett. (94. 07. 07.)

A Kilátó című megyei TV-magazin műsorában, szombaton szerepelt a Teller Ede Mátraderecskén című összeállítás. (94. 07. 09–12.)

Bozsó Bea: A kísérletező falu: a derecskei radon. Ebben az interjúban dr. Tóth Esztert kérdezi az újságíró az előzményekről és a tervekről. Teller Ede látogatásának célja az volt, hogy találkozzon azokkal a gyerekekkel, akik immáron két esztendeje vizsgálják a radon szokatlanul erős szivárgását. A világhírű professzor határozottan elzárkózott mindenféle nyilatkozattól, egyedül a kisdíákok kérdésére felelt készséggel és nagy szeretettel. Tóth Eszter, a Lauder-gimnázium fizikatanára elmondta, Teller Ede hogyan került kapcsolatba a kutatást végző diákokkal. A tanárnő néhány évvel ezelőtt Kaliforniában meglátogatta a professzort, és a barátságuk ekkor kezdődött. „Azóta Teller minden évben tart egy órát a Lauder-gimnáziumban az elsős osztályaimnak. Az előtte való estét mindig nekem adja, ilyenkor együtt vacsorázunk. A múlt ősszel, amikor legutóbb itt-hon volt, beszéltem neki a mátraderecskei esetről. Módfelett érdekelte. Nemcsak a kutatások és mérések, hanem az is, hogy gyerekekkel is lehet felelősségteljesen együtt dolgozni. Láttam, hogy mennyire izgatja, ezért meghívtam. A további tervet a professzori ajánlás határozza meg, ugyanis azt javasolta, hogy a vizsgált területeket növeljük a tízszeresére. Az országból eddig 60 falu jelentkezett. Palóc országban 10 településen folytatják a méréseket. Észak-Magyarországon még 800 detektort helyeztek ki az orvosok kérésére. Tehát összegezve: Teller Ede azért jött, hogy megbeszélje a munkát a gyerekekkel.” (94. 07. 12.)

Teller Ede világhírű atomfizikus nemrégiben Mátraderecskén járt. Az idős tudós a radonsugárzással kapcsolatosan tartott előadást, s időt szakított arra is, hogy – Zám Ferenc polgármester társaságában – fát ültessen a helyi temetőben a hősök emlékére.

Teller Ede is itt fogyasztotta el finom ebédjét...

HMN, 1994. 08. 02.

Egerben a múlt héten nemzetközi konferenciát rendeztek Rio után címmel. A tudósok, természettudományi szakemberek arról tanácskoztak, hogyan lehet felkészíteni a felnövekvő generációt a környezettel való harmonikus együttélésre. A konferencia bankettjét a múlt héten Mátraderecskén tartották, és közben meglátogatták a Teller Ede ültette fát is a településen. (94. 08. 30.)

Sipos László József

120 éve született Neumann János, a „zseni” tudós

Kéziratom leadásakor az vezérelt, hogy lényegre törően összeálítsak egy szakmai életrajzot az Amerikai Egyesült Államok Atomenergia-bizottságának (Atomic Energy Commission – AEC) tagjáról. John von Neumannról (1903–1957), aki közkinccsé tette a ma is használatos modern számítógép elvét, lefektette a kvantummechanika matematikai alapjait, megírta az egyenleteket az atombomba felrobbantásához, megalkotta a játékelméletet és beharangozta a mesterséges intelligencia (MI) elérkezését.

Neumann János kortársai és barátai szerint – *akik között a matematika és a fizika olyan, többnyire Nobel-díjas géniuszaik voltak, mint Niels Bohr, Enrico Fermi, Paul Ehrenfest, Ernst Mach, Arnold Sommerfeld, Werner Heisenberg, Samuel Goudsmit, Kurt Gödel, David Hilbert, továbbá az atombomba előállításánál bábáskodó magyar „marslakók”, Wigner Jenő, Teller Ede, Szilárd Leó* – az egyetemes emberi történelem legokosabb embere, egy közvélemény-kutatás szerint a XX. század legjelentősebb személye volt.

A paksi Neumann-szobor

Az 1903. december 28-án Budapesten született lángelme 1913-tól a fásori főgimnáziumban tanult. Ez volt abban az időben hazánk legjobb középiskolája. Az 1917/18-as tanévben elnyerte az V. osztály legjobb matematikusa címet, 1920-ban pedig az ország legjobb matematikus diákja kitüntetését. Mire leérettségizett, már matematikusnak számított. Tehetségét Rátz László fedezte fel. Mivel a matematika és a technika is érdekelte párhuzamosan két egyetemet végzett. 1921. szeptember 14-én beiratkozott a budapesti tudományegyetem bölcsészkarára. Fő tárgya a matematika volt, melléktárgyai: fizika és kémia. A Pázmány Péter Tudományegyetemhez is kötötte formális kapcsolat. Doktori disszertációjának címe: *Az általános halmazelmélet axiomatikus felépítése*. Budapesti évei alatt Kürschák József, Fekete Mihály és Szegő Gábor segítettek a matematika további megismerésében. Szintén 1921-ben kezdte tanulmányait a berlini egyetemen. 1924-ben a zürichi Eidgenössische Technische Hochschulén folytatta tanulmányait. 1926 októberében sze-

rezte meg vegyész mérnöki diplomáját. Ezután Göttingenbe, a német matematika fellegvárába ment, ahol David Hilberttel dolgozott együtt.

Felsőfokú tanulmányai után a Berlieni Egyetemen (1926–28), majd a Hamburgi Egyetemen (1929–1930) tanított. 1930-tól a Princetoni Egyetemen (USA) tanított 1933-ig, amikor is meghívták az egyetem közelében működő Felsőfokú Tanulmányok Intézet (Institute for Advanced Study – IAS) kutatási intézetbe, ahol a világ legkiválóbb tudósai dolgoztak, többek között Albert Einstein és Kurt Gödel. Később itt építették irányítása alatt az IAS központi számítógépét. 1926–1937 között főként matematikai, illetve kvantummechanikai kérdések foglalkoztatták. Miután teljessé tette a halmazelmélet axiómarendszerét, nekiállt a kvantummechanika axiomatizálásának. Munkásságának eredményeként jelent meg 1932-ben „*A kvantummechanika matematikai alapjai*” című alapvető könyve. További kutatásai vezették el őt ahhoz, hogy (G. Birkhoffal együtt) bizonyítsa: a kvantummechanika más logikát követel meg, mint a klasszikus mechanika.

A II. világháború idején addigi tevékenységei mellett bekapcsolódott a haditechnikai kutatásokba, és érdeklődése egyre inkább a matematika alkalmazásai irányába fordult. Tanácsadóként több amerikai katonai projektben vett részt. Rendszeresen járt Los Alamosba, ahol részt vett az első atombomba megépítésével kapcsolatos titkos programban, az előállításával kapcsolatos elméleti munkában. 1955-ben az amerikai, csupán ötfős AEC tagjává nevezték ki. Az atom- és hidrogénbombák kísérleti robbantásainál keletkező lökéshullámok tanulmányozása során olyan bonyolult matematikai összefüggéseket fedezett fel, amelyek klasszikus módszerekkel már nem voltak megoldhatók. Ekkor fordult Neumann érdeklődése a nagy sebességű elektronikus számítások lehetőségére felé. 1944-ben tanácsadóként csatlakozott az ENIAC számítógép építésével foglalkozó, W. Mauchly és P. J. Eckert vezette teamhez a Moore Schoolban (Pennsylvania Egyetem, Philadelphia, USA). Közös munkájuk eredményeképpen Neumann fogalmazta meg az ENIAC (Electronic Numerical Integrator and Computer) tapasztalatai alapján tervezett új számítógép, az EDVAC (Electronic Discrete Variable Computer) elveit. 1945. június 30-án közzétett „*First Draft on the report of EDVAC*” című dolgozatában közzétett elvei meghatározták a tárolt programvezérlésű (TPV) számítógépek működését és fejlődését. 1945. november 8-án kelt „*Memorandum on the Program of the High-Speed Computer*” (Emlékeztető a nagy sebességű számítógép kifejlesztésének programjáról) című nagy hatású előterjesztésében a számítógép építésén messze túlmutató korszakalkotó programot kezdeményezett, a modern számítógépek fejlesztése érdekében. Ma az első, modern értelemben vett számítógépnek a Neumann vezetésével a princetoni IAS számítógép-

gépet tartják. Miután az IAS-gép egyetlen elemét sem szabadalmaztatták, azonnal elkezdődött az egyetemeken, kutatóintézetekben és mindenütt, ahol számítógépekre volt szükség, az IAS klónok építése. E történetnek két szenzációja van: 1. Ezeknek az IAS-másolatoknak egy része előbb készült el, mint az eredeti gép, mert Neumann és csapata a tervrajzokat – ugyancsak térítés nélkül – azonnal továbbküldte mindazon intézmények számára, amelyek jelezték, hogy a gép másolatát meg akarják építeni. 2. Az IAS gép architektúráját – szinte változtatás nélkül – immáron 75 éve alkalmazzák, mert még ma is valamennyi számítógép ezen az elven működik. Végül a hazai érdekesség: az első magyar számítógép, az M-3 is IAS-klón volt. Az amerikai tervrajzokat elkérte a szovjet nagykövetség kereskedelmi attaséja. Postán meg is kapta, majd továbbította Moszkvába. Mi az M-3 tervrajzait a Moszkvai Energetikai Intézettől (MEI) kaptuk. Első számítógépünket a Magyar Tudományos Akadémia Kibernetikai Kutatócsoportja építette...

Neumann Jánosnak
1956-ban Eisenhower, az
USA elnöke átnyújtotta
a Medal of Freedom
(Szabadság Érdemérem)
kitüntetését

Neumann János nevéhez fűződik még a játékelmélet megteremtése is, amelyet O. Morgenstern közgazdásszal dolgozott ki. A játékelmélet a modern politika és közgazdaságtan gyakran használt módszere lett, amelynek továbbfejlesztéséért több Nobel-díjat osztottak ki, többek között a magyar származású Harsányi Jánosnak. Széles körű érdeklődése és kiemelkedő absztrakciós képessége a fentiekén túl számos más területen hozott létre alapvető eredményeket (pl. numerikus matematika, meteorológia, ergodelmélet, automataelmélet stb.). Kiemelkednek még az informatika továbbfejlődésében alapvető szerepet játszó gondolatai is.

A <https://njszt.hu/hu/page/neumann-janos-eletrajza> linken található, Neumann János életrajza c. dokumentum egyes adatainak felhasználásával, azt kiegészítve szerkesztette: Sipos László József

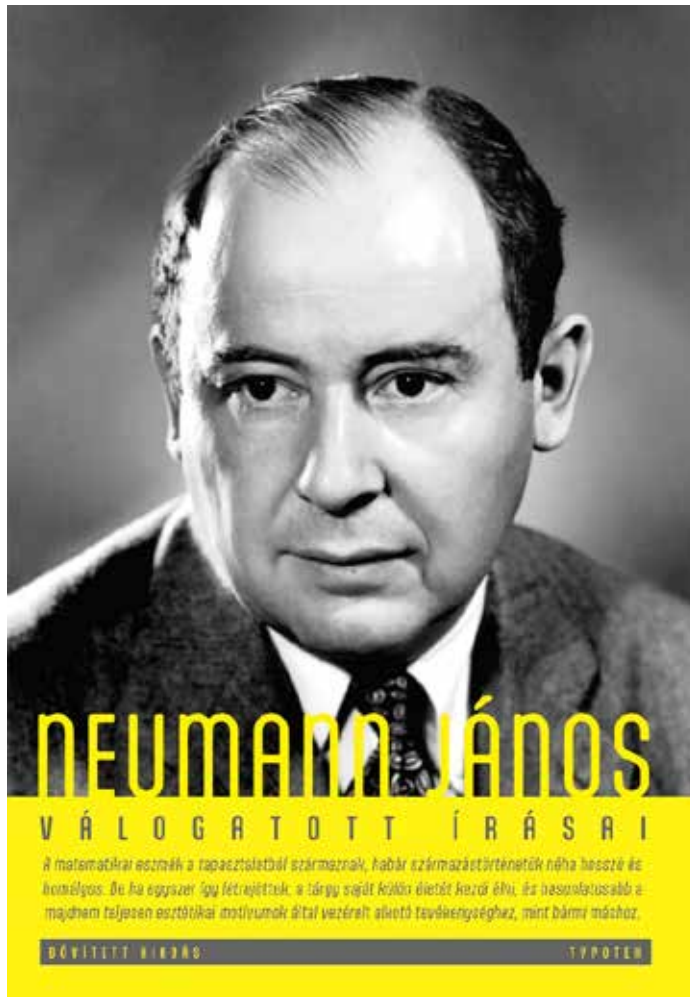

Sipos László József Könyvajánló

Neumann János válogatott írásai – Bővített kiadás

Ropolyi László fizikus, filozófus, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kar Tudománytörténeti és Tudományfilozófiai Tanszék (ELTE TTK TTT) adjunktusának szerkesztése mellett, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) támogatásával, a Typotex Kiadó gondozásában – Neumann János (1903–1957) matematikus, mérnök-fizikus, informatikus és korszakalkotó tudós születésének 120. évfordulóján – látott napvilágot Budapesten a *Neumann János válogatott írásai – Bővített kiadás* címet viselő mű.

Korábban, 2010-ben, a szintén a Principia Philosophiae Naturalis (magyarul: Természetfilozófia Matematikai Alapjai) könyvkiadói sorozat (pld. *Erwin Schrödinger, Albert Einstein, Isaac Newton, Leonardo da Vinci, Max Planck* és *Wigner Jenő*) keretén belül megjelentetett *Neumann János*-kötet immáron 2023-as, jelentősen bővített változatában tematikus egységekbe rendezve követik egymást a fizika, a matematika, a matematikai közgazdaságtan és az informatika tárgykörét reprezentáló neumann-i írások. A válogatást végző szerkesztő külön részt szentelt a tudomány és a civilizáció jövőjére vonatkozó gondolatoknak, és a gazdag életmű mögött meghúzódó személyes életút egyes állomásait is felvillantja. A szerkesztő és kiadó révén most először válik magyarul is olvashatóvá egy-egy terjedelmes részlet a *Játékelmélet és gazdasági viselkedés* című gazdaságtudományi alapműből, illetve *Az EDVAC-ról szóló jelentés első vázlata* című írásból. Az Electronic Discrete Variable Automatic Computer (EDVAC) volt az első tárolt programvezérlésű (TPV), digitális, univerzális számítógép, amellyel Neumann János elindította a számítástechnika forradalmát. Az egyes témakörökhöz kapcsolódóan a legújabb válogatásba tizenhét újabb levél is bekerült, érdekesítő bepillantást engedve Neumann János közéleti szerepvállalásaiba és a kor meghatározó tudósaihoz, tudományszervezőihez – például Kurt Gödelhez, Lewis Strausshoz, Robert Oppenheimerhez – fűződő viszonyába.

Legvégül a Pakson, a városunk közvetlen környezetében élők és a Paksi Atomerőművel, illetve az atomenergetikával valamilyen kapcsolatban lévő olvasók figyelmét a könyv 375–379. oldalai között közreadott „Nyilatkozat az atomenergia ügyében kiküldött szenátusi különbizottság előtt” címet viselő, magyar nyelvre lefordított dokumentumra irányítom. Ez a tudós előre megírt szövege, amit az USA szenátusi különbizottsági meghallgatására készített. Az 1946. január 31-én angol nyelven felolvasott nyilatkozatot az azt követő vita során elhangzott észrevételekkel együtt közzétették az ülés hivatalos jegyzőkönyvében, amelyből most csak egy, máig érvényes neumann-i mondást idézek: „Meggyőződésem, hogy látszólag kicsiny hibák a tudomány „szabályozásában” katasztrófálisan érintik a tudósok „újratermelését”.

Sipos László József

Neumann János nyilatkozata az atomenergia ügyében eljáró szenátusi bizottság előtt

John von Neumann (Margittai Neumann János) nyilatkozata az atomenergia ügyében eljáró szenátusi bizottság előtt

Szakmai mentorom, Lajtha György (1930–2021) professzor, a Magyar Mérnöki Kamara (MMK) Hírközlési és Informatikai Tagozat tiszteletbeli tagjának útmutatása jutott eszembe *Neumann János válogatott írásai* c. mű tanulmányozása közben: *„Az emberiség eddigi életében a pontos másolás a fennmaradás záloga, míg a pontatlan másolás a fejlődése volt. A műszaki tudomány- és technikatörténet terén a szabályok (törvények, szabványok), illetve az új technológiák (fejlesztések, innovációk eredményei) e két fő tendencia képviselői. Bizonyára belátható: a rend nélküli szerveződés éppúgy kihalásra ítélt, mint a megújulni nem tudó.”*

Figyelemre méltó, máig tanulságos az alábbi dőlt betűs szöveg, John von Neumann előre megírt nyilatkozata az USA szenátusi meghallgatásra. Az 1946. január 31-én felolvasott angol nyelvű nyilatkozatot az azt követő vita során elhangzott észrevételekkel együtt közzétették a különbizottsági ülés jegyzőkönyvében: Atomic Energy Act of 1946 (1946-os atomenergia-törvény), United States Printing Office. E szöveg megjelent: A. H. Taub (ed.): John von Neumann: Collected Works. Vol. VI. Pergamon Press, Oxford. 1963. 499–502. Magyarul: Lukács Ernőné (szerk.): Neumann János: Válogatott előadások és tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 94–99. Jelenlegi szöveg forrása: Ropolyi László (szerk.): Neumann János válogatott írásai – Bővített kiadás. Typotex Kiadó, Budapest, 2023. 375–379. oldalak.

Ajánlotta: Sipos László József rovatszerkesztő

McMahon szenátor, Uraim!

Feltételezem, hogy ismerni kívánják felkészültségemet. Matematikus vagyok, és matematikai fizikus. Tagja vagyok a Princetoni (New Jersey) Institute for Advanced Studynak. Közel 10 éve vagyok kapcsolatban a kormány katonai tevékenységével. 1937 óta mint a hadsereg Tüzérségi Osztálya Ballisztikai Kutató-laboratóriumának konzultánsa, 1940 óta mint a tudományos tanácsadó bizottságnak tagja; a Nemzetvédelmi Kutatási Bizottság különböző részlegeinek vagyok tagja 1941 óta; a Tengerészeti Tüzérségi Hivatal konzultánsa 1942 óta. 1943 óta kapcsolatban vagyok a Manhattan Districttel mint a Los Alamos-i Laboratórium konzultánsa, s az 1943–45-ös évek jelentős részét ott töltöttem.

Nagyra értékelem, hogy megjelenhettem Önök előtt. Tisztában vagyok az Önök által vizsgált tárgy kivételes fontosságával. Az atommagenergia felszabadításában az utóbbi évtizedekben elért és 1939–45 között tetőpontjára jutott fejlődés, de még inkább a következő, az előttünk álló évtizedben várható fejlemények olyan következményekkel járnak nemzetközi téren, amelyeket széles körökben értékelnek. Mivel ezeket mások már bőven tárgyalták, és mivel magamnak nincsen semmi speciális felkészültségem ebben a vonatkozásban, úgy hiszem, nem lenne hasznos, ha ezekkel foglalkoznék. Ehelyett inkább egy másik szempontot szeretnék hangsúlyozni, amely szintén rendkívül fontos, és amely inkább hazai természetű – bár jelenlegi erőfeszítéseink, hogy megbirkózzunk velük, általános jelentőségű példaként is szolgálhatnak.

Először történik meg, hogy a tudomány olyan eredményeket hozott létre, amelyek a szervezett társadalom, a kormány azonnali beavatkozását kívánják. Természetesen a tudomány sok eredménye korábban is nagyon fontos volt a társadalomnak közvetlenül vagy közvetve. És voltak azelőtt is tudományos folyamatok, amelyek kisebb jelentőségű kormányintézkedéseket követeltek. De most történik meg először, hogy egy óriási kutatási terület, nevezetesen a fizikai tudomány központi része széles fronton érintkezik a társadalom életével, és világosan követeli a gyors és általános szabályozást. Most van csak, hogy a fizikai tudomány „fontossá” vált olyan fájdalmas és veszélyes értelemben, hogy beavatkozásra készíti az államot.

A tudomány végső céljainak nagyságát ismerve, gondolkodó emberek számára már régen világos volt, hogy ennek a pillanatnak előbb vagy utóbb el kell jönnie. Most tudjuk, hogy a pillanat elérkezett.

Az atomenergiára vonatkozó törvényhozás a történelemben az első kísérlet a tudomány ilyen értelmű szabályozására. A múlt háborúban vagy a békés szünetekben a kormányok befolyásolták a társadalmi erőfeszítés számos ol-

Neumann János szobra Budapesten, az Infoparkban

dalát, beleértve a tudományt is, hogy előmozdítsák a katonai és gazdasági célokat. Az ilyen erőfeszítések azonban időben és térben mindig korlátozottak voltak, és valamilyen végső, független célra irányultak. Csak most van az, hogy a tudományt, mint olyat önmagában, önmaga kedvéért kell szabályozni; hogy a tudomány kinőtt a társadalomtól való függetlensége korából.

Sok tudós sajnálja ezt, és én is közéjük tartozom. Különösen az atomfizika most elveszíti különállásának és absztrakt voltának nagy részét, és valószínűleg sohasem lesz többé az, ami 1939 előtt volt. Ismétlem: a tudós sajátos szempontjából ez a fejlődés bizonyára nem kívánatos – de senki sem változtathatja meg, és tudatában kell lennünk annak, hogy bekövetkezik. És világos a szükséglet: a kormánynak be kell avatkoznia itt és most.

A probléma az, hogyan hajtsuk végre ezt a szabályozást anélkül, hogy bármelyik végletbe esnénk. A szabályozás szükséges, mert az atomfizika feleltelen vagy otromba politikával kombinálva már ebben a pillanatban is képes borzalmas sebeket ejteni a társadalmon. Még valamelyes fejlődés, amely néhány év alatt megvalósítható, és bizonyára meg fog valósulni egyik vagy másik országban, amelynek fő vonalai ma tökéletesen felismerhetők a szakértők számára – és a fizika és politika ugyanezen kombinációja lakhatatlanná változtathatja a föld felszínét. A szabályozás tehát szükséges mind a politikában, mind a tudományban, de magam csak az utóbbiról kívánok beszélni az említett okok miatt. A tudomány szabályozásának másrészt nem szabad túl messzire mennie. Valóban, semmi esetre sem szabad nagyon messzire mennie, bármekkora is a kockázat. Ez a tárgy, amelyről beszélni szeretnék.

A tudomány szabályozásánál fontos felismerni, hogy a törvényhozó rendkívül kényes ügyet érint. A szigorú szabályozás, vagy akár csak a szigorú szabályozással való fenyegetés vagy annak előjelei is tökéletesen megállíthatják a tudomány fejlődését abban az országban, ahol ez bekövetkezik. Önmagában is fontos, de nem a legfontosabb az a tény, hogy a szigorú vagy észszerűtlen szabályozás visszariaszthat érett tudósokat hivatásuk gyakorlásától vagy a lelkesedésnek olyan fokán való gyakorlásától, amely szükséges a sikerhez. Még alapvetőbb azonban a következő: az egy-egy tudományos területen megjelenő új tehetségek száma jelentékenyen ingadozik. Csökken vagy nő, reagálva új érdeklődés felbukkanására, a társadalmi értékelés változására, a szóban forgó vagy szomszédos tudományos vagy alkalmazási területek új fejlődésére és sok más tényezőre. Meggyőződésem, hogy látszólag kicsiny hibák a tudomány „szabályozásában” katasztrofálisan érinthetik a tudósok „újratermelését”.

Tehát a hibás törvényhozás ebben a kérdésben komolyan, sőt gyógyíthatatlanul megsebezheti országunk tudományát. Nagy intellektuális értékeket veszíthetünk ezen a módon. Ettől függetlenül, az alaptudományok sérelme az ipari fejlődés jelenlegi fokán rövidesen megfelelő sérelmeket

okozna a technikai és azután a gazdasági szférában. Végül, mivel más országokra a hatás nem terjedne ki, mindez komolyan gyengítené a nemzetvédelmünket.

Mindezen okok miatt szilárd meggyőződésem, hogy fenn kell tartani és meg kell védeni az alapkutatások természetes működési módját és különösen annak két pillérét: a szabadságot az alapkutatás tárgyának megválasztásában és a szabadságot eredményeinek publikálásában. Minden kísérlet az atomfizika felparcellázására kezdettől fogva hiábavaló. Hiábavaló lenne a különleges szabályok és a titkosság védelme alá helyezni a nehéz atomok hasadásával kapcsolatos munkát, mert a könnyű atomok reakciói később még fontosabbnak bizonyulhatnak. Az összes atomi egyedek átalakulására vonatkozó minden munka rendőri védelme még mindig elégtelennek bizonyulhat: az elsődleges energiának más formái is létezhetnek még felfedezendő folyamatokban. A tudomány és különösen a fizika oszthatatlan egység, és a titkosítására irányuló minden törekvés csak csalódást eredményezhet. Márpedig az egész atomfizikát vagy az egész fizikát a korlátozott és titkosított listára helyezni – ez világosan megölné a fizikai tudományt.

Kézenfekvő, hogy a potenciális nukleáris robbanóanyagokat, valamint a tényleges vagy potenciális radioaktív mérgeket biztonsági és egészségügyi szabályozás alá, a kormány rendőri hatalma alá kell vonni. Ez mindig így volt a vegyiparban termelt anyagok esetében, és így kell lennie, vagy még szigorúbban, a fejlődő, jövőbeli atomiparból származó anyagokkal. Ez bizonyára megtehető, és mind a Ball-törvény, mind a McMahon-törvény tartalmaz bizonyos vezérelveket. A részleteket az adminisztratív gyakorlatban kellene kidolgozni, mint általában. De nem szabad elvileg korlátozni a kutatást a tudomány egyetlen részében sem, és különösen nem az atomfizikában, és teljesen megengedhetetlen a titkosság vagy a titkosítás lehetősége az alapkutatások eredményeit illetően.

A téma egy másik részére áttérve, úgy gondolom, hogy minden különleges törvényhozás az atomterületen végrehajtandó katonai fejlesztés ellen ma igazolhatatlan és rendkívül káros lenne. Általánosan elismerik, hogy szükség van hadseregre és tengerészetre, és hogy gondoskodnunk kell arról, hogy hatékonysága magas színvonalon legyen. Következetlenség lenne tehát megtiltani nekik, hogy dolgozzanak a láthatólag legnagyobb jelentőségű terület fejlesztésén, az atomfegyvereken, és monopolizálni minden atomfegyver-fejlesztést a bizottságban. Háborús tapasztalataink létrehoztak egy katonai-technikai fejlesztési rendszert, amely bevált. Voltak hiányosságai, de működött legalább olyan jól, mint bármely más hadviselő, és kifejezetten jobban, mint néhány fontos hadviselő. Alapja az volt, hogy az OSRD, a nagy polgári szervezet, valamint a hadsereg és a tengerészet kutató- és fejlesztési intézményei párhuzamosan fennálltak a megfelelő kapcsolatokkal. E két alkotórész közül bármelyik önmagában nem lett volna elegendő, bár-

mennyi tanácsadót és megfigyelőt adott volna a másik rész. Emellett nem hiszem, hogy a nemzet bölcsen cselekedne, ha arra törekedne, hogy megtiltson önmagának bizonyos dolgokat. Úgy gondolom, hogy az atomenergia katonai felhasználása mindháromnak – a bizottságnak, a hadseregnek és a tengerészetnek – a hatáskörébe kell hogy tartozzék.

Ami a bizottság összetételét illeti, tapasztalatlanak és bizonytalanak érzem magam, de eléggé bizonyos vagyok a következő pontokban: ha kell lennie egy adminisztrátornak, azt a bizottság válassza meg, és a bizottság rendelkezésére álljon. Mivel a bizottságnak politikai döntéseket kell hoznia, a kormány legyen benne közvetlenül képviselve, és a bizottság jellege polgári legyen. Nem hiszem, hogy az idő megérett volna arra, hogy a hazai törvényhozásnak ezt a részét összekapcsoljuk a nemzetközi politika előrelátható és kívánatos, de mindenesetre csak jövőbeli fejlődésével. Ezt újabb törvényalkotással kell megtenni, amikor és ahogyan a körülmények indokoltnak mutatják.

Az az elgondolás, hogy a bizottság időszakos beszámolókat készítsen az elnök és a kongresszus számára, józannak látszik. Kétlem azonban, hogy negyedéves beszámolók szükségesek vagy kívánatosak. Valószínűtlen, hogy minden három hónapban elegendően haladjunk előre ahhoz, hogy az ilyen beszámolás valóban értékes lehessen; emellett lényeges egy bizonyos távolság a jelentendő eseményektől. Bőséges tapasztalat igazolja ezt. Azt hiszem, hogy az éves beszámolás helyesebb lenne.

Fordította: Augusztinovics Mária

Paksi Tükör

- 1 Paksi Tükör – 30 év
Lovásziné Anna
- 4 Jámbor Pál Baráti Kör a Facebookon
Lovásziné Anna
- 5 Emlékezés a hős repülő katonákra
Török László
- 11 Roger Schilling születésének 122. évfordulóján
Lovásziné Anna
- 12 Schilling János Roger születésének emlékére
Dr. Németh Gabriella
- 20 Ünnepi elismerések
Wollner Pál
- 36 A magyar kultúra napja alkalmából,
Szódemeter
Serdült Benke Éva
- 39 Elnémulnak a paksi tamburák
Gutai István
- 45 Csapó Dániel
Dr. Balázs Kovács Sándor
- 88 Sorsfeladatunk: a kultúra
Marsalkó-Papp Helga
- 91 Vass György emlékkiállítás nyílt
a Paksi Városi Múzeumban
Wollner Pál
- 96 Vass Napsugár festménykiállítása
a Csengeyben
Wollner Pál
- 100 Napsugár fénye
Klippel Ágnes
- 102 Marika mandalája
Lovásziné Anna
- 107 Bekopogtató a színek és
vonalak világába
Lovásziné Anna
- 113 Takácsné Tóth Márta versei
- 119 Visszatapsolt költő
Szanyiné Kudor Katalin
- 123 Donáczi Ilona versei
- 128 Bunkóczi András verse
- 129 Teller Ede Mátraderecskén
Beregnyi Miklós
- 139 120 éve született Neumann
János, a „zseni” tudós
Sipos László József
- 142 Könyvajánló
Sipos László József
- 144 Neumann János nyilatkozata
az atomenergia ügyében eljáró
szénatusi bizottság előtt
Sipos László József

Paksi Tükör

Irodalmi, művészeti, tudományos
és helytörténeti szemle
XXXI. évfolyam, 1. szám, 2024 márciusa
Szerkeszti a szerkesztőbizottság
Főszerkesztő: Lovászi Zoltánné Anna
Rovatszerkesztők: Beregnyi Miklós, helytörténet
Marsalkó-Papp Helga, kultúra
Sipos László, tudománytörténet
Korrektor: Patyi Orsolya
A szerkesztőség címe:
Pákolitz István Városi Könyvtár, Paks, Villany u. 1.
HU-ISSN: 1218-2109

Kiadja a Jámbor Pál Baráti Kör
Felelős kiadó: a baráti kör elnöke
Borítóterv: Lendvai István
Készült: Atomix Kft. Nyomdaüzem 2024/341. sz.
Felelős vezető: Bese Tamás
Tördelés: Lendvai István, Schubert Miklós

Jámber Pál szobra – 48-as emlékhely

A szobrot a Paksi Jámber Pál Társaság javaslatára Paks Város Önkormányzata és a Paksi Atomerőmű állította 1998 márciusában.

Farkas Pál szobrászművész alkotása.